

Groenplan Groningen

Vitamine

Groenplan Groningen

Juni 2020,
Gemaakt door een team vanuit de
gemeente Groningen en Strootman
Landschapsarchitecten

Gemeente Groningen
Gedempte Zuiderdiep 98
9711 HL Groningen

STROOTMAN
LANDSCHAPSARCHITECTEN

Funenpark 1-D
1018 AK Amsterdam
Nederland
T. +31(0)20-419.41.69
bureau@strootman.net
www.strootman.net

*De Hunze - een prachtige
groenblauwe ader van
buitengebied naar stad*

Voorwoord

De ambitie om onze gemeente te vergroenen is fors. We vinden een goed leefklimaat en de gezondheid van onze inwoners belangrijk. Groen, bomen, natuur en voedsel zijn daarin belangrijke onderdelen. In de omgevingsvisie The Next City het coalitieakkoord hebben we al aangegeven dat we meer, beter en bereikbaar groen nodig hebben. Met het groenplan Vitamine G vertalen we de ambitie naar een koers die ons richting geeft in het uitvoeren van de maatregelen om een klimaatbestendige gemeente te worden, waar groen in onze stad en dorpen altijd in de buurt is en het behoud van de landschappelijke kwaliteiten hand in hand gaan met het huidige gebruik en toekomstige ontwikkelingen. Jaarlijks gaan we onder andere 1.000 bomen planten.

We voegen de daad bij het woord door dit jaar diverse uitvoeringsprojecten op diverse plekken te starten. Zo gaan we het Schouwburgplein groener maken. Het ontwerp voor het Damsterplein dat in het kader van de ontwerpmanifestatie Klimaatadaptatie is gemaakt, gaan we gedeeltelijk al uitvoeren door grote groene borders aan te leggen. Ook gaan we een ecologische verbinding tussen Kardinge en Meerstad aanleggen en zijn we al begonnen om bestaande landschapselementen in het Gorecht te herstellen en nieuwe aan te leggen. Samen met inwoners gaan we tuinen vergroenen door daar bomen te planten en met een aantal scholen starten we een pilotproject om hun schoolplein te vergroenen. In elk dorp waar een versterkingsopgave is, gaan we één van de door inwoners aangedragen groeninitiatieven uitvoeren.

We bereiden in 2020 ook projecten voor die we vanaf 2021 gaan uitvoeren. In het programma van eisen voor de herinrichting van de Grote Markt is het aanplanten van bomen opgenomen. Overigens gaan we dit jaar experimenteren met het plaatsen van tijdelijk groen op de Grote Markt. We hebben een uitvoeringsplan gereed voor het aanbrengen van een aantal nieuwe boomstructuren net buiten de

diepenring. We werken het winnende ontwerp van Dudok aan het diep verder uit. Tevens hebben we een inrichtingsvoorstel gemaakt voor de ontbrekende schakels in de 17e -eeuwse groene diepenring. We gaan onderzoeken of we de groene Singels anders kunnen gaan inrichten zodat ze aantrekkelijker worden om te verblijven. Dat gaan we ook voor de Bedumerweg doen. Voor een aantal buurten in Selwerd gaan we de eerste ideeën voor vergroening van inwoners samen met hen uitwerken. We hebben concrete voorstellen gereed om het Stadspark en de Ruskenveense plas aantrekkelijker te maken. Ook werken we een plan uit om de Stadsweg tussen Ten Boer en Groningen te vergroenen en de biodiversiteit te vergroten. We stellen een gemeentelijke ecologische structuur en een regeling natuurinclusief bouwen op. Aan de westflank van de stad stapelen de ruimtelijke ontwikkelingen zich in rap tempo op. We starten met het maken van een visie voor dit gebied waarin een groen robuust netwerk de verbinding is tussen het landelijk gebied en de bestaande stad.

Deze projecten zijn de start van een grotere aanpak om de gemeente te vergroenen. We zullen nog meer doen. Voor bovenstaande projecten geldt overigens dat de financiering hiervan is geregeld. Het totale pakket aan vergroeningsprojecten gaan we uitwerken in een groenuitvoeringsplan waarin ook de initiatieven van inwoners en organisaties een plek gaan krijgen. We gaan samen de gemeente groener maken!

Glimina Chakor,
Wethouder Groen

Inhoud

Voorwoord door wethouder Glimina Chakor

1. Inleiding

- 1.1 Context
- 1.2 Groenopgave in hoofdlijnen
- 1.3 Status van het Groenplan
- 1.4 Uitkomsten inspraakperiode
- 1.5 Leeswijzer

2. Groene ambities en uitgangspunten

- 2.1 Waarde van groen
- 2.2 Wat gaan we doen?
- 2.3 Hoe gaan we het doen?

3. Bouwstenen/opgaven voor het Groenplan

- 3.1 Groen & identiteit
- 3.2 Groen & natuur
- 3.3 Groen & gezondheid van de mens
- 3.4 Groen & klimaatadaptatie
- 3.5 Groen & CO₂-opgave
- 3.6 Groen & voedsel/landbouw

4. Het Groenplan

- 4.1 Robuust groen netwerk
- 4.2 Aantrekkelijke en diverse parken
- 4.3 Gezonde woon-, werk- en winkelgebieden
- 4.4 Toekomstbestendig en toegankelijk landelijk gebied

Bijlage

- Ideeën uit de inspraakperiode

1

Inleiding

De gemeente Groningen herbergt het beste van twee werelden: de dynamiek van een grote stad en - sinds de recente fusie tussen de gemeenten Groningen, Haren en Ten Boer - de rust en ruimte van een groot, groen en divers landelijk gebied. Door de aantrekkende economie, druk op de woningmarkt en een verkeerssysteem dat zijn grenzen nadert, is de gemeente volop in ontwikkeling. Een belangrijke ambitie van het college is om daarbij de leefkwaliteit hoog te houden. Dit komt nadrukkelijk naar voren in het collegeprogramma 'Gezond, groen, gelukkig Groningen'. Ook in de omgevingsvisie (Next City, 2018) staat leefkwaliteit centraal. Om het landschap te sparen, vanwege nabijheid van voorzieningen, om het OV goed te benutten en de kwaliteiten van het bestaande stedelijk gebied te verbeteren, kiest Next City voor groei in de vorm van een compacte stad. Een compacte stad biedt ook gelegenheid om kansen voor herstructurering van de stad te benutten. Daaraan gepaard kiest het college voor het vergroenen van de openbare ruimte, het versterken van de ecologische structuur en klimaatadaptief maken van de gemeente. We vinden het belangrijk de voetganger centraal te stellen, ontmoeting te stimuleren en nieuwe oplossingen te vinden voor (fiets)parkeren. Daarnaast zijn de impact van de energietransitie op Stad & Ommeland, het bevorderen van de gezondheid en thema's als voedsel, landbouw en landschap in het landelijk gebied van onze gemeente, belangrijke onderwerpen voor het college. Om deze hoge ambities te kunnen waarborgen en tegelijkertijd de stad compact te houden, hebben we behoefte aan een groenplan: een plan voor het versterken van het groen. Hoe kan de huidige kwaliteit van het groen behouden blijven? Waar is ruimte voor nieuw groen? En hoe kan het groen zo worden ingericht dat het kan voldoen aan de hierboven geformuleerde ambities?

1.1 Context

In 2018 is de omgevingsvisie The Next City voor de voormalige gemeente Groningen vastgesteld. Deze gaat over de toekomstige ontwikkeling van Groningen en focust op de fysieke leefomgeving. Met 2030 als tijdhorizon, zijn dit de vijf belangrijkste opgaven:

- faciliteren van de groei van de stad;
- de werkgelegenheid groeit mee in stad en regio;
- de groeiende stad blijft leefbaar en aantrekkelijk voor alle inwoners;
- de energietransitie wordt versneld;
- iedereen doet mee en helpt mee in een groeiende stad.

Dit heeft effect op het inwoneraantal. Dit groeit mogelijk naar 250.000 inwoners. De woningbouwopgave is fors. Vanaf 2018 wordt gerekend met de bouw van 20.000 woningen en een groei van 15.000 banen. We doen dat op onze eigen wijze: verdichten waar kan en transformeren waar moet. Inwoners zijn altijd op een steenworp afstand van de binnenstad zodat de stad compact blijft. Voorzieningen zijn op loop- en fietsafstand. We ontwikkelen ons verder tot een duurzame, gezonde en groene gemeente waarin iedere inwoner profiteert van de hoge leefkwaliteit. Overigens wordt dit jaar een actualisatie van de omgevingsvisie gemaakt. De voormalige gemeenten Haren en Ten Boer krijgen dan een plek in een nieuwe samenhangende omgevingsvisie voor de nieuwe gemeente Groningen.

De ambities uit het Coalitieakkoord 2019-2022: Gezond, Groen, Gelukkig Groningen zijn onderverdeeld in vijf sporen. De mens staat in alles centraal, o.a. in de ambitie om de gezondste gemeente van het land te worden. We richten ons daarom op het bevorderen van een gezonde bevolking en hebben oog voor kwetsbaren. De openbare ruimte speelt hierin een belangrijke rol. Hier ligt immers een kans om bij te dragen aan gezondheid en leefkwaliteit omdat dit bij uitstek de plek is voor ontmoeten, sporten, spelen. 'Groen' en voldoende ruimte kan hieraan bijdragen. Groningen is actief en pakt de armoede aan. Werk kan armoede doorbreken. Elke vorm van werk draagt bij aan zelfontplooiing, structuur en sociale contacten.

Verder is een van de grootste transitie waar we voor staan die van de energietransitie. Wij benutten deze transitie als motor voor de wijk- en dorpsvernieuwing. Daarmee willen we in 2035 CO₂-neutraal zijn en de eerste aardgasvrije gemeente van Nederland worden.

De gemeente blijft zicht ontwikkelen en investeert in ruimtelijke en economische ontwikkeling, bereikbaarheid, gezondheid en groen. In ons Healthy Ageing beleid zetten we in op gezonder ouder worden. Daarnaast willen we de gezondheidsachterstanden tussen wijken en groepen inwoners inlopen. Dat doen we via de kernwaarden uit de Healthy Ageing-visie: de G6. Dit biedt ook een belangrijke basis voor het groenbeleid. In het Healthy Ageing beleid ligt het accent op wijken met gezondheidsachterstanden: wijkvernieuwingswijken, de Oosterparkwijk en generiek op onze inwoners in armoede, kwetsbare ouderen en statushouders.

Onlangs is de Uitvoeringsagenda Klimaatbestendig Groningen vastgesteld. In deze agenda zijn de opgaven van het veranderende klimaat in aangegeven. Prioriteiten, doelstellingen en ambities zijn benoemd. De agenda geeft ook aan langs welke manier wij op de korte termijn aan de slag willen met het klimaatbestendig maken van de gemeente. Het nemen van verschillende groenmaatregelen is hierin van groot belang. Aangegeven is dat alle situaties, veroorzaakt door het veranderde klimaat, die van invloed zijn op de veiligheid en gezondheid van onze inwoners, de hoogste prioriteit krijgen. Hiernaast zijn effecten die leiden tot schade in economische zin, een verminderde leefbaarheid en schade aan natuur en ecologie, als belangrijk aangegeven. Het Groenplan kan gezien worden als een uitwerking van de Uitvoeringsagenda Klimaatbestendig Groningen.

1.2 Groenopgave in hoofdlijnen

Vanuit Next City, het coalitieakkoord en de Uitvoeringsagenda Klimaatbestendig Groningen zijn vele opgaven te benoemen voor groen, ecologie en biodiversiteit, klimaatadaptatie en openbare ruimte. Het toevoegen van 100.000 m² openbare ruimte, een forse toename van het aantal bomen en de hoeveelheid groen, het versterken van het bestaande groen en de ecologische structuur, zijn enkele van die opgaven. Daar komt bij: het toevoegen van groen aan de binnenstad, meer groene gebouwen en het oprichten van een groeninvesteringsfonds. In dit Groenplan werken we de opgaven uit deze documenten uit. We zetten een koers uit en beschrijven naast maatregelen ook spelregels, generieke principes en inspiratieve oplossingsrichtingen. Deze zorgen voor meer, beter en bereikbaarder groen in onze gemeente. Daarna zal de koers uit dit Groenplan uitmonden in een uitvoeringsplan. Hierin worden de concrete maatregelen beschreven die dit doel gaan verwezenlijken. Tevens zal per maatregel worden aangegeven hoeveel middelen we hiervoor reserveren. Omdat we niet alles in één keer kunnen doen, prioriteren we de maatregelen.

1.3 Status van het Groenplan

Het Groenplan is de actualisatie van 'Groene Pepers': het groenstructuurplan van de voormalige gemeente Groningen uit 2010. Het Groenplan zal geen vervanging zijn van de verscheidene beleidsstukken die in de voormalige gemeenten Groningen, Haren en Ten Boer zijn vastgesteld. Zo zullen bijvoorbeeld de beleidsdocumenten Sterke Stammen (2014, Groningen), Bomenbeleidsplan Haren (2010, Haren), Groenstructuurplan Haren-Noord (2008, Haren), Doelsoortenbeleid (2013, Groningen), Landschapsontwikkelingsplan (2004) na vaststelling van dit Groenplan nog steeds vigerend beleid zijn. Die beleidsstukken zijn als onderlegger gebruikt om de huidige stand van zaken te bundelen, een korte gebiedsbeschrijving te maken en vervolgp opdrachten en maatregelen te benoemen.

1.4 Uitkomsten inspraakperiode

Na vaststelling kon een ieder die dat wilde een inspraakreactie en/of een idee indienen op het concept groenplan Vitamine G. Wij hebben inwoners, ondernemers en maatschappelijke organisaties opgeroepen mee te helpen om het groenplan nog beter te maken door aanvullingen en opmerkingen aan te dragen. Vanwege de coronacrisis hebben we de inspraak op een andere manier ingevuld dan we gewend zijn. Fysieke inloopmomenten waren helaas niet mogelijk. Om toch zoveel mogelijk mensen kennis te laten nemen van het groenplan en hun reacties en ideeën daarop te kunnen laten indienen hebben we meerdere keren via de gemeentelijke communicatiekanalen, zoals via de digitale nieuwsbrief, social media en Gemeenteberichten in de huis-aan-huisbladen, opgeroepen om op het groenplan te reageren. Ook hebben het groenplan ook onder de aandacht gebracht bij alle bewonersorganisaties, wijkkranten en wijkwebsites. We hebben hen gevraagd om het bericht te delen via de kanalen die zij gebruiken, maar ook om zelf een reactie of ideeën op het groenplan in te dienen. Het betrof bijna 60 bewonersorganisaties.

Het groenplan is bijna 2.500 keer vanaf de gemeente website gedownload. Er zijn erg veel inspraakreacties en ideeën ingediend. We hebben al deze reacties en ideeën goed gescreend en van elkaar gescheiden. In totaal hebben we van 140 insprekers een inspraakreactie ontvangen. Op hoofdlijnen is op te maken dat de koers van het groenplan wordt

ondersteund. Die is dan ook niet gewijzigd. De meeste inspraakreacties gaan over het behoud en beheer van het bestaande groen en bomen. Daarnaast komen thema's als ecologie en biodiversiteit, de recreatieve druk in parken en het landelijke gebied en natuur inclusieve landbouw vaak aan bod. In de definitieve versie van het groenplan hebben we op deze thema's achtergrondinformatie of een toelichting toegevoegd. Ook hebben we meer aandacht besteed aan de thema's in het landelijk gebied. Tot slot zijn een aantal kaarten aangevuld zodat deze de juiste weergave geven alsook beter leesbaar zijn. In een inspraaknota zijn alle inspraakreacties beantwoord en is gedetailleerder terug te vinden op welke wijze inspraakreacties het groenplan hebben gewijzigd. Alle ontvangen ideeën, 136 in totaal, zijn als bijlage aan dit groenplan toegevoegd en krijgen een plek in het uitvoeringsplan.

1.5 Leeswijzer

In het volgende hoofdstuk zetten we de gemeentelijke ambities uiteen: wat willen we bereiken en hoe gaan we dat doen? In hoofdstuk 3 gaan we in op de zes bouwstenen voor het Groenplan. Voor elke bouwsteen benoemen we de huidige situatie en de opgaven. In hoofdstuk 4 vertalen we de bouwstenen naar het Groenplan. In dit hoofdstuk geven we de koers aan tot 2030 en beschrijven we het programmatische kader voor de elementen die de groenstructuur vormen. Het uitvoeringsplan zal in een separaat boekje worden aangeboden.

*Buitengebied tussen Haren
en Groningen stad, kijkend
vanaf de Noorderzanddijk
naar Essen*

2

GROENE AMBITIES EN UITGANGSPUNTEN

Een typische groene straat in Haren: brede bermen en veel bomen.

2

Groene ambities & uitgangspunten

2.1 De waarde van groen

Wanneer het gaat om het behoud en versterken van het leefklimaat in stad en ommeland is groen belangrijk. Dit geldt voor zowel mensen als dieren. Wij zijn ons bewust van de bijdrage die groen levert aan een goede leefomgeving. Denk aan natuurwaarde, gezondheid, een betere luchtkwaliteit, klimaatadaptieve omgeving, recreatiewaarde, esthetische waarde, cultuurhistorische waarde en ook economische waarde. Groen biedt een plek voor ontmoeting en beweging en draagt bij aan een goed woon- en werkklimaat en een gezonde levensstijl. In alles wat we doen hebben we deze groenwaarden in het vizier: van het inpassen van bestaand groen en nieuw groen bij ontwikkelingen, tot het goed onderhouden, zodat groen volwassen wordt en bomen monumentaal.

2.2 Wat gaan we doen?

Méer groen

We gaan onze gemeente vergroenen door meer ruimte aan groen te geven, en nieuwe bomen en bos aan te planten. We gaan 1.000 bomen per jaar aanplanten in de openbare ruimte. Daarnaast willen we elk jaar 30.000 m² oppervlakte aan groen aanbrengen. Dit zijn onder andere nieuwe groenvakken binnen de gebieden met woningbouwopgaven, maar we gaan ook overbodige verharding vervangen door groen. Ook zullen we samen met inwoners, maatschappelijke organisaties en natuurorganisaties de vergroening verder vormgeven door onder andere bomen in tuinen te planten en landschapselementen te herstellen. Het extra groen zorgt dat we water vasthouden. Tevens gaan we hittestress tegen en slaan we CO₂ op.

Beter groen

In de gemeente zijn diverse landschapstypen, bijzondere natuur, aantrekkelijke parken en andere groene kwaliteiten aanwezig. Deze kwaliteiten behouden we en gaan we verder versterken, zodat het bestaande en nieuwe groen nog beter kan voldoen aan de wensen van de toekomst, zoals ruimte voor extra gebruikers, tegengaan van hittestress en beter bestand

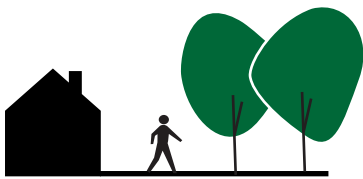
zijn tegen plagen of ziektes. Het aaneengesloten groene netwerk verbindt straks optimaal het bebouwde gebied met het landschap en biedt ook een robuuste en obstakelvrije habitat voor plant en dier. De biodiversiteit vergroten we verder door een grotere verscheidenheid in boom- en plantsoorten toe te passen en te kiezen voor soorten die aantrekkelijk zijn voor insecten en vogels. Een meer divers boom- en groenbestand vergroot de robuustheid en is beter bestand tegen de effecten van klimaatverandering. De gebruikswaarde van groen neemt toe zodat het aantrekkelijk is om in het groen te verblijven. Door goed beheer heeft het groen een verzorgde uitstraling en nodigt het uit om er te verblijven.

Bereikbaar groen

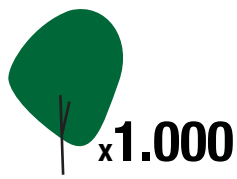
Groen mag nooit te ver weg zijn van inwoners en moet makkelijk te bereiken zijn. Een groene leefomgeving draagt namelijk bij aan het gezond ouder worden: het geeft koele plekken bij hitte, het nodigt uit tot fietsen en wandelen, en biedt een fijne plek om je burens te ontmoeten. Maar het is ook een plek waar je even tot stilstand kunt komen en rust kunt ervaren. Grotere groengebieden, zoals parken met een bovenwijkse functie, zijn voor veel inwoners van belang en moeten dus goed toegankelijk zijn. Aanwezige barrières sletten we en entrees worden duidelijk en aantrekkelijk vormgegeven. De parken worden goed opgenomen in de stedelijke structuur. We zorgen voor voldoende grotere groengebieden zodat de betredingsdruk nooit te hoog wordt; het verblijven blijft daarmee aangenaam en gaat niet ten koste van de kwaliteit van het groen. Ook het landelijk gebied en natuurgebieden zijn goed te bereiken. Binnen 15 fietsminuten sta je in een aantrekkelijk landschap en kun je de Europese topnatuur en rust ervaren. In sommige gebieden staan de natuurwaarden voorop en is verblijf ondergeschikt. Groen is ook bereikbaar in een ander opzicht: wij bieden ruimte om de groene inrichting en het onderhoud daarvan af te stemmen op de initiatieven en ideeën van inwoners.

Meer groen

Met elke dag 1 boom in een tuin planten we 365 bomen in het plantseizoen

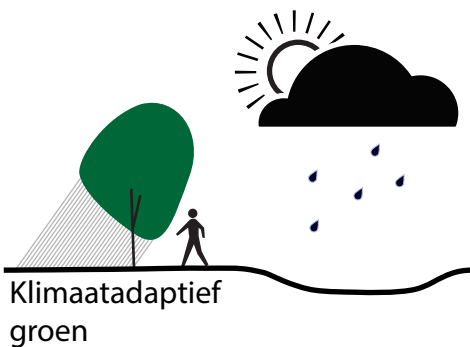

Er worden 1.000 bomen per jaar aangeplant in lanen, parken, straten en nieuwe woningbouwgebieden

30.000 m² extra groen per jaar door overbodige verharding te vervangen door groen en nieuwe aanleg in woningbouwgebieden

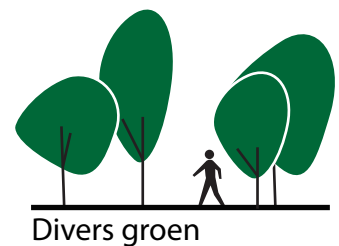
Beter groen

Klimaatadaptief groen

Aantrekkelijk groen

Divers groen

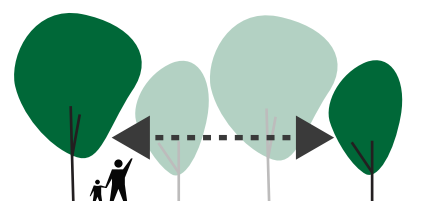
Bereikbaar groen

Toegankelijk buitengebied

Kwalitatief groen in de buurt

Groen met elkaar verbinden

2.3 Hoe gaan we het doen?

Samenwerken en verbinden

Het werken aan een sterke groenstructuur en meer groen in onze gemeente doen we niet alleen. Het gemeentelijk eigendom in het landelijk gebied is beperkt en dus is samenwerken met agrariërs, terrein beherende organisaties en andere overheden essentieel voor het behalen van de gewenste landschappelijke kwaliteit en natuurwaarden. Het belang van een groene en aantrekkelijke woonomgeving wordt nog niet in alle wijken en dorpen even sterk gezien. We gaan meer inzetten op communicatie en participatie om onze inwoners te informeren waarom groen in je directe leefomgeving belangrijk is en hen te stimuleren hier gebruik van te maken. Soms is ook niet duidelijk hoe men een bijdrage kan leveren. We geven inwoners, ondernemers en maatschappelijke organisaties de ruimte om initiatieven te ontwikkelen en uit te voeren. Een eerste stap is om de groene Sleeping Beautys (plekken van betekenis voortgekomen uit een publieke enquête in 2017) ook voor Haren en Ten Boer bij de inwoners van de gemeente te inventariseren. Een Sleeping Beauty is een onbekende waardevolle plek, gebouw en object die nieuw leven in ingeblazen kan worden. Het zijn dikwijls door wijk- en buurtbewoners gekoesterde plaatsen in hun directe leefomgeving, waar ze gelukkig van worden en die hen een gevoel van 'thuis' geven¹.

Groen als uitgangspunt in ruimtelijke ontwikkelingen

Voor elke ruimtelijke ontwikkeling maken we de groenambitie concreet. Bij de start van nieuwe ruimtelijke projecten passen we deze in. Een ruimtelijke ontwikkeling kan zo bijdragen aan het behoud en versterken van het groen.

Hiermee krijgt groen ook een volwaardige positie binnen projecten². Dit maakt integrale afweging mogelijk. Er zijn tal van instrumenten die we daarvoor gaan inzetten. Hierbij valt te denken aan een planologische borging van het groene erfwaarden in de toekomstige omgevingsplannen. En ook aan de toepassing van de systematiek van het Generieke Ambitieweb Duurzaam GWW die we hebben opgesteld vanuit een Greendeal. Ook is een goede ordening van de ondergrond van belang. Naast voldoende groeiruimte voor een boom, is er ook ruimte nodig voor kabels, leidingen, riolering en in sommige gevallen ondergrondse vuilcontainers. Dit vraagt om een slimme en effectieve inrichting van alle functies die net onder het maaiveld een plek moeten krijgen. We onderzoeken hoe we de bomeneffect-analyse eerder en al vanaf de initiatieffase in ruimtelijke ontwikkelingen kunnen gaan toepassen zonder dat het procesvertragend werkt. Dit is overeenkomstig met het rekenkamer-advies over het kapbeleid en pakken we op in de harmonisatie. Daarmee kunnen we aan het begin van een project de waarde van groen bepalen.

Goede groenaanleg en -beheer maken het verschil

Om het groen te behouden, de kwaliteit ervan te borgen en de waarde te benutten is een goede aanleg en goed beheer essentieel. Het aanleggen van groen begint met goed ingerichte plantvakken en biologisch of ecologisch gekweekt plantmateriaal dat goed gedijt in de omgeving, zodat het gezond oud kan worden. Extra onderhoudsmaatregelen zijn daardoor niet nodig. De afgelopen jaren staan de onderhoudsbudgetten onder druk en, met uitzondering van een aantal gebieden, is de ambitie van het onderhoudsniveau naar beneden bijgesteld. Tegelijkertijd staken meerdere boomziekten de kop op die extra inzet vroegen in monitoring en onderhoud. Bomen die een gevaarlijke

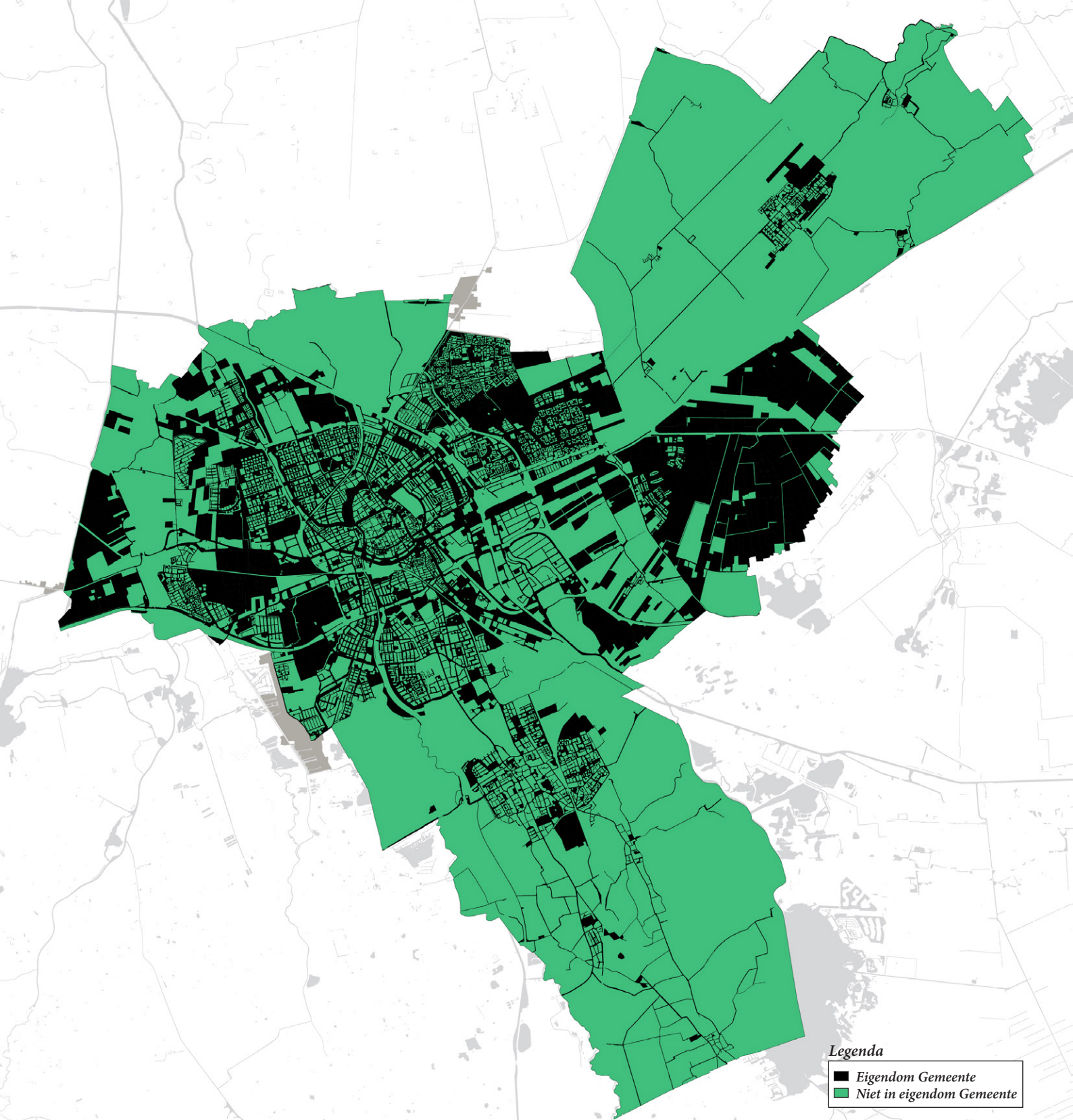
---

2 De Aanpak Duurzaam GWW is een procesaanpak waarbij duurzaamheid, het liefst zo vroeg mogelijk, geïntegreerd wordt in het proces van analyseren, afwegen, ontwerpen en specificeren. Dat leidt tot duurzaamheidswinst en een zo groot mogelijk maatschappelijke meerwaarde (balans in people, planet, profit).

---

1 Bron: Erfgoednota gemeente Groningen 2017

Legenda

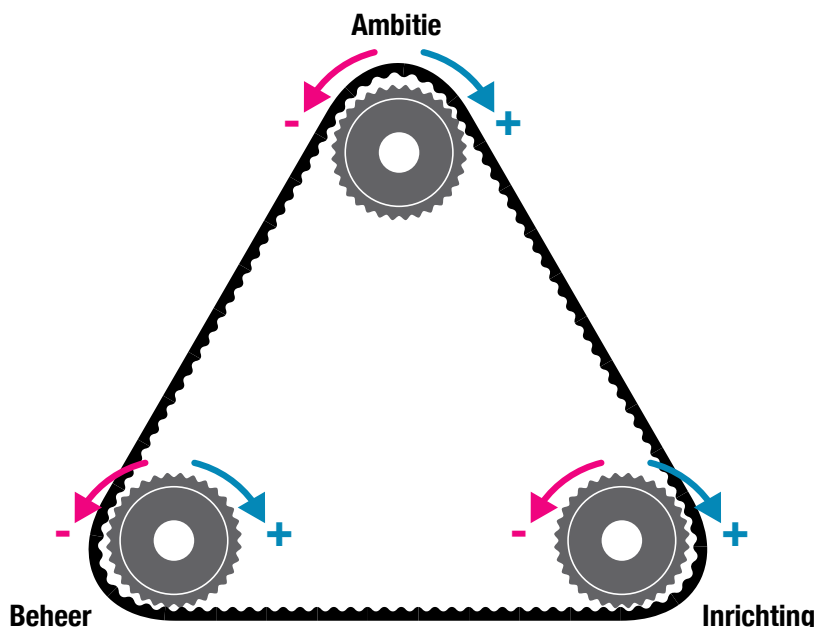
- Eigendom Gemeente
- Niet in eigendom Gemeente

^ Versimpelde eigendomskaart binnen de gemeentegrenzen.
 < De Boersterweg richting Ten Boer. De gemeente heeft op deze foto geen eigendom; meer groen in het buitengebied, betekent dus een goede samenwerking.
 << Stadsweg richting Ten Boer. Hier is alles op de foto in eigendom van de gemeente, en is direct te zien dat een kleine strook eigendom (met bomen) veel impact kan hebben op de beleving van het landschap.

situatie opleverden hebben we helaas moeten kappen. Hiervoor hebben we grotendeels middelen ingezet die oorspronkelijk bedoeld waren voor het ontwikkelen en versterken van de hoofdbomenstructuur. Dit heeft effect gehad op de kwaliteit van de hoofdbomenstructuur en de boomstructuren in buurten en dorpen; niet alleen hadden we minder geld om in te zetten voor de kwaliteit, er is ook onvoldoende budget om de gaten in boomstructuren te dichten. Onze ambitie om de stad te vergroenen staat in directe verbinding met kwalitatief groenonderhoud. Daarom willen we voldoende middelen beschikbaar stellen voor het reguliere beheer en onderhoud. De bestrijding van boomziekten en plagen mag hierbij niet ten koste gaan van de reguliere onderhoudsbudgetten. We gaan daarom het beheer van het groen schakelen aan onze ambitie om meer groen toe te voegen. Het onderhoud van het groen is in sommige gevallen specialistisch werk en laten we uitvoeren door deskundige medewerkers en samenwerkingspartners. Uit de inspraakperiode kunnen we opmaken dat het beheer en behoud van bestaand groen en bomen erg onder onze inwoners leeft. In het uitvoeringsplan nemen we als concrete opdracht het uitwerken van een strategie op om het beheer van bestaand en nieuw groen in lijn te brengen met onze ambitie van meer, beter en bereikbaar groen.

Ambitie staat in directe verbinding met inrichting en beheer. Gaat de ambitie omhoog, dan vraagt dit ook meer aandacht bij inrichting en beheer. In de uitvoeringsagenda wordt dit nader behandeld.

Transparantie en effectief beleid & monitoring

Metten is weten. Via onze groenbeheersystemen hebben wij inzicht in locatie en omvang van het gemeentelijk groen dat wij in eigendom hebben. Ook krijgen we steeds meer inzicht in de hoeveelheid groen dat in particulier eigendom is. Op basis van data gaan we maatregelen uitwerken en gericht toepassen zodat de effectiviteit hoog is. De maatregelen die we uitvoeren monitoren we ook op effectiviteit. Zo leren we van wat we doen en gaat het ons helpen bij het maken van de juiste keuzes. De data die we beschikbaar hebben en beheren, zijn toegankelijk voor iedereen. Deze data helpen ons in het onderbouwen van wat we doen en laten feitelijk zien hoe de maatregelen die we nemen bijdragen aan onze doelen. Alle informatie over ons groenbeleid, groenbeheer, gegevens over kap, en nieuwe groeninitiatieven maken we digitaal voor iedereen toegankelijk en inzichtelijk.

Beschikbare middelen maakt groeninitiatief mogelijk

Middelen die beschikbaar zijn gekomen via het coalitieakkoord zetten we in om meer, beter en bereikbaarder groen te realiseren. Samen met de middelen uit het pakket Compensatie Groen en Duurzaam Eelde, Groencompensatiefonds kunnen we projecten initiëren en uitvoeren. We streven naar een groeninvesteringsfonds om zo meer groen en bomen aan te brengen. Daarnaast is het van belang om de vergroening te realiseren via reeds geplande projecten, zoals herinrichting van straten en de aanleg van nieuwe openbare ruimte, waarbij we kijken hoe we de vergroening samen laten opgaan met de maatregelen die we treffen via het GWRP (Groninger Water- en Riolerings Plan). Binnen projecten zelf, wordt aan de groenambitie gewerkt. Ook is aandacht voor het vergroenen op lokaal niveau, zowel in buurt en straat als op kavelniveau. In samenwerking met de verschillende gebiedsteams gaan we lokale vergroeningsinitiatieven gezamenlijk voorbereiden, uitvoeren en financieren.

3

OPGAVEN VOOR HET GROENPLAN

*Het Noorderplantsoen
(foto door Arend Jan
Wonink)*

3.1 Groen & identiteit

Inleiding

De gemeente Groningen is dé gemeente waar Stad en Ommeland samenkomen. De verschillende landschappen en waterlopen zijn bepalend geweest voor de ontwikkeling van de stad en dorpen in onze gemeente. Landschappelijke structuren en kenmerkend groen zijn op vele plekken nog herkenbaar binnen de stedelijke gebieden. Ook in het landelijk gebied zijn tal van historisch kenmerkende structuren aanwezig. Deze elementen dragen bij aan een groene, doorwaadbare stad en een aantrekkelijk landelijk gebied. Ook vertellen ze het verhaal van onze gemeente en zorgen ze voor betekenis en verbondenheid. Onze gemeente is continu in ontwikkeling en kent een aantal grote opgaven die relatie hebben met groen in de stad en het landschap. Het is de opdracht om de grote opgaven met zorgvuldigheid in te passen met respect voor de huidige identiteit en kwaliteiten. Daarnaast biedt het ook kansen om kwaliteit toe te voegen.

Huidige situatie

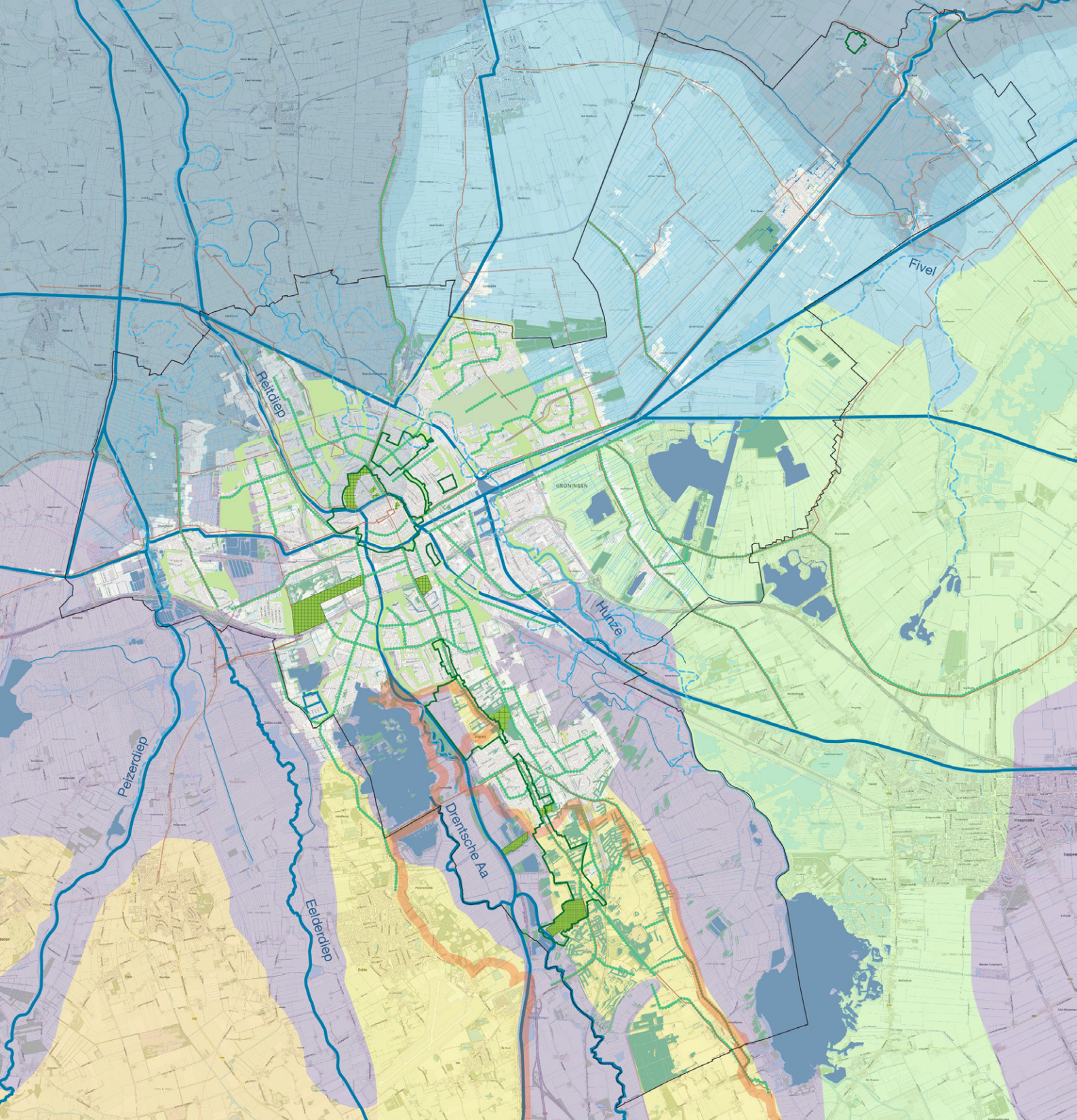
De stad Groningen ligt op het snijvlak van verschillende landschappen, die elk een eigen geschiedenis en identiteit hebben en die tot diep in de stad herkenbaar zijn.

Diversiteit aan landschappen

Groningen, Haren en de dorpen ten zuiden daarvan, zijn gevestigd op de Hondsrug, aan weerszijden geflankeerd door een beekdal: aan de oostkant de Hunze en aan de westkant de Drentsche Aa. De diversiteit in ondergrond, maat en schaal maakt het gebied uniek, recreatief aantrekkelijk en rijk aan natuur. Aan de noordkant van de stad en ten noordoosten van Ten Boer en Woltersum bevindt zich het wierdenlandschap. Het Reitdiep en de Fivel stonden in open verbinding met de zee en dat maakt dat via deze wateren in de loop van de eeuwen bij overstromingen zeeklei is afgezet.

In het Westerkwartier en richting Ten Boer, direct ten westen en ten oosten van de stad, bevinden zich de wegdorplandschappen op laagveen. Ten zuiden van het Eemskanaal wisselt de ondergrond af tussen zand, veen en klei. De klei- en veengebieden kenmerken zich door openheid.

Legenda

Identiteit

- Water
- Verdwenen waterlopen
- Ontginningsas
- Laan/boomstructuur - beeldbepalend
- Bos
- Overig groen
- Beschermd stads- en dorpsgezicht
- Nationaal park
- Houtwallen

- Kroonjuwelen / Cultuurhistorisch waardevol groen
- Landschapstypen**
- Wierdenlandschap op zeelei
- Wegdorpenlandschap op zeelei
- Wegdorpenlandschap op laagveen (beekdalen e.a.)
- Wegdorpenlandschap op overgang klei-veen
- Esdorpenlandschap op zand (Hondsrug e.a.)
- Overig**
- Gemeentegrens

Identiteitskaart

Versterk het landschap, maak ruimte voor water, stimuleer recreatie en toerisme en natuurontwikkeling in Ten Boer

In de gemeente Ten Boer liggen kansen voor verdergaande natuurontwikkeling, vooral in het gebied tussen Damsterdiep en Eemskanaal. Dat gebied ligt zeer laag en zal in de toekomst door klimaatverandering natter worden. Maak van deze bedreiging een kans om het landschap aantrekkelijker te maken voor de Stadjer, zoals ook aan de noordwest- (Koningslaagte), zuid- (Onlanden en Onnerpolder) en oostkant (Meerstad) van de stad gebeurt. De aantrekkelijkheid van het landschap kan ook vergroot worden door oude landschappelijke structuren weer naar boven te brengen en te versterken, bijvoorbeeld de Fivel, de dijken en oude kerkpaden. Laat het water meer terugkomen in het landschap en gebruik dit om recreatie en toerisme te stimuleren. Stimuleer dat Stadjers en andere bewoners uit de regio meer gebruik maken van het landelijk gebied om te recreëren. *Daartoe* is het belangrijk dat de recreatieve verbindingen tussen de stad en Ten Boer goed zijn, zowel over het land als over het water (Bron: Omgevingsvisie Ten Boer, 2018).

Ondersteun ondernemers in de recreatiesector en stimuleer dat zij vaker open zijn, zodat fietsers niet voor dichte horeca komen te staan. Gezamenlijke recreatief-toeristische arrangementen ontwikkelen is een kans.

Visie Harens landschap, de uitgangspunten

Centraal uitgangspunt is het versterken van het onderscheid tussen het stroomdallandschap van de Drentsche Aa, de Hondsrug, de Hunzelaagte en het ruimtelijk verder aanzetten van de overgangen van Drentsche Aa naar Hondsrug en van Hondsrug naar Hunzelaagte.

In het Drentsche Aa gebied wordt een sterke vernatting nagestreefd, waarbij het accent ligt op het versterken van de natuur- en cultuurwaarden. Hier worden natuurwaarden ontwikkeld die zijn gekoppeld aan bepaalde vormen van een cultureel beheer. Op de Hondsrug ligt het accent op het versterken van het fijnmazig mozaïekpatroon en het weer zichtbaar maken van nog latent aanwezige historische structuren als de escomplexen. In de Hunzelaagte wordt een functiecombinatie tussen natuurontwikkeling en waterberging voorgestaan. In de overgangszone van Drentsche Aa naar Hondsrug ligt het accent op het wegnemen van de aanwezige ruimtelijke, functionele en ecologische barrières. In de overgangszone van Hondsrug naar Hunzelaagte ligt het accent op het versterken van de oorspronkelijke fijnmazige structuur van houtwallen en singels zowel haaks op als parallel aan de Hondsrug. Haaks op deze parallel gerichte noord-zuid structuren wordt de ontwikkeling van een drietal ecologische en recreatieve 'krammen' nagestreefd, die een koppeling tussen de beide laagten ter weerszijden van de Hondsrug moeten bewerkstelligen. Dit betreft een

- droge, overwegend open verbinding direct ten zuiden van Groningen;
- een open, fjnschalig besloten verbinding direct bezuiden Haren, waarin bijvoorbeeld ook het Scharlakenbos is opgenomen;
- een natte verbinding ter hoogte van de Besloten Venen.

Opgemerkt moet worden dat de ambitie van de ontwikkeling van recreatieve en ecologische dwarsrelaties in belangrijke mate wordt gehinderd door de barrièrewerking die van de aanwezige infrastructuur uitgaat. Het opheffen dan wel inperken

van de scheidende werking van die van de snelwegen, het kanaal en de spoorlijnen uitgaat behoeft in de periode tot 2030 dan ook permanente aandacht (het ontwikkelen van passagemogelijkheden en uittreeplaatsen in het Noordwillemskanaal). De droge overwegend open verbindingzone direct ten zuiden van Groningen valt deels samen met het historische zicht over de Hondsrug naar de beide beekdalen. De open ruimte tussen Groningen en Haren dient als zone breed genoeg te zijn om als ecologische verbinding te kunnen functioneren. Bij de Scharlakenhof-zone is het omliggend gebied met weilanden en houtwallen essentieel voor de ecologische betekenis. Wil de zone langs het Scharlakenbos daadwerkelijk als verbindingzone kunnen functioneren dan moeten er voldoende stroken zijn welke vrij zijn van obstakels (schuttingen, hagen) en uit ecologisch oogpunt breed genoeg zijn. Bij de zuidelijke Besloten Venen-zone is zorg voor verbindingen met de Appelbergen en van de Appelbergen naar de polder van groot belang.

De schaal, bodemgesteldheid en gemêleerdheid van het Harener landschap maken dat de weg van schaalvergroting en intensivering voor het Haren op termijn geen perspectief biedt. Voor het agrarisch voorkomen van het gebied is behoud van de landbouw echter een essentiële voorwaarde. Wil men de zo gewaardeerde openheid en kleinschalige afwisseling tussen besloten en open gebieden behouden dan kan men niet zonder de landbouw. Ook in de toekomst zal de landbouw een belangrijke beheerder van grote delen van het landelijk gebied zijn, zij het dat het accent verschuift van de productie van gewassen naar het leveren van diensten. Gezocht moet worden naar de mogelijkheden voor een verbrede landbouw (met een kleiner aantal extensieve bedrijven) waarbij de boer een deel van zijn inkomen behaalt uit productie, en een deel van zijn inkomsten uit diensten die hij verleent op het gebied van natuur- en landschapsbeheer. Voor gebieden in de nabijheid van de stad kan de ontwikkeling van vormen van stadslandbouw een op de situatie toegesneden perspectief bieden (bron: par. 6.1 uit het Landschapsontwikkelingsplan Haren, 2004).

Stad met diepe groene dooradering

De diversiteit aan grondsoorten en de ontginning daarvan hebben de stad mede vormgegeven. Door de eeuwen heen zijn landschappelijke patronen maar ook de oude verdedigingswerken/bolwerken tijdens de groei in de stad opgenomen. Dit is soms nog terug te zien in de vorm van eeuwenoude verkavelingspatronen en het stratenpatroon. Ook zijn oude linten als de Rijksstraatweg, Peizerweg, Hoendiep, Leegeweg, Beijumerweg en Stadsweg (groten)deels tussen Stad & Ommeland door zorgvuldige inpassing behouden gebleven. Ook oude waterlopen als het Reitdiep, Peizerdiep, Boterdiep en Damsterdiep, die stad en ommeland met elkaar verbonden, hebben een belangrijke rol gespeeld als structuurbepalende aders in een zich ontwikkelende stad. Niet overal zijn die oude waterlopen nog goed herkenbaar. Delen van de oorspronkelijke loop van de Hunze zijn nog steeds aanwezig, maar niet altijd meer even herkenbaar. Op bedrijventerrein Euvelgunne is een mooi stuk van de Hunzeloop ingepast; je waant je in een landelijke omgeving en de dynamiek van de stad is even ver weg. De meest waardevolle binnenstedelijke groengebieden, waar cultuurhistorie en stadsnatuur gezamenlijk leiden tot unieke kwaliteiten, zijn in Groene Pepers bestempeld als 'kroonjuwelen'.

Dit zijn bijzondere locaties in de voormalige gemeente Groningen, waar cultuurhistorische en ecologische waarden samen leiden tot hoge omgevingskwaliteit. Het gemeentelijk beleid en beheer is hier sterk gericht op bescherming en instandhouding van deze kwaliteiten. Het gaat om het Noorderplantsoen, het Nieuwe Kerkhof, het Guyotplein, de Prinsentuin, het 'Turfeiland', het Martinikerkhof, het Sterrebos en delen van het Stadspark. In Haren zijn de Hortus Haren en de monumentale begraafplaats De Eshof cultuurhistorisch waardevolle plekken.

Hondsrug en beekdalen	Wierdenlandschap	Wegdorpenlandschap
Hoge zandrug en natte venige beekdalen.	Zeekleiafzetting door open verbinding met zee	Laagveen als bodemsoort
Verbindingen noordzuid georiënteerd op hoge zandrug. Esdorpen en lintbebouwing	Dorpjes gelegen op grote wierden met kenmerkende kerkjes, boerderijen en dorpsgroen	Ontginningsassen op hogere inversieruggen in landschap.
Kleinschalig en besloten landschap op Hondsrug met houtwallen, singels, hagen en bossen, parkachtige tuinen	Bij boerderijen kenmerkende erfbeplanting en boomgaarden	Kenmerkend dorpsgroen
Escomplexen en kleinschalige onregelmatige verkavelingen	Vele oude huiswierden nog aanwezig	Ontginningsassen zijn groene linten in open landschap,
Pingoruïnes, stuifzanden en dekzandruggen, zandwegen	Oorspronkelijke onregelmatige blokverkaveling nog aanwezig	Enkele delen heeft de kenmerkende verkaveling van langgerekte stroken Kleine greppels, sommige meer dan tien eeuwen oud, scheiden kavels
Besloten Venen uniek smelwaterdal dat Hunze en Drentsche Aa met elkaar verbindt	Dijken en dijkrestanten	Dijken en dijkrestanten
Meanderende Drentsche Aa met veel rietvegetaties, besloten in het zuiden en open polders in het noordelijke deel	Dorpsbosjes	Ten zuiden van Eemskanaal hogere zandruggen waar ontginningsassen liggen. Strokenverkaveling is vrij open.
Hunze in een breed, nat beekdal met open polders en moerasbos, strokenverkaveling		

Kenmerken landschapstypen binnen de gemeente op hoofdlijnen

Ook in de publieke erfgoed-enquête, die in 2017 in de oude gemeente Groningen werd gehouden, zijn opvallend veel groene plekken om te koesteren, door de inwoners naar voren gebracht. Deze zogenaamde *Sleeping Beautys*, plekken om 'wakker te kussen' maken duidelijk dat (historisch) groen in de leefomgeving wordt gewaardeerd. Een dergelijke enquête zou voor Haren en Ten Boer ook een basis kunnen leggen voor participatie-projecten. De gemeente Groningen heeft ook groene monumenten. Zo hebben het Sterrebos en delen van het Stadspark een status als gemeentelijk monument en zijn het Noorderplantsoen en de Prinsentuin en ook enkele tuinen in Haren rijksmonumentaal. De focus ligt op instandhouding en versterking van de specifieke kwaliteiten.

In de recente inventarisatie ter invulling van hiaten in de gemeentelijke cultuurhistorische waardenkaart

(CWK), is recent een onafhankelijke waardenstelling uitgevoerd van de landschappen rond de stad, inclusief waardevolle historische geografische elementen en structuren. Deze kennis en gegevens zullen landen in de gebiedsprofilen ten behoeve van de nog op te stellen omgevingsplannen. Ook zullen hier mogelijk nieuwe groene monumenten uit voortvloeien. Op deze wijze kan groen en landschappelijke identiteit een substantiële bijdrage leveren aan de kwaliteit van de leefomgeving en het verhaal van Groningen.

Gemeente vol bijzondere 'schatten'

Een groot deel van het grondgebied van de Hondsrug en de Drentsche Aa ligt binnen het Nationaal park Drentsche Aa: een gebied met unieke en (inter) nationaal kenmerkende landschapskwaliteiten, dat om die reden een speciale beschermde status heeft

Laagveenlandschap - wegdorpenlandschap met zand/veen/klei (Hunzedal)

Drentsche Aa

Karakteristiek water: Reitdiep bij Dorkwerd

Esdorpenlandschap op zand met houtwallen

Wierdenlandschap: het kerkje van Dorkwerd

Wegdorpenlandschap op zeeklei

Paddepoelsterweg, verbindend groen in de stad

Kroonjuweel Martinikerhof

Kroonjuweel Sterrebos

als Nationaal Park. Daarnaast is een deel van onze gemeente gelegen in het UNESCO Global Geopark De Hondsrug. Ieder Geopark heeft zijn eigen unieke geologische geschiedenis. Geologisch erfgoed is bepalend voor de natuur en de cultuur van het gebied. Het Hondsruggebied is een geologisch en cultuurhistorisch zeer rijk en interessant gebied. Het gebied is zo uitzonderlijk dat het in 2013 is uitgeroepen tot Europees Geopark. Deze status is enkel weggelegd voor gebieden die zich inspannen om de bijzondere kwaliteiten van de geologie en het daaruit voortvloeiende cultuurlandschap te behouden, te versterken en uit te dragen. Ook het waardevolle Reitdiepgebied ten noorden van de stad is beschermd natuurgebied. Dat geldt eveneens voor de laagveengordel ten zuiden van de stad dat gedeeltelijk onderdeel is van het Natuurnetwerk Nederland. De gemeente Groningen heeft daarmee een hele reeks bijzondere schatten met een sterke identiteit binnen haar grenzen liggen. Schatten om te koesteren, die sterk bijdragen aan de unieke identiteit en van grote waarde zijn voor de kwaliteit van leven in de gemeente.

Opgaven

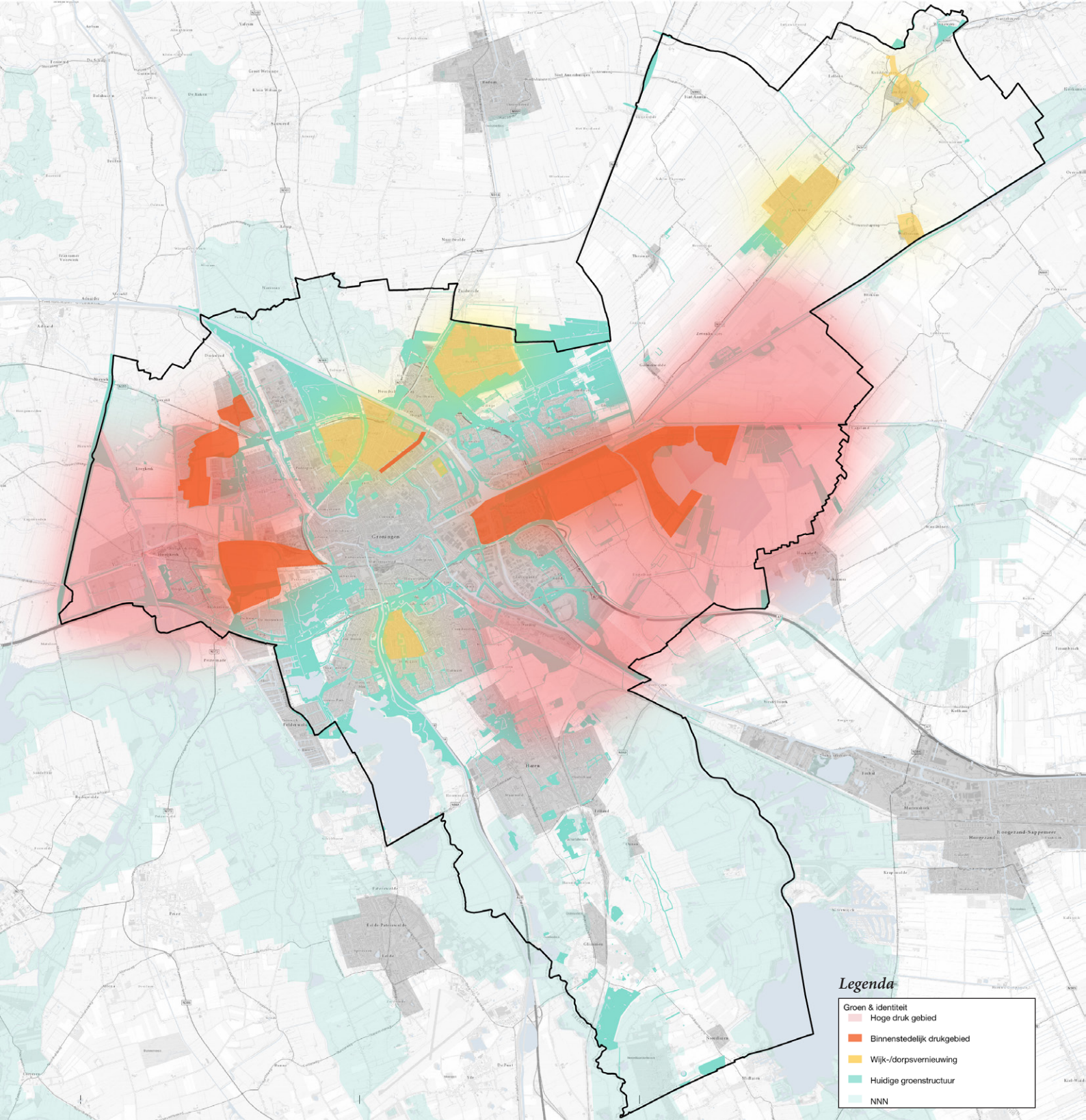
Karaktervol groen raamwerk in transformatiegebieden

Landschap en stad zijn continu in verandering. De druk op de woningmarkt in en direct om de stad Groningen blijft onverminderd groot. Vooral aan de west- en oostkant van de stad worden grote gebieden getransformeerd naar woon-werkgebied. Dat gebeurt in Meerstad en in de westflank van de stad: op het suikerfabriekterrein, in de Held, langs de rand van Vinkhuizen. In deze gebieden verandert de identiteit van groen en landschap sterk. We willen er bouwen aan een nieuw groenblauw raamwerk, dat ook na transformatie een krachtige identiteitsdrager blijft. Ook in gebieden waar de gemeente haar energieopgave wil laten landen, kan sprake zijn van grootschalige transformatie van het landelijk gebied. Dat geldt voor de omgeving Westpoort, Meerstad-Noord, Roodehaan en De Vork (bij Haren-noord). Ook daarbij is het de opgave om, gekoppeld aan een eventuele transformatie naar energielandschap, het groenblauwe raamwerk eveneens te ontwikkelen. Centraal daarin staan het robuust maken van groenstructuren, deze toevoegen aan het bestaande netwerk en het geven van betekenis aan deze structuren als uitloopgebieden voor inwoners.

Behoud, versterking en herstel van waarden die de identiteit bepalen

Dat kan enerzijds door ze beter te beschermen (planologisch of via de Erfgoedwet), anderzijds door richtlijnen voor goed beheer, onderhoud en herstel van groene kenmerkende landschapselementen op te stellen. Belangrijk hierbij is blijvend te investeren in onderhoud, beheer en herstel van de meest kenmerkende parken, structuren, elementen en gebieden. Participatieprojecten van en/of met omwonenden of vrijwilligers met een specifieke vaardigheid (bijv. snoei-groep) kunnen bijdragen aan een bredere maatschappelijke betrokkenheid bij (het onderhoud van) het groen. Kennisoverdracht kan hierbij een belangrijke rol spelen, bijv. over biodiversiteit, lokale planten of het versterken van flora en fauna op het eigen erf.

^ **Ontwikkelopgaven**

<< **Dynamische stadsrand Winschoterdiep. Een gaaf landschap dat lastig bereikbaar is en een zoeklocatie is voor zonne-energie.**

< **Het Suikerunie-terrein is in een transitie wat een hoge druk veroorzaakt voor het terrein zelf en het omliggend gebied.**

3.2 Groen & natuur

Inleiding

De gemeente Groningen heeft topnatuur in huis. De twee Natura 2000-gebieden in de gemeente maken deel uit van het Europees netwerk van beschermde natuurgebieden en zijn het leefgebied van bijvoorbeeld de zeearend. Ook in de bebouwde omgeving is natuur van hoge kwaliteit aanwezig. Natuur en biodiversiteit zijn van groot belang; dit draagt namelijk bij aan een goed leefklimaat. Daarnaast heeft het ook een economisch belang. Zo hebben bijvoorbeeld insecten een essentiële rol in de voedselketen en de voedselproductie. De natuur is echter kwetsbaar. De biodiversiteit neemt om diverse redenen af door onder andere verstedelijking, een veranderend landgebruik en klimaatverandering. Ook het toepassen van het juiste beheer heeft invloed op de biodiversiteit. Behoud van de topnatuur en het herstel van de biodiversiteit vraagt om een brede aanpak en samenwerking.

Huidige situatie

In het kader van Europees natuurbeleid zijn Natura 2000-gebieden aangewezen. Natura 2000 is een Europees netwerk van beschermde natuurgebieden: het is Europese topnatuur. Dit netwerk vormt de hoeksteen van het beleid van de Europese Unie voor behoud en herstel van biodiversiteit. In de Natura-2000 gebieden wordt naast de bescherming van gebieden/biotopen ook de bescherming van soorten en hun habitats geregeld. In onze gemeente liggen twee Natura-2000 gebieden: het Zuidlaardermeergebied en het Drentsche Aa-gebied. Aan de zuidwestkant van de gemeente ligt het Natura 2000-gebied Leekstermeer. Alle gebieden zijn tevens aangewezen als waterbergingsgebied bij dreigende wateroverlast en zijn een belangrijk uitloopgebied voor inwoners.

De nieuwe gemeente Groningen heeft grote gebieden met unieke natuur binnen en langs de randen van de gemeentegrenzen, die veelal onderdeel zijn van het Natuur Netwerk Nederland (NNN). Een ecologische verbindingzone via de Zuidwending en het Reitdiep zal in de toekomst het Leekstermeergebied en het Lauwersmeergebied met elkaar verbinden. Deze is in het Provinciaal Omgevingsplan al opgenomen.

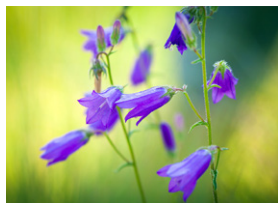
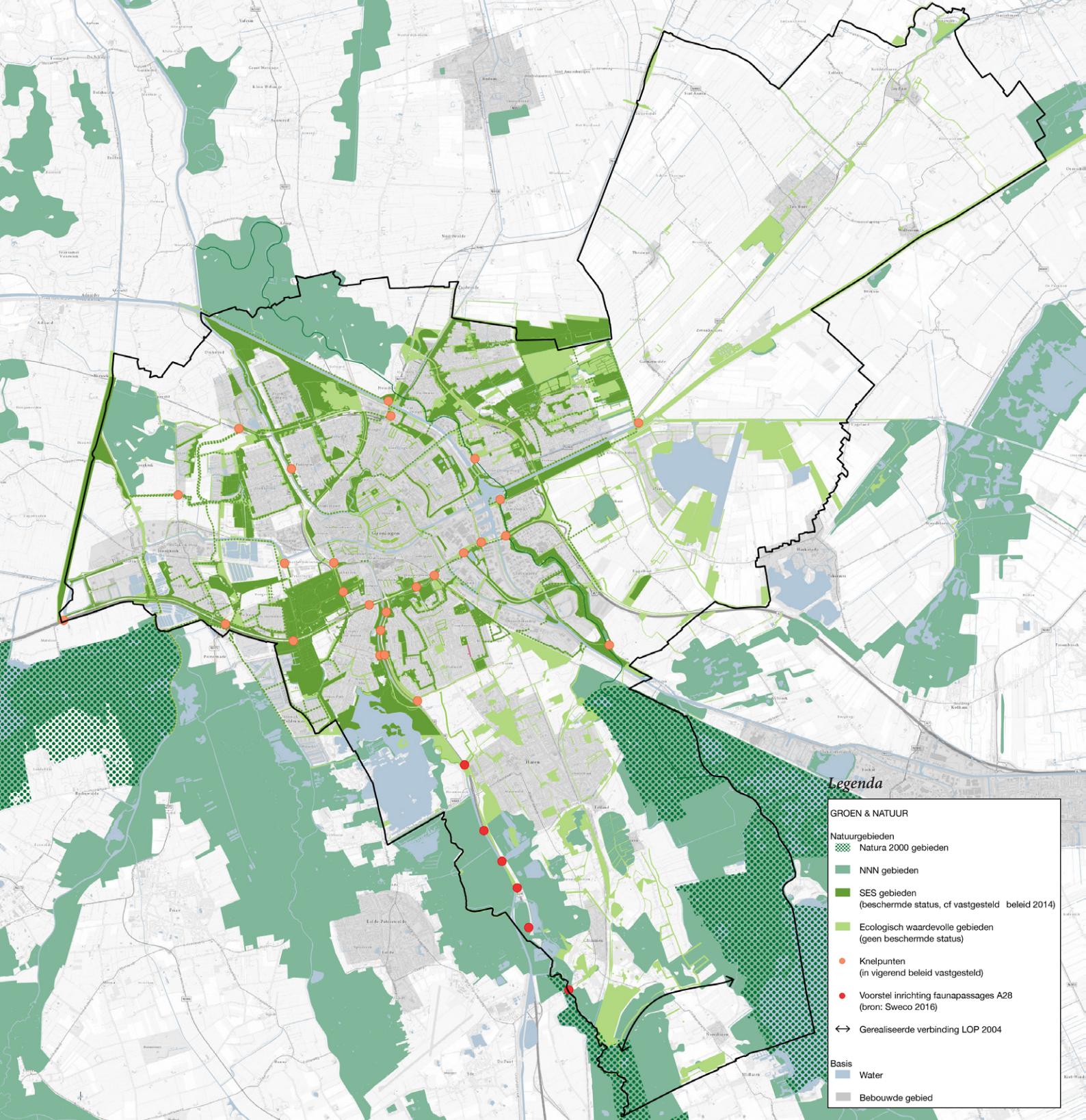
Ook is een robuuste ecoverbinding gepland tussen Paterswoldsemeer, Oosterland en polder Lappenvoort (deze laatste polder is gelegen in de gemeente Tynaarlo). Direct aan de oostkant van Meerstad ligt het Roegewold, in de gemeente Midden-Groningen, en eveneens onderdeel van het NNN.

Ook op gemeentelijk niveau hebben we een ecologische structuur: de Stedelijke Ecologische Structuur. De huidige SES (zonder Meerstad) is een alom geaccepteerd instrument. Het geeft inzicht in op te lossen knelpunten binnen de structuur van de voormalige gemeente Groningen en laat zien waar doelsoorten zich niet goed kunnen verplaatsen. De huidige knelpunten ontstaan doordat infrastructuur de structuur doorsnijdt. In tal van projecten zijn knelpunten al weggenomen. Daarnaast geeft de kaart duidelijkheid binnen welke ontwikkelgebieden rekening gehouden moet worden met de ecologische structuur; de SES-kaart biedt echter in directe zin geen planologische bescherming. Bij elke ruimtelijke ontwikkeling is nu de insteek dat de ecologische kwaliteiten een plek krijgen via een maatwerkoplossing. Dat betekent dat de ecologische structuur in oppervlakte kan afnemen. Eventuele compensatie is niet afdwingbaar. Het Landschapsontwikkelingsplan Haren zijn drie belangrijke ecologische west-oost georiënteerde verbindingen benoemd. De meest zuidelijke verbinding via Besloten Venen is inmiddels gerealiseerd. Onderzoek uit 2016, uitgevoerd door de provincies Drenthe en Groningen benoemen tal van knelpunten die opgelost kunnen worden met faunapassages.

Ecologische kwaliteit

De Stedelijke Ecologische Structuur heeft een oppervlakte van 993 hectare. Aan de hand van monitoring wordt de kwaliteit van de SES in kaart gebracht. Dit doen we aan de hand het voorkomen van doelsoorten uit het doelsoortenbeleid. Van elk gebied binnen de SES wordt aan de hand aan aangetroffen doelsoorten de ecologische kwaliteit bepaald. Een doelsoort is een planten- of diersoort waarnaar gestreefd wordt in het ecologisch beleid en beheer,

Grasklokje

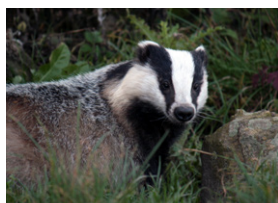
Rietorchis

Zearend

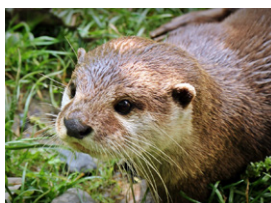
Ijsvogel

Das

Egel

Otter

Grootoorvleermuis

^ *Ecologische hoofdstructuur binnen de gemeente*

< *Bijzondere soorten binnen de gemeentegrenzen*

om deze op een natuurlijke manier in de gemeente Groningen te krijgen. Dit gebeurt door het creëren van de juiste levensomstandigheden gericht op de gewenste doelsoorten en is afhankelijk van de bodem en waterhuishouding in een gebied. Doelsoorten zijn kritische soorten. Het idee is dat als een doelsoort zich weet te vestigen en handhaven in een bepaald gebied de kans groot is dat tal van andere – minder kritische – soorten ook van het desbetreffende gebied gebruik zullen maken. Er zijn 6 soortgroepen gedefinieerd: vaatplanten, vlinders, libellen, amfibieën, vogels en zoogdieren.

Het doelsoortenbeleid is in combinatie met monitoring een zeer geschikt instrument om de ecologische kwaliteit van stadsnatuur te meten en geeft het ons ook de mogelijkheid om de ecologische kwaliteit van de gebieden onderling met elkaar te vergelijken. Enkele gebieden springen er duidelijk uit en zijn van grote ecologische waarde. De Eelderbaan, het Reitdiep en Drielanden zijn de ecologische hotspots van de stad.

Binnen de huidige SES is nog veel ecologische kwaliteit te ontwikkelen. De ecologische kwaliteit van gazon, verruigd grasland en verharding is als laag te kwalificeren. Gezamenlijk gaat het hier om ruim

Puurnatuur

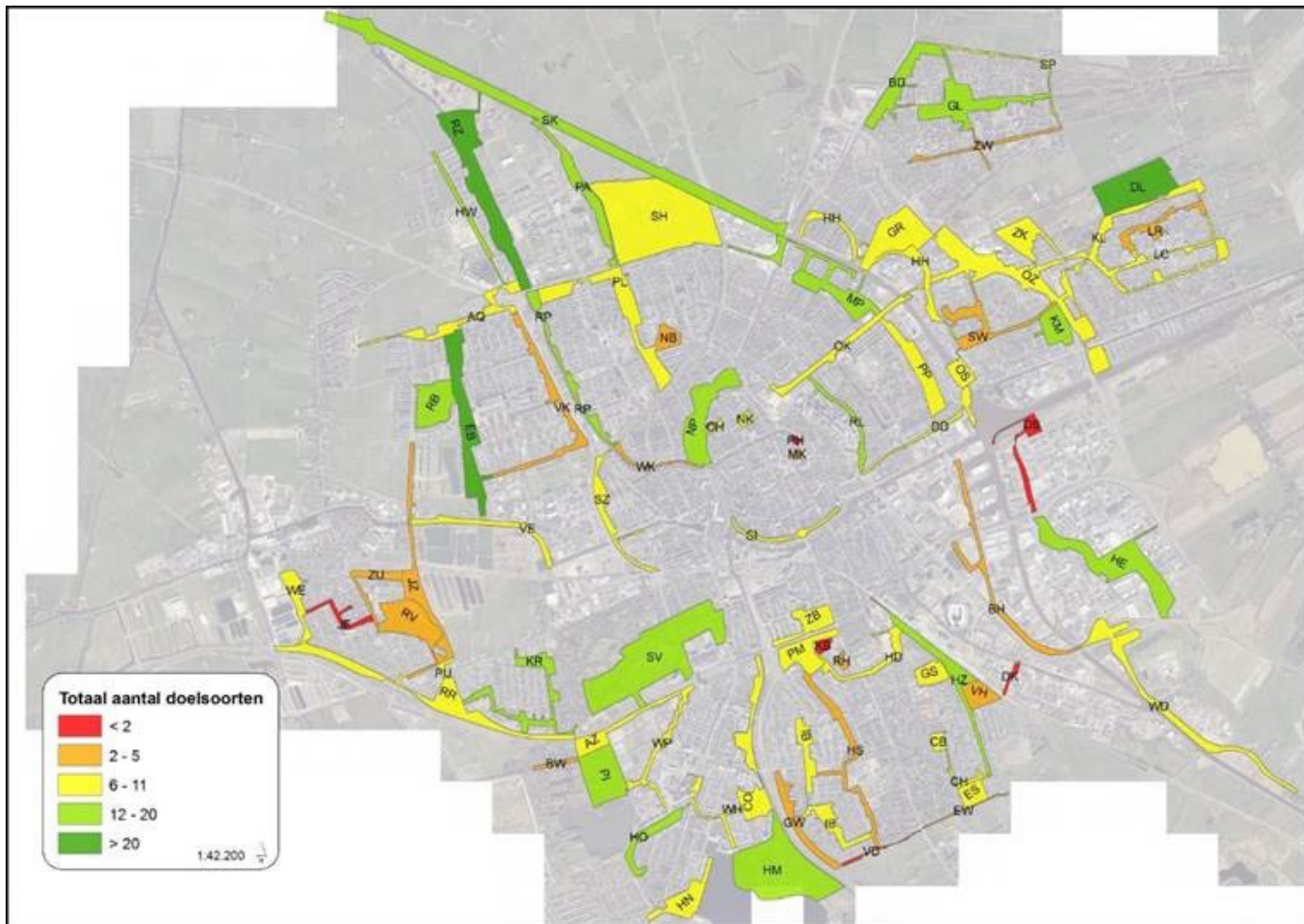
Buurt- en wijknatuur

Drie schaalniveaus van natuur in de gemeente. Puurnatuur zijn grootschalige natuurgebieden rondom de dorpen en de steden en grote robuuste verbindingen zoals de Hunze of het Reitdiep, de slagaders van het systeem. Buurt- en wijknatuur zijn de parken, singels en lanen, de aders van het systeem. Op het laagste niveau heb je de haarvaten van het systeem: de huis- en tuinnatuur, cruciaal voor een gezond systeem, en kunnen we verbeteren door tuinen te ontharden en daken en gevels te vergroenen.

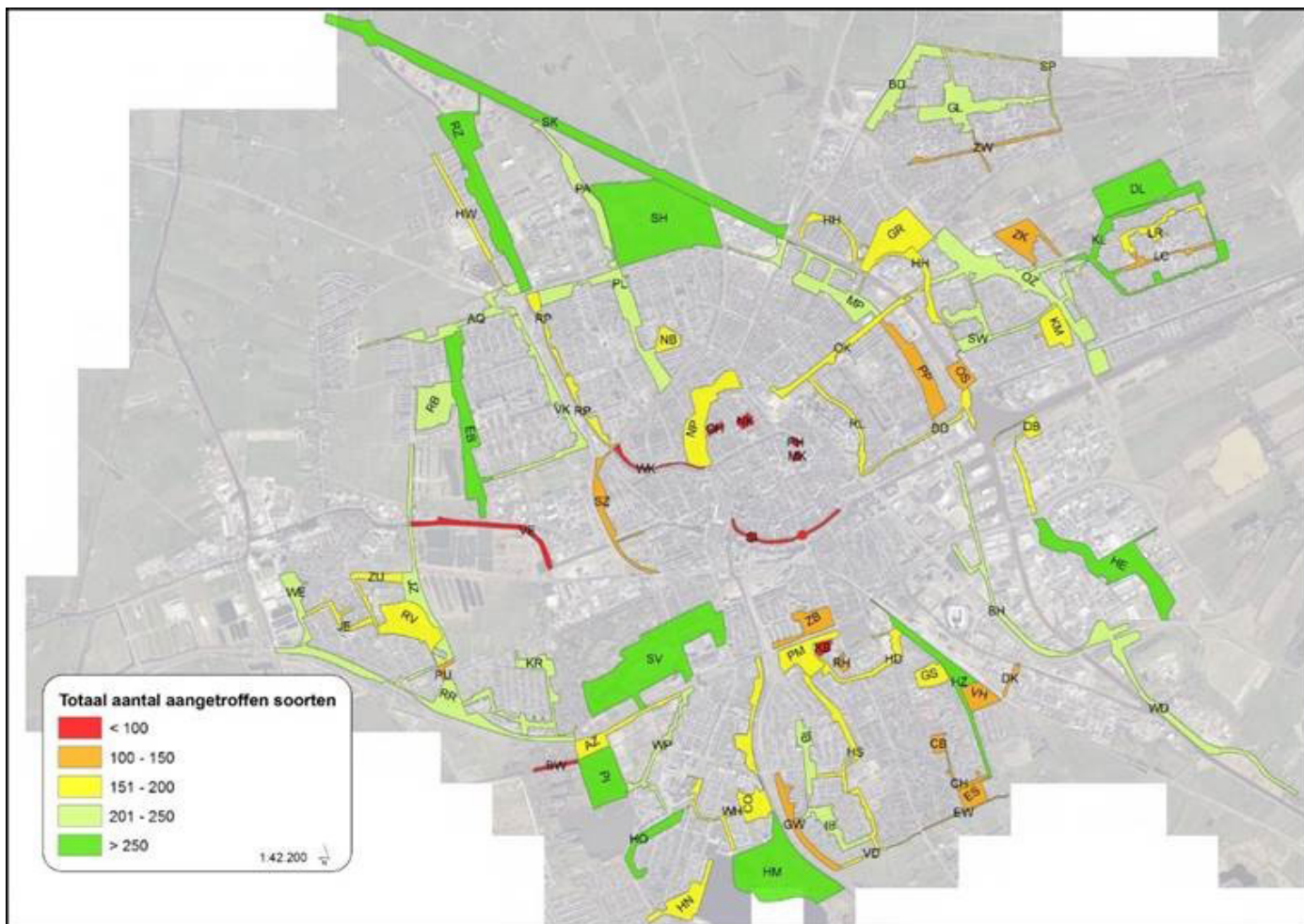

Huis- en tuinnatuur

Totaal aantal doelsoorten aangetroffen in de voormalige Gemeente Groningen (2015)

Totaal aantal soorten aangetroffen in de voormalige Gemeente Groningen (2015)

300 van de 993 hectare. De afgelopen jaren zijn in enkele deelgebieden van de SES de beheermethoden gewijzigd. Gebieden verruigen daardoor met als gevolg dat de ecologische kwaliteit afneemt. Om de ecologische kwaliteit te verhogen is het toepassen van het juiste beheer essentieel. In 2019 is gebleken dat het gewijzigde beheer heeft geleid tot verruiging van de gemonitorde gebieden en een verlaging van de soortenrijkdom.

In 2019 hebben we samen met een aantal woningbouwcorporaties een soortmanagementplan opgesteld. Een soortmanagementplan bevat maatregelen voor de belangrijkste diersoorten die voorkomen in gebouwen: vlermuizen, de huismus en de gierzwaluw. Op basis van de maatregelen kunnen gebouwen efficiënt en op een ecologische verantwoorde wijze worden onderhouden en opgeknapt. Op basis van het soortmanagementplan heeft de provincie Groningen in 2019 een generieke ontheffing voor de Wet natuurbescherming aan de opstellers verleend. Deze ontheffing is 10 jaar geldig. Hierdoor kunnen de deelnemers aan het soortmanagementplan hun gebouwen renoveren of verduurzamen zonder allerlei procedures.

Opgaven

Het realiseren van een robuust natuurnetwerk

Stap voor stap bouwen we verder aan een robuust ecologisch netwerk. Dat doen we op drie niveaus: puur natuur, buurt- en wijknatuur en huis- en tuinnatuur. Elk niveau draagt bij aan het versterken van de ecologische kwaliteiten. Het robuuste netwerk zorgt ervoor dat waardevolle natuur binnen de stad goed met elkaar verbonden is en bijdraagt aan een groene dooradering van de stad. De ecologische hoofdgroenstructuren in de stad staan in verbinding met het Natuur Netwerk Nederland dat daaromheen

ligt. De huidige Stedelijke Ecologische Structuur breiden we uit naar een Gemeentelijke Ecologische Structuur zodat ook Meerstad en het grondgebied van de voormalige gemeenten Haren en Ten Boer wordt opgenomen. Bij het opstellen van de GES actualiseren wij ook de huidige stedelijke ecologische structuur.

Verbeteren planologische bescherming natuur

We willen de planologische bescherming via de GES nader uitwerken. Mogelijk in verschillende niveaus, met helderder omschreven doelsoorten en heldere compensatieafspraken per niveau.

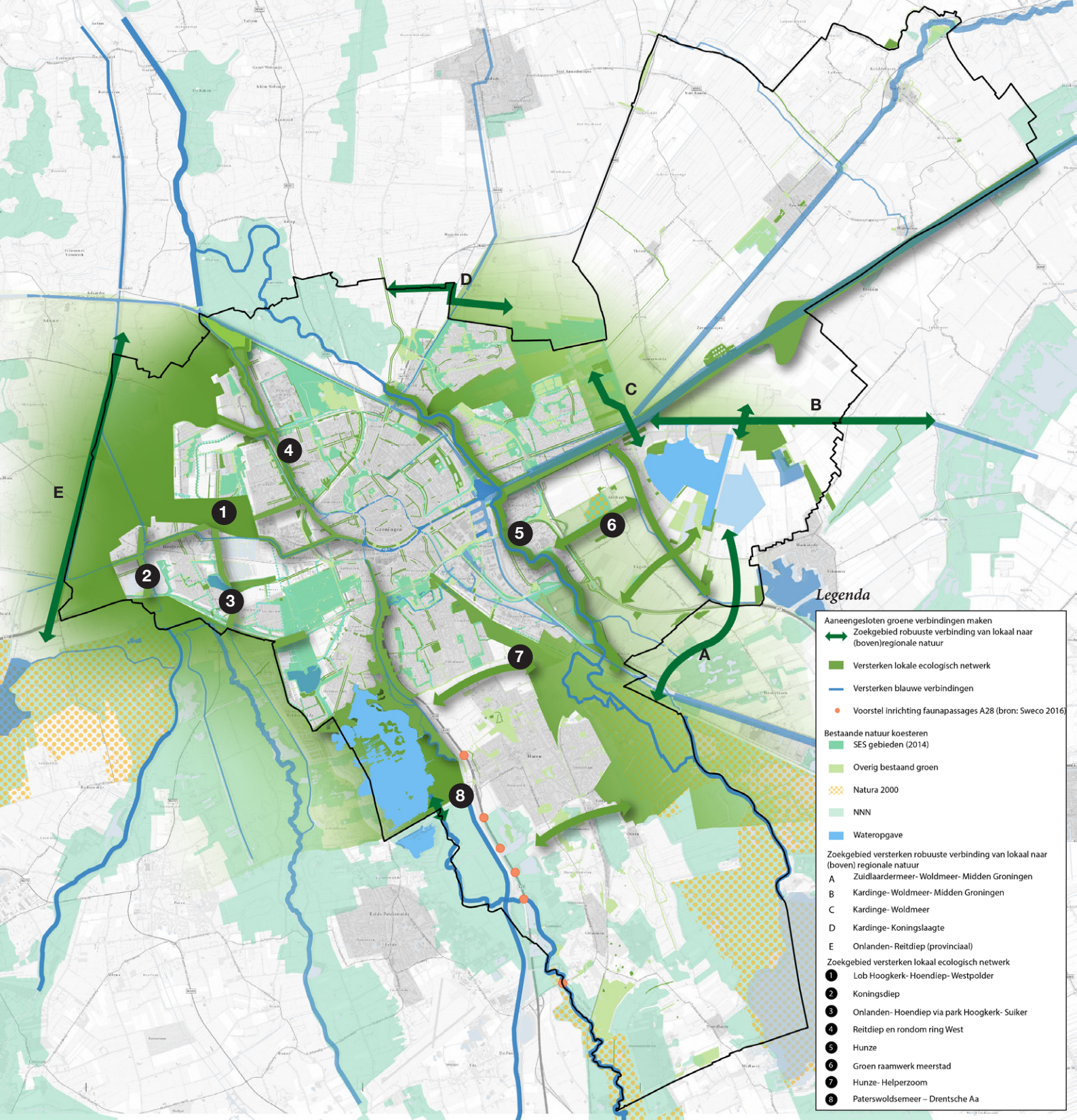
Ecologische kwaliteit woonomgeving

In de directe woonomgeving, op het niveau van huis-, tuin- en keukennatuur, koersen we ook op verbetering van de ecologische kwaliteit. Dat willen we doen door regels voor natuurinclusief bouwen op te stellen en planologisch te verankeren in omgevingsplannen en te borgen via het proces van vergunningverlening. Natuurinclusief bouwen levert een bijdrage aan de instandhouding van beschermde (en overige) soorten en levert tegelijkertijd een bijdrage aan een prettige leefomgeving, aan de mogelijkheden voor natuurbeleving in de stad en daarmee samenhangend een bijdrage aan het welzijn en de gezondheid van mensen.

Monitoring van ecologische kwaliteit

Beheermaatregelen zijn belangrijk voor het behalen van een kwalitatief hoogwaardige ecologische structuur. Het op orde houden van beheerbudgetten is essentieel voor behoud van kwaliteit. Monitoring is van belang om de kwaliteit te van de ecologische structuur te kunnen bepalen. Het intensiveren van de monitoring is daarin essentieel.

^ *Ecologische opgaven*

<< *Knelpunten opheffen bijvoorbeeld met kleine duikers onder de weg*

< *Brede groenverbinding en zijn groene slagaders voor de natuur. Foto: de Pleiadenlaan over het Reitdiep*

3.3

Groen & gezondheid van de mens

Inleiding

We worden steeds ouder en het is de bedoeling dat we langer thuis blijven wonen. Uit verschillende onderzoeken blijkt dat de aanwezigheid van groen een positief effect heeft op de gezondheid en gezonder ouder worden. Zo draagt groen bij aan het herstel van stress, het tegengaan van depressies en angststoornissen en draagt het bij aan een optimale ontwikkeling van kinderen. Elk extra uur meer buitenspelen vermindert de kans op overgewicht bij kinderen met 25%³, groene schoolomgevingen nodigen uit tot meer bewegen en betere schoolprestaties, en op groene schoolpleinen wordt minder gepest⁴. Groen zet aan tot sociaal contact en kan stimuleren tot bewegen. Meer groen kan ook mogelijke gezondheidseffecten opvangen die worden veroorzaakt door het veranderende klimaat. Langdurige hitte veroorzaakt met name onder meer kwetsbare groepen in onze samenleving meer ziekenhuisbezoek en vroegtijdige sterfte. Daarom is dit Groenplan ook van groot belang voor het bevorderen van de gezondheid van huidige en toekomstige Groningers.

Huidige situatie

Groen is in verschillende soorten en maten aanwezig in onze gemeente. Grote parken in de stad, een aantrekkelijk landelijk gebied, recreatieplassen en de kleine groenperken en bomen in de straat, maken dat groen voor verreweg de meeste bewoners van onze gemeente niet ver weg is.

Grote parken en recreatiegebieden

In de stad is een aantal grote parken en recreatiegebieden met een bovenwijkse functie. Het ene gebied is populairder en beter bereikbaar dan het andere en dat zet het aangenaam gebruik van die gebieden en hun omgeving soms onder druk. Een voorbeeld van een park dat lijdt onder de hoge gebruiksdruk is het Noorderplantsoen.

Er zijn nog voldoende andere parken en recreatiegebieden die ook een belangrijke functie kunnen vervullen en de gebruiksdruk in populaire parken kunnen verlagen. De parken en recreatiegebieden die nu nog niet direct gevonden worden voor het verblijf, zullen we dus aantrekkelijker en toegankelijker moeten maken zodat we onze inwoners verleiden deze gebieden te bezoeken. De stad heeft een grote bouwopgave die we gaan realiseren vanuit de compacte stad-gedachte. Dat maakt dat bestaande en ook nieuwe parken en recreatiegebieden steeds belangrijker worden. Zij zorgen voor aantrekkelijk en bereikbaar groen in de nabijheid.

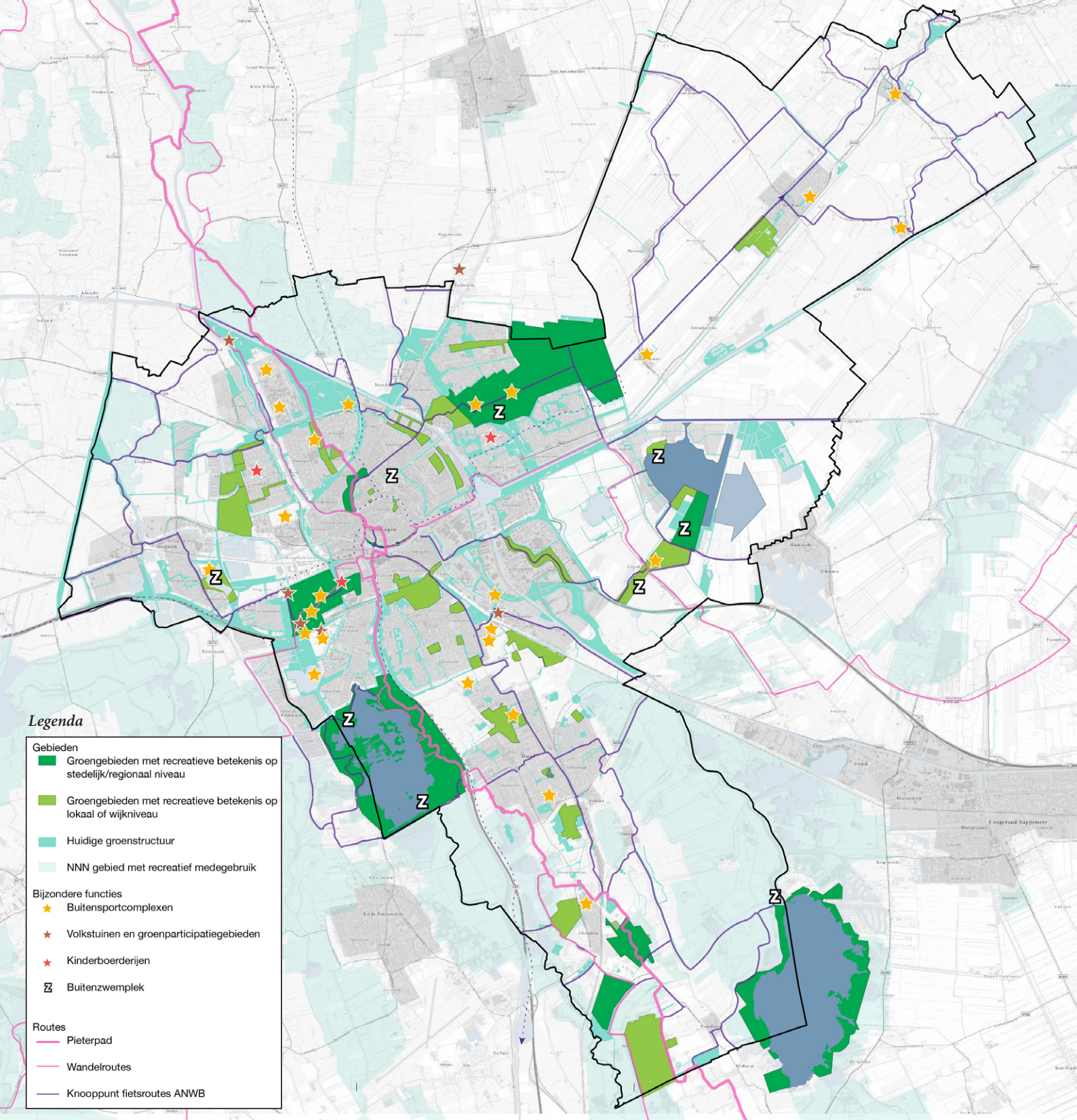
Landelijk gebied

Mensen trekken er steeds meer op uit. Naast het verblijf in parken, zijn wandelen en fietsen belangrijke vormen van dagrecreatie. Het landelijk gebied wordt ook bezocht om stilte en rust te ervaren. Tussen stad en ommeland is een uitgebreid netwerk van fiets- en wandelpaden aanwezig. Het provinciale fietsknooppuntennetwerk en het wandelknooppuntennetwerk van het Routebureau Groningen zorgen doorgaans voor een goede ontsluiting van het landelijk gebied. De lange afstand-wandelroute Het Pieterpad is wellicht het bekendste wandelpad en verbindt de stad met het aantrekkelijke open wierdenlandschap en het kleinschalige zandlandschap. De verbindingen naar het oosten en het westen zijn nog ondermaats: het gebied ten noorden van Hoogkerk is moeilijk te bereiken en een aantrekkelijke verbinding tussen Meerstad en het Zuidlaardermeergebied ontbreekt op dit moment. De verbindingen tussen de stad en het landelijk gebied van de voormalige gemeente Ten Boer kunnen een impuls gebruiken. Uit de diverse dorpsvisies blijkt dat de behoefte aan dorpsommetjes groot is. Hierdoor kunnen dorpsbewoners eenvoudig genieten van het groene landelijk gebied. De goede recreatieve infrastructuur op de Hondsrug en de flanken ervan maakt dat gebieden als Appelbergen, het Scharlakenbos, Noordlaarderbos en het Quintusbos een grote bezoekersdruk hebben.

³ *The economics of ecosystems & biodiversity: groen, gezond en productief (2012 KPMG advisory n.v.)*

⁴ *Monitoringsonderzoek Gezonde Schoolpleinen (2017, WUR)*

^ Recreatief netwerk in de stad en naar ommeland

<<< Langeafstand Fietsroute Onlanden

<< Pieterpad in Groningen

< Kinderboerderij Stadspark

Nabijheid van groen in de woon- en werkomgeving

In het kader van het opstellen van de omgevingsvisie Next City is een enquête⁵ gehouden over hoe inwoners de inrichting van hun straat zien en wat ze met hun straat willen. De meeste respondenten hebben aangegeven dat zij naast een goed onderhouden straat, ook verkeersveiligheid, voldoende verlichting en een groene straat belangrijk vinden. Straten met weinig of geen auto's in de openbare ruimte en groen scoorden het hoogst. Minder populair zijn straten met hoogbouw in de omgeving en straten zonder bomen en groen. Een onderzoek van de Wageningen Universiteit naar Groene buurtinitiatieven ondersteunt dit. Uit dit onderzoek blijkt dat bewoners veel waarde hechten aan groen in de nabijheid, mits goed onderhouden. De aantrekkelijkheid en schoonheid van het groen vinden bewoners het belangrijkste.

De aanwezigheid van groen in de nabijheid draagt onder andere bij aan een goede leefkwaliteit. Het is lastig om aan te geven wanneer er voldoende groen is. Wel kunnen we opmaken hoeveel groen er is in de gemeente en wat groene gebieden en minder groene gebieden zijn. Uit onze gegevens blijkt dat elke inwoner van onze gemeente gemiddeld 52 m² onverhard oppervlak aan openbare ruimte tot zijn beschikking heeft. Het gaat dan om groen en water. In totaal is er voor elke inwoner 94 m² openbare ruimte beschikbaar. We zien vooral dat de binnenstad, de oude wijken eromheen, Helpman, de wijken in het zuidwestelijke deel van de stad en de dorpen als Ten Boer, Ten Post, Haren en Glimmen meer verhard oppervlak in de openbare ruimte hebben dan groen en water (onverhard oppervlak).

We hebben 140.000 gemeentelijke bomen in laanbeplanting, boomgroepen en als solitaire bomen in straten en parken. Voor elke inwoner is er gemiddeld 0,6 boom aanwezig. Wanneer we zowel de gemeentelijke als particuliere bomen bij elkaar optellen, dan is er per inwoner gemiddeld anderhalve

boom aanwezig. De verschillen per buurt en dorp zijn er zeker, zie de kaart op de volgende pagina. Zo zien we dat er in buurten en dorpen die op de Hondsrug liggen, relatief veel bomen zijn. Het groen en bomen op particuliere terreinen leveren een grote bijdrage aan de aanwezigheid van groen. Wijken als Lewenborg, Beijum, Vinkhuizen en de Hoornsemeer worden gekenmerkt als 'boomrijke' gebieden, mede door de aanwezigheid ervan in de openbare ruimte. De binnenstad en de oude wijken erom heen, maar ook Reitdiep, delen van Hoogkerk, de Hunze, Ten Boer en bedrijventerrein hebben relatief de laagste aantallen bomen per hectare.

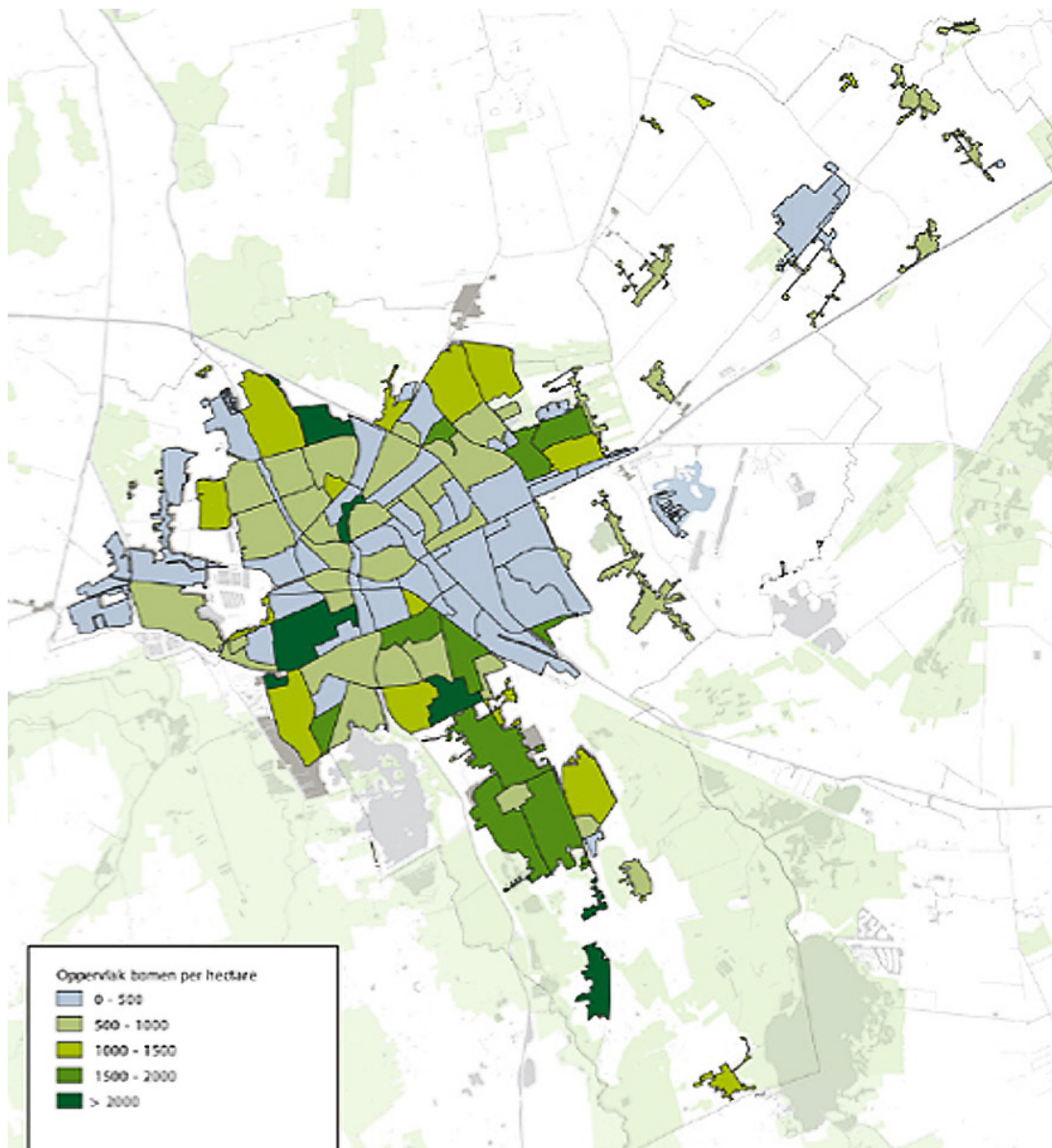
Gezonder ouder worden

Steden en dorpen zijn gezond als er schone lucht is en schoon water, en wanneer de CO₂-uitstoot laag is. Gezonde steden en dorpen hebben veel groen, met ruimte om te sporten en te bewegen, elkaar te ontmoeten, duurzame gebouwen, veilige fiets-, en wandelroutes, met duurzame en gezonde voedselvoorziening en vormen een economisch sterke en sociale gemeente waar iedereen meedoet; gezonde inwoners in Stad en Ommeland. In de Healthy Ageing zijn zes kernwaarden genoemd die moeten bijdragen aan het gezonder ouder worden van onze inwoners.

Het gezonder ouder worden richt zich in eerste instantie op een aantal specifieke gebieden in de stad waarvan bekend is dat de inwoners hier minder oud worden dan in andere delen van onze gemeente. Het gaat dan om de prioritaire wijken Selwerd, De Hoogte/ Indische Buurt, Beijum en De Wijert-Noord. Ook in de Oosterparkwijk worden activiteiten uitgevoerd zodat de bewoners daar gezonder ouder worden. De wijkvernieuwing in Selwerd is volle gang. De inwoners geven in dit proces aan dat, om meer gebruik te maken van het groen, dit sociaal-veilig moet zijn, toegankelijk, en een hoge kwaliteit heeft doordat het schoon en goed onderhouden is en er genoeg te doen en te beleven valt.

5 Straten in Groningen, O&S gemeente Groningen 2017

Analyse van Cobra van de gemeente Groningen (2019). Deze kaart geeft het aantal bomen per hectare weer per bebouwd gebied. Hoe groener, hoe meer bomen er per hectare zijn te vinden.

De bewegende stad

Bewegen is essentieel voor onze gezondheid en ons welbevinden. Het besef groeit dat beweging voor ons lichaam en onze geest minstens zo belangrijk is als voeding. De effectiviteit op gezondheid en welbevinden ligt juist in dagelijks en gevarieerd bewegen; van intens tot ontspannen, van doelgericht tot onbewust. Op zoveel mogelijk momenten per dag.

Er is maar één plek ideaal om aan deze

bewegingsbehoefte te voldoen: de openbare ruimte.

Hier heb je immers alle aanleiding om je te bewegen;

winkelen, boodschappen doen, sporten, cultuur

opsnuiven, rondkijken, ontspannen, ontmoeten, et

cetera. Allemaal aanleidingen om lichamelijk bewegen

tot een natuurlijke, vanzelfsprekende zaak te maken.

In 2019 is het document *Sporten, spelen, bewegen en*

ontmoeten in Groningen opgesteld. Dit document is

een receptenboek voor openbare ruimtes: het bevat

een lijst met elementen die levendige en succesvolle

openbare ruimtes creëren.

Groenparticipatieprojecten

Groen in de nabijheid wordt door inwoners het

meeste gewaardeerd en zorgt voor een hoge mate

van betrokkenheid. In de gemeente zijn tal van

projecten die de nabijheid van groen vergroten of

waarbij inwoners het initiatief kunnen nemen voor

het opzetten van eigen groenprojecten. Zo zijn via de

Eetbaar Groningen al ruim 70 initiatieven opgestart om samen met buurtgenoten fruit en groente in de buurt te verbouwen. Via Operatie Steenbreek zijn al ruim 400 geveltuintjes aangelegd en meer dan 200 daken vergroend. De projecten zorgen voor een kwaliteitsimpuls in de straat. Met kleine en eenvoudige maatregelen is een straat groener te maken.

Opgaven

Verbeteren toegankelijkheid en aantrekkelijkheid grote groengebieden

Het is van belang de grotere groengebieden beter te ontsluiten en aantrekkelijker te maken. We richten ons op de stedelijke groengebieden waar de potentie nu nog onderbenut of nog niet helemaal ontwikkeld is. Het gaat binnen het stedelijk gebied om het Stadspark, Park Hoogkerk en het Westpark. In Haren gaat het om het Burgemeester Boeremapark, het Hendrik de Vriesplantsoen en de groene long in Oosterhaar en het Ten Boersterbos in Ten Boer. Het bereikbaar maken van het landelijk gebied en het kunnen ervaren van het landschap en de topnatuur in het Nederlandse Natuur Netwerk in onze gemeente, moet zorgvuldig gebeuren. We focussen ons op het uitloopgebied ten oosten van Haren in De Vork, de verbinding tussen stad en de Koningslaagte via het Reitdiep, en de verbinding tussen Stadspark en Hoogkerk richting de Onlanden. In grote delen van het landelijk gebied voeren waarden als rust en stilte de boventoon. Recreatief gebruik vindt altijd plaats in samenhang met die waarden.

Toevoegen van aantrekkelijke groengebieden

Om meer openbare ruimte te creëren, gaan we ook groengebieden met betekenis toevoegen aan de reeds aanwezige grote gebieden. De diepenring gaan we vergroenen, onder andere door de realisatie van Dudok aan het diep. We gaan de 17^e -eeuwse ring vergroenen en we leggen het Zuiderplantsoen aan. Aan de oostkant van de stad gaat het om het realiseren van een groenblauw netwerk in en rondom Meerstad.

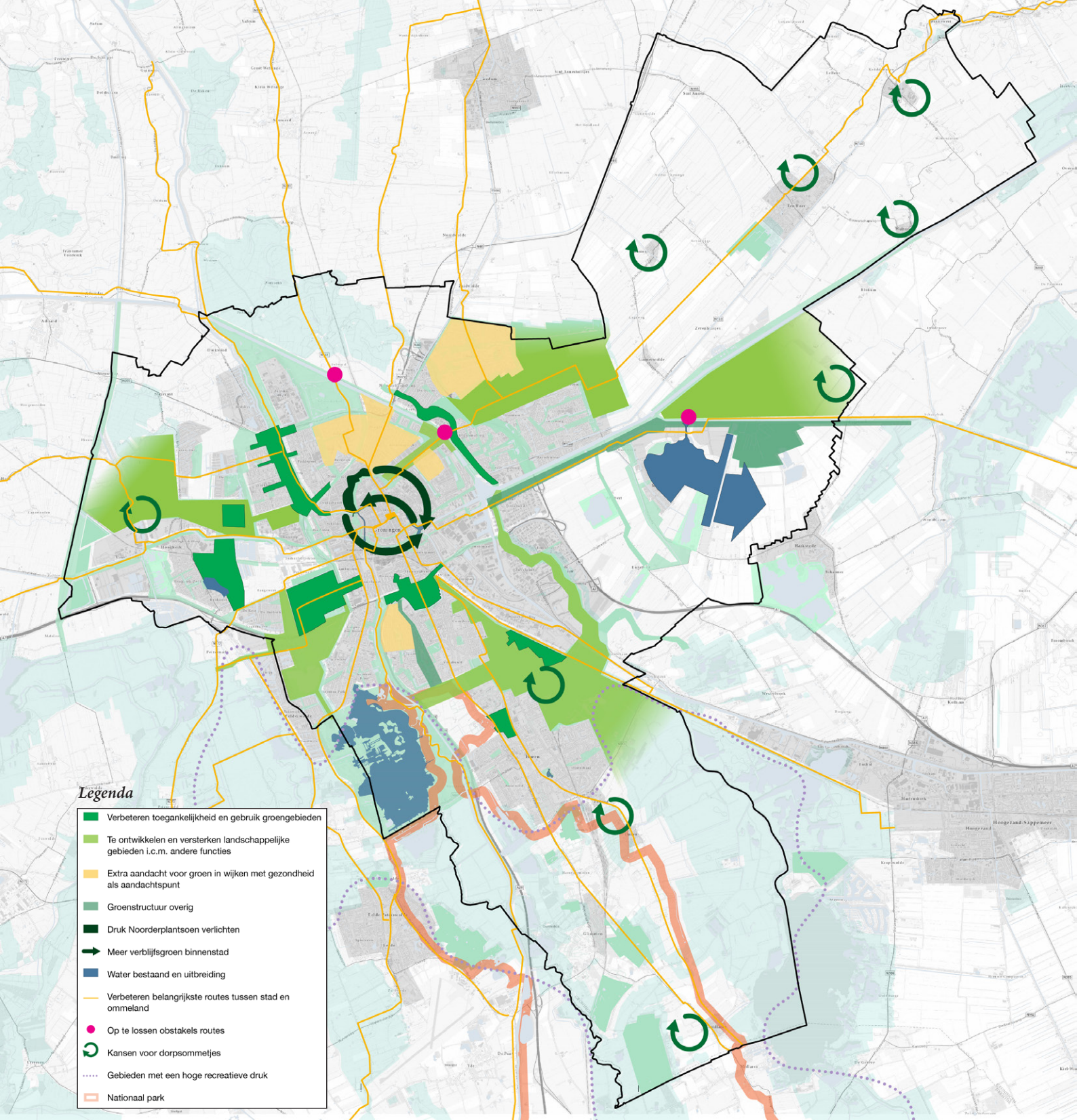
Verbeteren gebruik en groen in woonomgeving

Naast de grotere groengebieden is het groen in de directe woonomgeving een belangrijk element in het op peil houden of zelfs vergroten van de leefkwaliteit. We zetten in op meer groen in de directe nabijheid van inwoners. Zij vinden het belangrijk dat het groen aantrekkelijk is en goed onderhouden wordt. We schakelen het groenbeheer aan onze ambitie om meer groen aan te brengen als vervolgo opdracht. Daarnaast is de gebruikswaarde van het groen van belang. Groen nodigt uit tot ontmoeting met je straatgenoten, zorgen ervoor dat je gaat bewegen of dat je even tot rust kunt komen. Het vergroenen van de buurt doen we samen met de inwoners.

Focus op gebieden met gezondheid als aandachtspunt

Extra aandacht voor groen in wijken waar gezonder ouder worden in vergelijking met rest van de stad achter loopt. Het gaat om de prioritaire wijken Selwerd, De Hoogte/Indische Buurt, Beijum en de Wijert-Noord. Aan de hand van de kernwaarden gaan we samen met inwoners, ondernemers en maatschappelijke organisaties de wijken vergroenen zodat het bijdraagt aan het gezond ouder worden. De dorpsvernieuwing grijpen wij aan om meer groen in de nabijheid te realiseren.

^ Opgavekaart recreatief gebruik groen

<< Het Noorderplantsoen is een kroonjuweel van de stad...

< ...maar zo populair dat de kwaliteit van het Noorderplantsoen ook onder druk staat

3.4 Groen & klimaatadaptatie

Inleiding

Het klimaat verandert. Dat betekent dat de kans op extremere weersomstandigheden toeneemt. De temperatuur zal stijgen en het aantal tropische dagen in de zomer neemt toe. Ook zal het aantal piekbuien toenemen en bestaat de kans dat stormen heviger worden. Het groen zal ook blootgesteld gaan worden aan de effecten van klimaatverandering, maar kan juist ook een bijdrage leveren om de effecten van klimaatverandering te verzachten. Zo kan groen bijdragen aan verkoeling van woningen en de openbare ruimte. Ook kan het de afvoer van regenwater vertragen. We streven een klimaat adaptieve ingerichte openbare ruimte na. Dat is niet genoeg. Ook inwoners en ondernemers hebben een rol om de effecten die zij ondervinden van klimaatverandering voor zichzelf te verzachten.

Huidige situatie

Onlangs is de Uitvoeringsagenda Klimaatbestendig Groningen vastgesteld. Deze agenda geeft de opgaven van het veranderende klimaat aan. Prioriteiten, doelstellingen en ambities zijn benoemd. De agenda geeft ook aan op welke manier wij op de korte termijn aan de slag willen met het klimaatbestendig maken van de gemeente.

Hittestress

Aan de hand van de stresstesten is voor de gemeente in kaart gebracht welke gebieden gevoelig zijn voor klimaatverandering. De agenda laat zien welke

gebieden het meest opwarmen, welke straten het eerst onder lopen, en ook waar kwetsbare functies liggen en welke groepen in onze samenleving het meest worden geraakt. In de Uitvoeringsagenda Klimaatbestendig Groningen zijn de ambities, doelen en prioritering aangegeven op het thema klimaatadaptatie.

Voor het aspect hitte zijn vooral plekken kwetsbaar waar veel mensen samenkomen. Denk aan wijk- en dorpswinkelcentra, de binnenstad van Groningen, grotere evenementenlocaties en sportterreinen waar vooral kunstgrasvelden aanwezig zijn. Specifieke groepen die kwetsbaar zijn voor hitte zijn jonge kinderen, ouderen, zieken en gehandicapten/mensen met een lichamelijke beperking. Dat maakt dat basisscholen, kinderopvanglocaties, ziekenhuizen, verzorgingshuizen en zorg- en welzijnsinstellingen kwetsbare locaties zijn. Gebieden waar hitte in algemene zin negatieve effecten heeft, zijn wijken met een relatief hoog aandeel ouderen, en locaties met economische betekenis zoals bedrijventerreinen en winkelgebieden.

Risico's voor het groen

Door een droger en warmer klimaat zijn er ook negatieve effecten voor het groen zelf te verwachten. Zo kan er schade ontstaan aan natuur doordat oppervlakte- en grondwaterpeilen zakken.. Groenvoorzieningen in het stedelijk gebied zullen ook schade ondervinden door droogte: gewoon gazon sterft af, jongere bomen redden het vaak niet en monumentale bomen krijgen het moeilijk. Er is

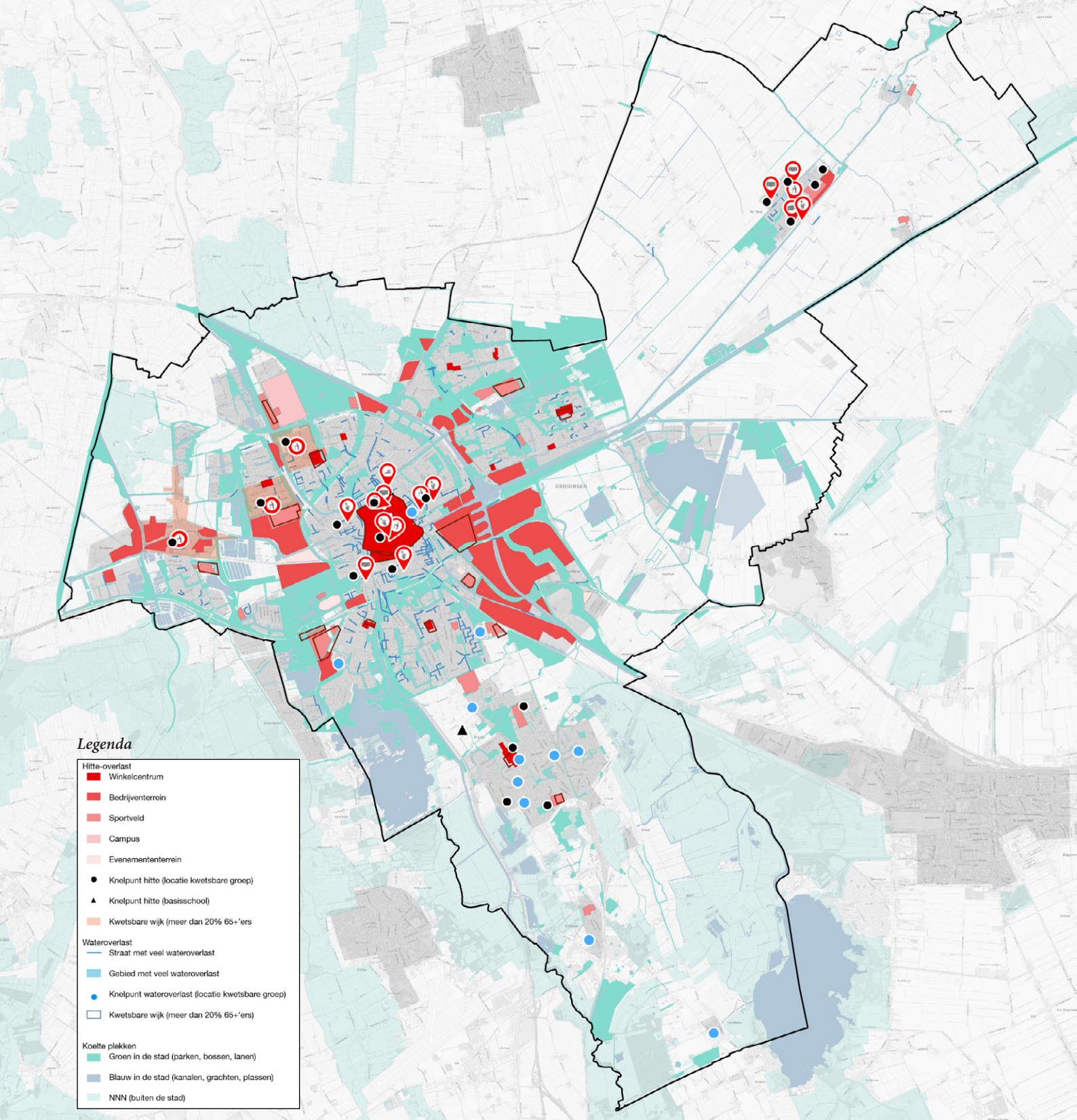

Grotere kans op wateroverlast bij hoge piekbuien

Ook hitteoverlast komt steeds vaker voor

Klimaatopgaven

een toenemende kans op natuur- en bermbranden en het warmere klimaat kan andere ziekten, plagen en exoten met zich meebrengen. Tot slot kan droogte ook schade toebrengen aan de landbouw doordat oogsten (gedeeltelijk) verloren gaan.

We zien ook vakere extremere weersituaties ontstaan. Er komen meer stormen voor en zwaardere regen- en hagelbuien. Dit brengt ook schade toe aan gewassen en leiden tot meer stormschade zoals omgevallen bomen. Tenslotte leiden korte maar steeds heftigere buien in de toekomst mogelijk tot meer wateroverlast locaties.

Met mogelijk toenemende schades aan vastgoed en een verminderende bereikbaarheid tot gevolg.

Klimaat robuuste openbare ruimte

Binnen de kaders van de Uitvoeringsagenda Klimaatbestendig Groningen zijn analyses uitgevoerd naar zogenaamde 'hitte-eilanden' (in bebouwd gebied) en de nabijheid van groen. Bij een goed aanbod van relatief koele plekken in onze openbare ruimte hebben onze bewoners op hete zomerdagen een uitwijkmogelijkheid. Zeker voor kwetsbare

groepen, zoals ouderen en kinderen, draagt dit bij aan een aangename leefomgeving en minder gezondheidsklachten. Daarbij is onder andere gekeken naar de gemiddelde loopafstand vanuit de woning. Dit is voor een gezonde oudere ongeveer 300 meter (in ongeveer 5 minuten te lopen). Een koelteplek is gedefinieerd als een gebied van minimaal 200 m² met een lagere gevoelstemperatuur dan in het landelijk gebied.

Onze stedelijke gebieden (binnenstad, wijken, dorpen en bedrijventerreinen) kennen binnen deze uitgangspunten relatief veel groene uitwijkingsmogelijkheden. Voor de binnenstad zijn dit bijvoorbeeld onze groene singels en het Noorderplantsoen. Een belangrijke vraag hierbij is wel de aantrekkelijkheid van deze gebieden.

Opgaven

In de Uitvoeringsagenda Klimaatbestendig Groningen zijn tal van urgente situaties beschreven waarin groenmaatregelen een belangrijke bijdrage leveren aan het verminderen en voorkomen van negatieve effecten. Hieronder geven we in hoofdlijnen de belangrijkste opgaven.

Aanleg van koelnetwerken

We realiseren koelnetwerken in het stedelijk gebied zodat een schaduwrijke plek nooit ver weg is. We passen daarbij de beleidsrichtlijnen uit de Uitvoeringsagenda Klimaatbestendig Groningen toe. Om in de directe woonomgeving voldoende groen te hebben dat bijdraagt aan verkoeling stellen we in relatie tot nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen een regeling Natuurinclusief bouwen op. Dit sluit aan op de beleidsrichtlijnen klimaatadaptatie in de Uitvoeringsagenda Klimaatbestendig Groningen.

Elke (her)inrichting is zoveel mogelijk klimaatadaptief

Bij elke (her)inrichting gaan we meer vanuit de klimaatopgave werken door speciale oefenrichtlijnen toe te passen en uiteindelijk vast te leggen in een Leidraad openbare ruimte. We gaan ons groen- en bomenbestand klimaat adaptief en robuust maken. We maken een selectie van groensoorten en bomen die het meest toekomstbestendig zijn in relatie tot het veranderende klimaat. We zetten groene maatregelen in de openbare ruimte ook in om wateroverlast zoveel mogelijk terug te dringen.

Focus op gebieden met hittestress en wateroverlast

Gemeentebreed pakken we plekken en gebieden aan met hittestress en wateroverlast aan waar voornamelijk kwetsbare doelgroepen worden getroffen. Vanuit hittestress gaat het dan om gebieden waar verhoudingsgewijs veel ouderen wonen, de directe omgeving van kinderopvanglocaties en basisscholen, plekken waar veel inwoners samenkomen zoals wijkwinkelcentra en evenemententerreinen en de directe omgeving van ziekenhuizen.

Programma's voor vergroenen

Het bestaande programma aan groenparticipatieprojecten gaan we aanvullen. We richten ons meer en meer op het vergroenen van de directe leefomgeving en particuliere terreinen in wijken en dorpen. Daarmee is een koelteplek nooit ver weg en kan groen bijdragen aan het tegengaan van regenwateroverlast.

Voorbeeld van een niet klimaatadaptieve plek:
Bedrijventerreinen (foto Wismarweg)

Voorbeeld van een niet klimaatadaptieve plek:
Evenemententerrein (foto Stadspark)

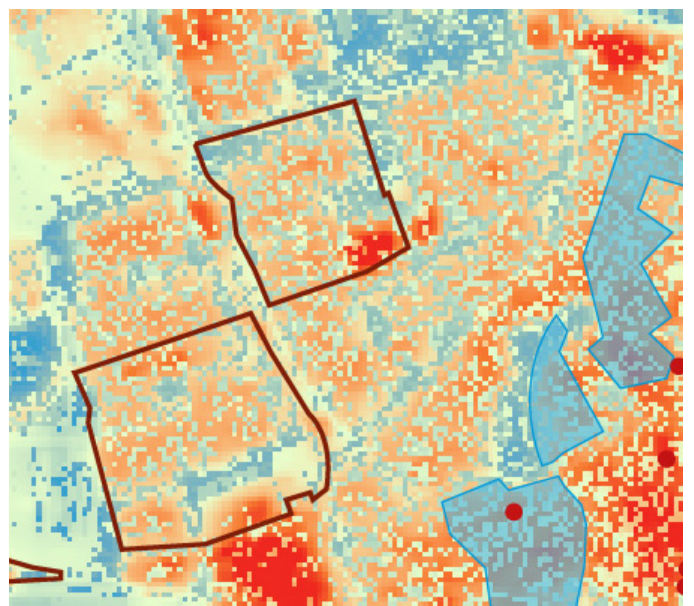
Voorbeeld van een niet klimaatadaptieve plek:
Kunstgras sportvelden

Voorbeeld van een niet klimaatadaptieve plek:
Winkelcentra (foto binnenstad Groningen)

Voorbeeld van een niet klimaatadaptieve plek:
Parkeerplaatsen (foto Zernike)

Gezondheidsrisico bij hittestress voor wijken met veel ouderen

3.5

Groen & de CO₂ opgave

Inleiding

De gemeente Groningen heeft de ambitie om in 2035 CO₂ neutraal te zijn. Dat betekent dat we streven naar nul fossiele CO₂-emissie binnen de gemeentegrenzen, en nul fossiele CO₂-emissie bij de productie van de energie die in Groningen wordt gebruikt. Groningen heeft er daarmee voor gekozen om beduidend sneller dan de rest van Nederland energieneutraal te willen zijn. Dat heeft als consequentie dat kansen voor regionale en nationale samenwerking minder makkelijk kunnen worden benut en dat we binnen onze gemeentegrenzen op grote schaal duurzame energie zullen gaan produceren. Om de transitie mogelijk te maken zal een groot deel van de forse opgave landen in het landelijk gebied. Dit vraagt dus om zorgvuldigheid als het gaat om behoud van de identiteit en kwaliteit. Naast de transitie van energieopwekking zijn er ook andere aspecten die spelen binnen de CO₂-opgave. Het inzetten van groen kan een belangrijke tool zijn in het behalen van onze ambitie om in 2035 CO₂ neutraal te zijn.

Huidige situatie

Klimaatakkoord

In het Klimaatakkoord is opgenomen dat gemeenten streven naar 1% meer bomen per jaar op Nederlands grondgebied. Het Rijk gaat met gemeenten in gesprek hoe dit concreet kan worden gemaakt en wat hier voor nodig is. Om het aantal bomen in stedelijk gebied te laten toenemen, nemen provincies in hun omgevingsvisies op dat aanplant van bomen verplicht onderdeel wordt bij realisatie van nieuwe wijken. Dat is zo afgesproken in het Klimaatakkoord.

Bos & Hout: bomenstrategie

Naast onze eigen vergroeningsopgave zijn we samen met de provincie Groningen en diverse organisaties het traject 'Bos & Hout' opgestart. Hierin onderzoeken we welke locaties geschikt zijn voor de aanplant van extra bomen voor de opslag van CO₂. We zullen hierin zorgvuldig te werk gaan. Dat betekent dat we rekening houden met de kenmerken en kwaliteiten van onze landschappen. Ook zetten we primair in op het (weer) aankleden van landschappen via erfbeplantingen,

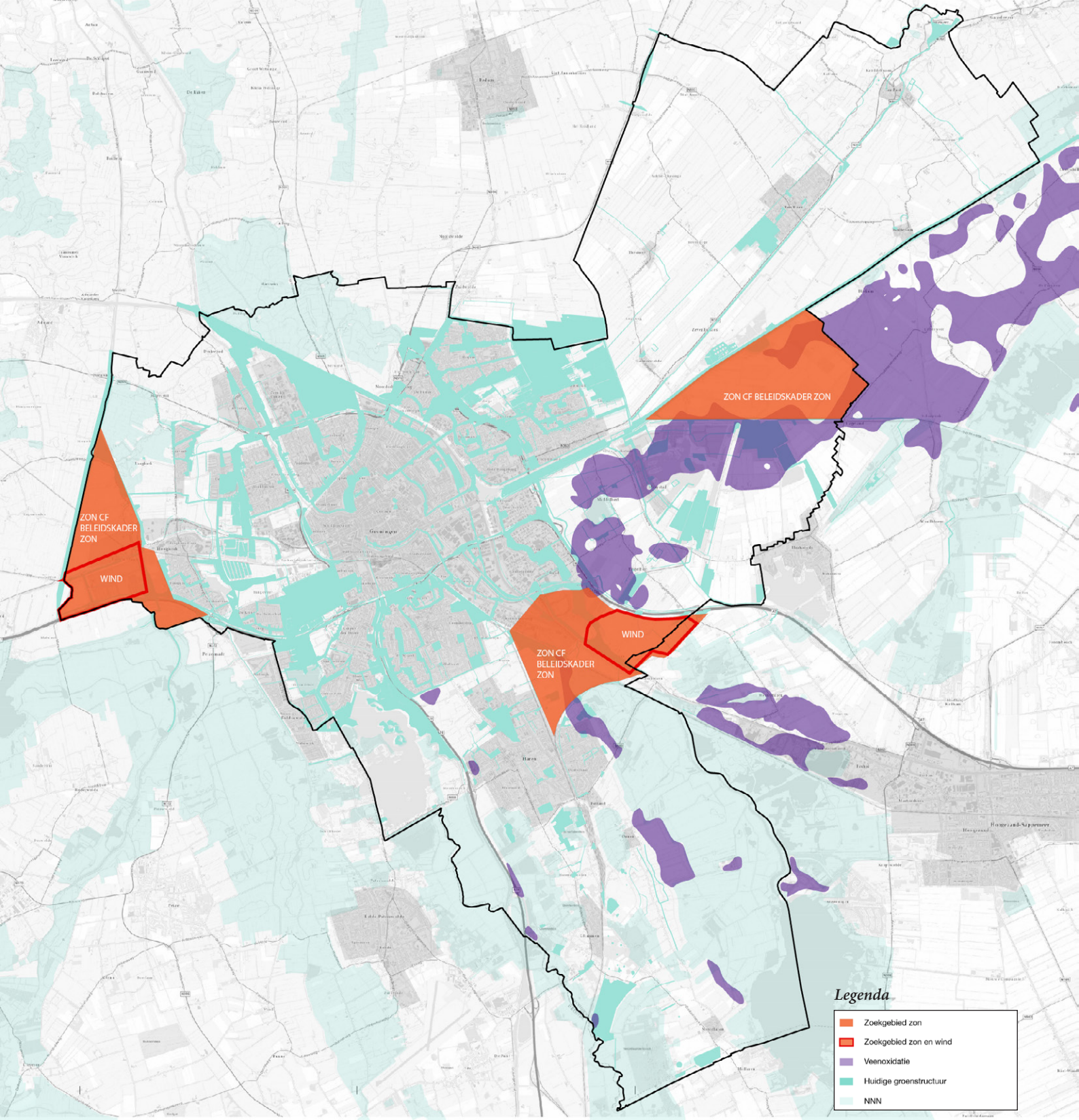
hagen, houtwallen, singels en lanen, en pas in tweede instantie op het aanplanten van bos. We kiezen dus primair voor een bomenstrategie in plaats van een bossenstrategie. De bomenstrategie passen we ook toe in het stedelijk gebied. Wanneer er binnen onze gemeentegrenzen nieuwe bossen worden aangeplant, zullen die zodanig worden gesitueerd dat ze zo min mogelijk ten koste gaan van goede landbouwgronden. We streven naar multifunctionele bossen, die goed toegankelijk zijn voor recreanten, met een hoge biodiversiteit. Deze bossen mogen oud worden omdat ze dan een hogere biodiversiteit kennen en meer CO₂ vastleggen. Het traject 'Bos & Hout' is nog volop in ontwikkeling.

Zon- en windenergie

De opgave voor het opwekken van energie via windturbines binnen de gemeentegrenzen is beperkt. Er zijn twee zoekgebieden voor windenergie: Westpoort en Rodehaan. Hierbij worden ook landschappelijke inpassing en de gevolgen voor ecologie betrokken. Deze ontwikkeling biedt ook kansen voor het nemen van groenmaatregelen. Omdat we ervoor hebben gekozen om in 2035 energieneutraal te zijn, hebben we een aanzienlijke opgave voor het bouwen van zonne-energiecentrales binnen de gemeentegrenzen. We ontkomen er niet aan om naast het benutten van alle daken ook zonne-energie via veldopstellingen op te wekken. Alleen zo kunnen we onze doelstelling realiseren. Er liggen zoekgebieden bij Westpoort en omgeving, infrabundel Zuidoost, Meerstad en omgeving, rondom Ten Boer en omgeving Reitdiep. In het beleidskader Zonneparken is al een aantal uitgangspunten opgenomen die ook relevant zijn voor een goede landschappelijke inpassing:

- er is plek voor grote en kleine zonneparken, maar niet overal: we passen het principe van de zonneladder toe
- zonneparken kunnen concurreren met ander ruimtegebruik en moeten hun plek in de ontwikkeling van het stedelijk en landelijk gebied verdienen
- dubbel ruimtegebruik en slimme combinaties

CO₂ opgave

zijn essentieel: ontwerp met meerwaarde en koppelkansen.

Opgaven

Het is van belang dat we de energieopgave blijven zien als een opgave om de uitstoot van CO₂ terug te brengen en deze niet versmallen tot het zo veel mogelijk produceren van duurzame elektriciteit via zonnepanelen en windmolens. Er is een brede aanpak CO₂-reductie nodig. Daarnaast is behouden en versterken van bestaande kwaliteiten uitgangspunt van

alle maatregelen die we uitvoeren. Via het groenplan zetten we in hoofdlijnen in op de volgende opgaven.

Groenblauwe energielandschappen

We verleggen de focus naar een integrale benadering. Hierbij koppelen we groenblauwe kwaliteiten aan energie. In de door de gemeente aangewezen gebieden voor grootschalige opwekking van zonne-energie onderzoeken we altijd eerst wat de landschappelijke en ecologische kwaliteiten ter plekke zijn. We hanteren een integrale benadering waarbij we bij ontwikkeling

van energielandschappen ook de groenblauwe kwaliteiten versterken en waar ook de toegankelijkheid en aantrekkelijkheid bijdragen aan verblijf.

Toename van groen in Stad en Ommeland

Groen kan een rol spelen bij isolatie en verkoeling, bijvoorbeeld met groene daken en gevels, en kan daarmee bijdragen aan het besparen van energie voor verwarming of koeling. Bomen matigen het stedelijke klimaat en kunnen leiden tot 10% besparing op het energieverbruik voor verwarmen en koelen. De aanplant van veel bomen, houtwallen, singels, lanen en (micro)bossen zorgt voor extra CO₂-opslag. Gemeente breed geven we via een studie de zoeklocaties voor het programma Bos & Hout aan en zetten het in om onze eigen opgaven te realiseren. Ook daarbij hanteren we altijd dat toevoegingen meerdere doelen moet dienen. We zoeken naar versterking van onder andere identiteit, ecologie en beleving. Als we willen voldoen aan de groeiambitie van 1% extra bomen uit het klimaatakkoord dan zullen er jaarlijks ruim 1100 bomen aangeplant moeten worden op gemeentelijke gronden.

Duurzaam bodem- en waterbeheer

De bodem kan een belangrijke rol spelen in het vasthouden van CO₂. In eerste instantie kunnen we door een ander bodem- en waterbeheer de oxidatie van veen tegengaan (de veengebieden in Nederland stoten jaarlijks net zo veel CO₂-eq. uit als 2 miljoen fossiele personenauto's). De drie noordelijke provincies hebben recent afgesproken om samen te werken om oxidatie tegen te gaan en zo CO₂-uitstoot te beperken. De bodem kan ook meer CO₂ opslaan en bijdragen aan de verbetering van de bodemkwaliteit. In een gezonde bodem wordt niet diep geploegd, geen mest geïnjecteerd, en is er een rijk bodemleven. Hoe gezonder de bodem, hoe meer koolstof er kan worden opgeslagen. Bovendien is een gezonde bodem van

levensbelang voor de landbouw en kan die meer water vasthouden. Hij biedt daarmee ook potentie voor de ontwikkeling van ecologische kwaliteiten.

Bewust eten

Voedsel veroorzaakt voornamelijk CO₂-uitstoot bij de teelt en bij het vervoer. Door geproduceerd voedsel lokaal af te zetten wordt de transportafstand verkleind. Dit betekent minder uitstoot van CO₂. Ook het veranderen van het dagelijkse voedselpatroon, door bijvoorbeeld minder vlees te eten en meer plantaardige producten, en het tegengaan van voedselverspilling kan een bijdrage leveren aan het verkleinen van de CO₂-uitstoot. In hoofdstuk 3.6 gaan we verder in op het onderwerp voedsel in relatie tot het groen.

Overige opgaven

Opgaven binnen andere beleidsterreinen die kunnen bijdragen aan de reductie van CO₂ zijn onder andere:

- maximaal inzetten op energiebesparing (voor elke joule die we besparen, hoeven we er drie niet op te wekken);
- gemengde woon- en werklocaties ontwikkelen binnen de grenzen van bestaand bebouwd gebied, goed bereikbaar te voet, per fiets, en met het ov;
- strenge eisen stellen aan de isolatie van nieuwe woningen; zorgen voor een perfect werkend openbaar vervoerssysteem en een fantastisch netwerk van aantrekkelijke fiets- en wandelpaden binnen en buiten de bebouwingskernen;
- reguleren van het onbenutte dakoppervlak voor grootschalige zonne-energie en investeren in de infrastructuur om de energie op het netwerk te kunnen brengen;
- samenwerken met andere partijen aan het ontwikkelen van een warmtenet (om te voorkomen dat iedereen warmtepompen gaat aanschaffen, die weer elektriciteit nodig hebben).

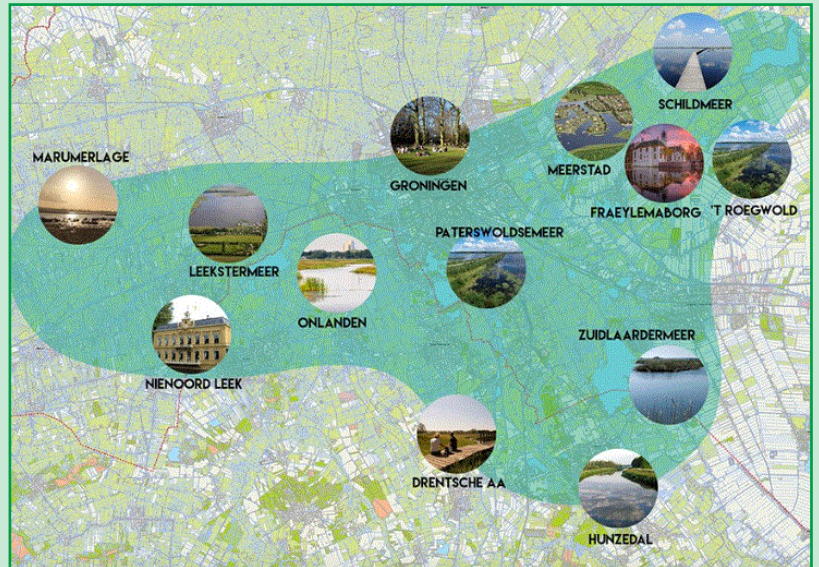

Het regionale initiatief Groeningen

Groeningen is in het leven geroepen om verschillende doelen te bereiken. Het hoofddoel van Groeningen is dat het de eerste klimaatpositieve regio van Nederland wordt, waarin ecologie en economie elkaar aanvullen en versterken. In Groeningen wordt ten eerste gefocust op het beperken van de verbranding van veen. Uit onderzoek is gebleken dat in heel Nederland verbranding van veen voor 5% van de CO₂-uitstoot zorgt. Groeningen levert een bijdrage aan het reduceren van CO₂ en de bodemdaling. Tegelijkertijd biedt het mogelijkheden voor nieuwe businesskansen met nieuwe teelten, naast het creëren van natuur- en waterbergingsgebieden. Voor de periode 2020 – 2030 gaan we voor een vermindering van de bodemdaling met 10 cm en daarbij voor een grote CO₂-reductie. Daarnaast focust Groeningen zich op een toename van de biodiversiteit in de regio, waarmee het de dalende lijn van de afgelopen decennia doorbreekt. Kort gezegd: meer natuur, meer biodiversiteit, minder CO₂. Om de eerste klimaatpositieve regio van Nederland te worden, is een aantal subdoelen geformuleerd:

- Terugdringen bodemdaling door terugdringen veenverbranding;

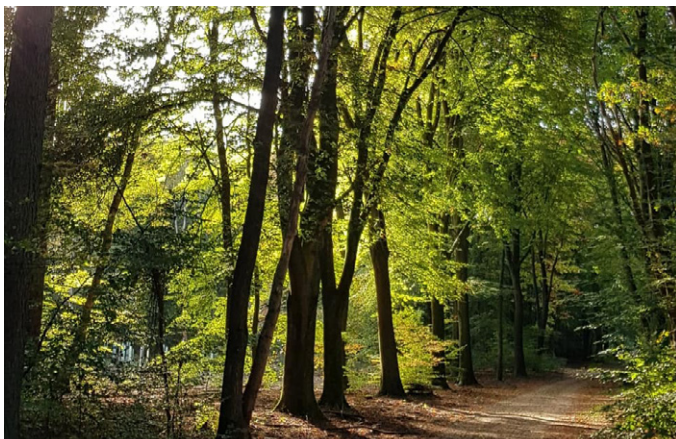
- Terugdringen CO₂-oxidatie door terugdringen veenverbranding;
- Toename biodiversiteit, in plaats van neergaande lijn;
- Terugdringen hittestress in de stad Groningen;
- Vergroten waterveiligheid door optimaliseren van waterberging in natuurgebieden en in de stad;
- Verbinden van natuurgebieden, ten gunste van alle bovenstaande effecten.

Zonnepark op platte daken, onder andere van bedrijventerreinen en winkelcentra (referentie distributiecentrum bij Eindhoven).

Als het niet anders kan: dan zonneparken met ecologische waarde (referentie Groen Ontwikkelfonds Brabant).

Meer lanen, bosjes en bossen aanleggen zorgt ervoor dat we meer CO₂ kunnen vastleggen

Door te bouwen met hout wordt er ook CO₂ vastgelegd (referentie Hamburg).

3.6

Groen & voedsel / landbouw

Inleiding

Voedsel en landbouw staan in de schijnwerpers. De intensivering van de landbouw, de impact van het huidige systeem op de biodiversiteit, voedselveiligheid en lokaal geproduceerd voedsel zijn dagelijks in het nieuws. De agrarische sector staat aan de vooravond van een transitie. Het Rijk zet in op een kringlooplandbouw in 2030. Deze transitie heeft grote gevolgen voor de agrarische ondernemers in onze gemeente. Hoe de transitie er uit gaat zien is nog onbekend. Elke transitie biedt kansen. Het is van belang om gezamenlijk de kansen te verkennen en te bepalen hoe we de transitie zo vormgeven dat agrarische ondernemingen een gezonde toekomst hebben.

Huidige situatie

In de nieuwe gemeente Groningen is landbouw goed vertegenwoordigd. In de gemeente zijn bijna 200 bedrijven gevestigd die ruim 9.000 hectare grond tot hun beschikking hebben voor de uitoefening van agrarische activiteiten. Een groot deel daarvan, 7.500 hectare, wordt gebruikt voor de veeteelt. Ruim 1.500 hectare wordt gebruikt als bouwland. Een aantal agrariërs boert biologisch. Ook zien we steeds meer boeren het voedsel dat ze produceren rechtstreeks afzetten aan de consument.

Vooraf het gebied rondom Ten Boer is een sterk agrarisch gebied. Het open landschap met kleigrond leent zich goed voor een grootschalige wijze van

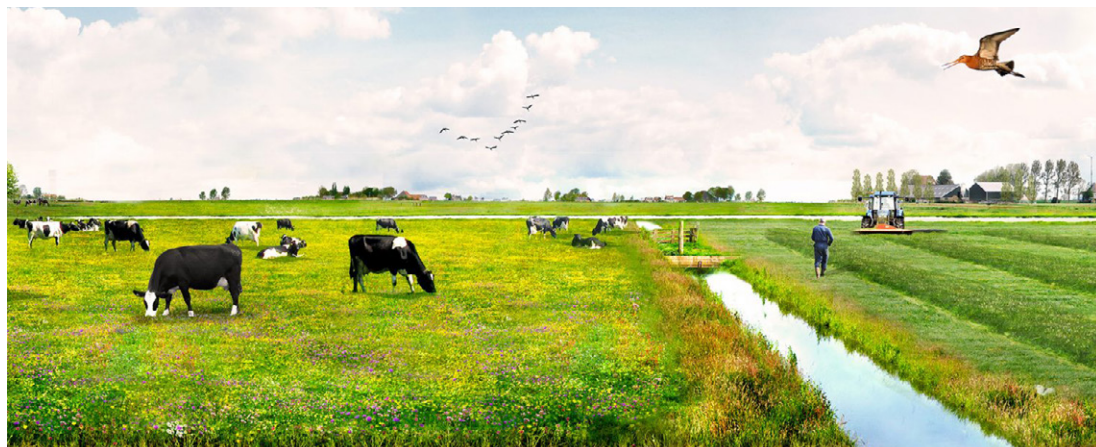
boeren, maar heeft ook een lage biodiversiteit.

Ten zuiden van de stad, in het zandlandschap van de Hondsrug, is de landbouw kleinschaliger en is er meer aandacht voor natuurbeheer. Inmiddels wordt onderzocht of het Nationaal Park Drentsche Aa kan worden aangewezen als Proeftuin Natuur inclusieve landbouw. Aan de randen van de stad zijn collectieven van agrariërs die zich (mede) richten op natuurontwikkeling.

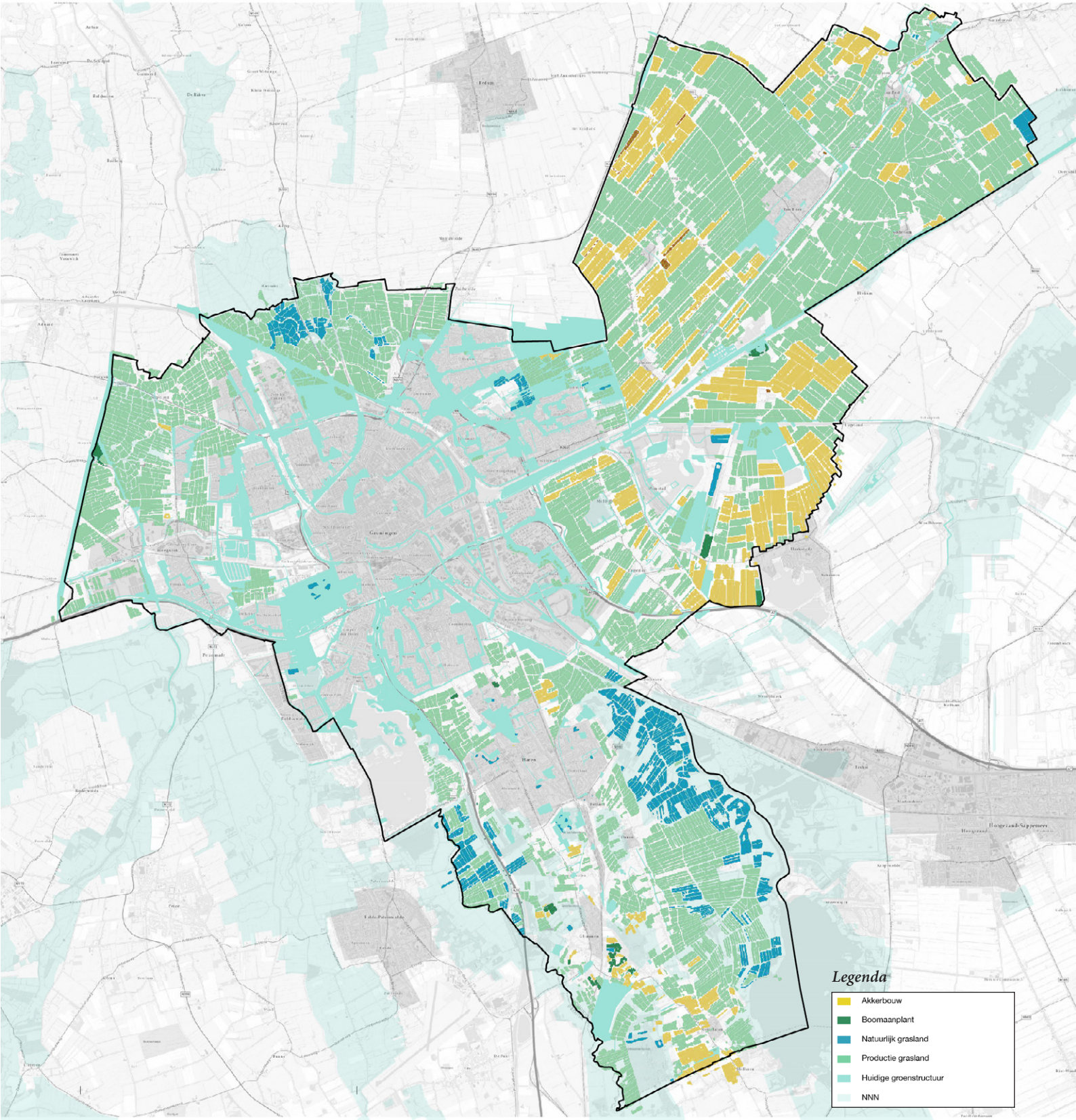
Als gemeente richten wij ons in het landelijke gebied vooral op onze gemeentelijke (wettelijke) taken binnen de ruimtelijke ordening en het dagelijkse beheer en onderhoud van de openbare ruimte. Daarnaast voeren we onderhoud uit aan wegen, bermen, groen en watergangen en doen we aan gladheidsbestrijding. We hebben geen specifiek landbouwbeleid; er zijn al voldoende regels van andere overheden.

In 2018 heeft het Rijk aangegeven toe te willen naar kringlooplandbouw in 2030 via een realisatieplan. Bij kringlooplandbouw geldt het uitgangspunt dat de integratie van (functionele) agrobiodiversiteit op het bedrijf, gecombineerd met sterk verminderde emissies en zorg voor het landschap, leidt tot een algehele verbetering van biodiversiteit in agrarisch gebied en in natuurgebieden. Bij kringlooplandbouw wordt uitgegaan van een brede systeembenadering, waarbij de gezondheid van het gewas en het welzijn van het dier centraal staat. Een vorm van kringlooplandbouw die hierin een stap verder gaat is 'natuurinclusieve' landbouw.

*Verbeelding
natuurinclusieve
melkveehouderij (Bron:
Kening fan e greide, Living
lab Fryslan)*

Grondgebruik van het buitengebied (op basis van gegevens 2019)

Bezorger van Dropper fietst door de binnenstad van Groningen. Die dienst bezorgt nu ook voor 40 lokale winkeliers die zijn aangesloten bij de website Warenhuis Groningen.

REPORTAGE **LOKALE WEBWINKEL**

Groningen heeft zijn eigen Amazon

Warenhuis groningen.nl moet lokale middenstand aan onlineklanten helpen. Dat is nodig, want de winkelstraten lopen leeg.

Lokale voedselproductie stimuleren door middel van producten uit de omgeving toegankelijker te maken voor de inwoners.

Volgens de Regiodeal Natuurinclusieve landbouw Noord-Nederland is dit een vorm van duurzame landbouw en onderdeel van een veerkrachtig eco- en voedselsysteem dat optimaal gebruik maakt van de natuurlijke omgeving en integreert die in de bedrijfsvoering. Daarnaast draagt natuur inclusieve landbouw actief bij aan de kwaliteit van diezelfde natuurlijke omgeving. Natuur inclusieve landbouw produceert voedsel binnen de grenzen van natuur, milieu en leefomgeving, met een positief effect op de biodiversiteit.

Voedselbeleid

De afgelopen jaren hebben we via verschillende projecten, zoals Dutch cuisine, City deal food en het Interreg VB project Reframe (verkorten voedselketen) vooral gewerkt aan het meer lokaal betrekken van voedsel en het verminderen van voedselafval. Door het faciliteren van het ketennetwerk voedsel Stad en Ommeland zijn initiatieven om gewassen te (her) introduceren van de grond gekomen en is de aandacht op lokale productie en verwerking van voedsel gestimuleerd. Reframe ronden we eind 2020 af. In dit laatste jaar leggen we de focus op de distributie en het beschikbaar maken van lokaal voedsel. Daarbij brengen we producent en consument letterlijk met elkaar in contact: kilo's schuiven. We starten een pilot/onderzoek naar de mogelijkheden om het organisch keukenafval bij grootkeukens weer te gebruiken voor meststoffen, waarbij de voedselketen gesloten wordt. Met de ontwikkeling van een voedselagenda geven we de activiteiten vanuit Reframe een vervolg.

De opgaven

Boeren, burgers en buitenlui verbonden

Wij zien kansen voor het stimuleren van kortere ketens, waarbij de Groningse boeren, via een gezonde bedrijfsvoering, ook gezond voedsel produceren voor de inwoners van Stad & Ommeland. We zetten in op de beschikbaarheid van in de nabijheid geproduceerd voedsel. Het draagt bij aan het bewustzijn van hoe voedsel wordt gemaakt. Doordat boeren hun producten afzetten aan burgers en buitenlui, versterkt het de lokale gemeenschappen. We staan ook open voor nieuwe

initiatieven om lokaal geproduceerd voedsel aan de man te kunnen brengen. Zo willen we bijvoorbeeld braakliggende gemeentelijke gronden tijdelijk beschikbaar te stellen om nieuwe ontwikkelingen mogelijk te maken en tevens onderzoeken hoe deze ontwikkelingen op een structurele wijze kunnen blijven bijdragen. De activiteiten van de boeren vinden plaats in het landschap. Grote delen van de landbouwgronden zijn niet toegankelijk waardoor het landschap in sommige gebieden moeilijk te beleven is. Gedeeltelijke openstelling van landbouwgronden kunnen bijdragen aan het ontsluiten van het landschap door er hier en daar dorpsommetjes aan te leggen.

Duurzame landbouw kansrijk maken

Daarnaast is het ook van belang dat de Groningse agrariër een positieve bijdrage blijft leveren aan de kwaliteit van het landschap en het vergroten van de biodiversiteit. Door meer focus te leggen op innovatieve kringlooplandbouw en biologische en natuur inclusieve landbouw kunnen boeren hierin een rol pakken. We dwingen dit niet af door extra regels te stellen. We zetten vooral in op ondersteuning van ontwikkelingen in de agrarische sector die kansen bieden voor groen, natuur en landschap. Als gesprekspartner gaan we samen met alle betrokken partijen, van de individuele boer tot de provincie Groningen en van LTO tot agrarische natuurverenigingen, onderzoeken hoe we deze landelijke thema's op regionaal en lokaal niveau een plek kunnen geven waar uiteindelijk zowel de boer, de buur als de natuur baat bij hebben. De uitkomsten van de Regiodeal Natuurinclusieve landbouw Noord-Nederland kunnen daaraan bijdragen. Wij zijn overigens geen deelnemer aan deze regiodeal. Nationaal Park Drentsche Aa onderzoekt overigens of zij een proeftuin voor natuurinclusieve landbouw kunnen opstarten. Dit past binnen de verbrede doelstelling van het Nationale Park waarbij er niet alleen meer sprake is van waardevolle natuur, maar ook het omliggende landschap en cultuurhistorie worden meegenomen. Het staat straks voor een verbrede aanpak, met aandacht voor natuur en landschap, maar ook voor landbouw, water, recreatie, wonen en leefbaarheid.

We omarmen de boeren binnen de gemeentegrenzen als van ons. We stimuleren samenwerking, het sluiten van kringlopen en werken mee bij het overstappen

naar kringlooplandbouw en natuurinclusieve landbouw (foto Herenboeren)

Regiodeal Natuurinclusieve landbouw Noord-Nederland

De landbouw is van oudsher een belangrijke onderlegger voor brede welvaart op het platteland van Noord-Nederland en een beeldbepalende sector in deze regio. De landbouw staat voor een transitie. De dominante werkwijze van voortdurende verlaging van de kostprijs van producten heeft een grens bereikt. De zorg voor natuur, landschap, bodem, water en de aantrekkelijkheid van agrarisch ondernemerschap is daardoor onder druk komen te staan. Het doel van de Regiodeal Natuurinclusieve Landbouw Noord-Nederland is om met een gebiedsgerichte aanpak een structurele benadering voor natuurinclusieve landbouw te ontwikkelen, te toetsen en toepasbaar te maken op basis van ecologische en landbouwkundige

kennis, en kennis over gebiedsparticipatie en verdienmodellen. In een gebiedsgerichte benadering experimenteert deze Deal met nieuwe werkwijzen, methoden en technieken. Het Rijk en de provincies Groningen, Friesland en Drenthe faciliteren samen partijen in de regio, koplopers krijgen ruimte, knelpunten worden geïnventariseerd en samen met betrokken partijen uit de keten, het onderwijs en natuur- en landschapsbeheer werken zij gezamenlijk toe naar een financieel gezond en duurzaam perspectief voor natuurinclusieve landbouw. Deze gebiedsgerichte aanpak wordt ondersteund met twee andere pijlers: het ontwikkelen van instrumentarium voor natuurinclusieve landbouw en het versterken en (ver)binden van partners en netwerken.

4 GROENPLAN

4

Groenplan

In dit hoofdstuk lichten we het Groenplan Groningen 2030 toe. Dit is een ruimtelijke visie voor de hele gemeente die gebaseerd is op de ruimtelijke kenmerken en rekening houdt met dynamiek en ontwikkelingen binnen de gemeente zoals die in hoofdstuk 3 zijn beschreven en invulling geeft aan de groene ambities uit hoofdstuk 2.

Op de pagina hiernaast ziet u het Groenplan. Dit is bewust geen blauwdruk, maar geeft richting aan ontwikkelingen in het groen, en biedt kaders voor niet-groenprojecten. Het Groenplan wordt opgedeeld in vier instrumenten die de visie verder toelichten aan de hand van concrete referenties en voorbeelduitwerkingen.

Deze vier instrumenten zijn:

1. Robuust groen netwerk
2. Aantrekkelijke en diverse groengebieden
3. Gezonde woon-, werk- en winkelgebieden
4. Toekomstbestendig en toegankelijk landelijk gebied

Voor elk instrument zijn algemene principes opgesteld die de deelkaarten nader toelichten en die richtinggevend zijn voor projecten, de leidraad openbare ruimte, en deelduitwerkingen. Denk bijvoorbeeld aan “elk park zijn eigen programma” en “meer biodiversiteit in bebouwd gebied”. We borduren daarmee voort op de uitgangspunten uit de omgevingsvisie The Next City, het coalitieakkoord, Healthy Ageing en Klimaatbestendig Groningen.

Per instrument zijn verder aandachtsgebieden aangewezen waar wij als eerste aan de slag willen of die prioriteit verdienen bij het nader uitwerken van een ruimtelijke visie. Denk hierbij aan de groene lob Westflank bij robuuste groene netwerken, of de wijk Selwerd bij gezonde woongebieden.

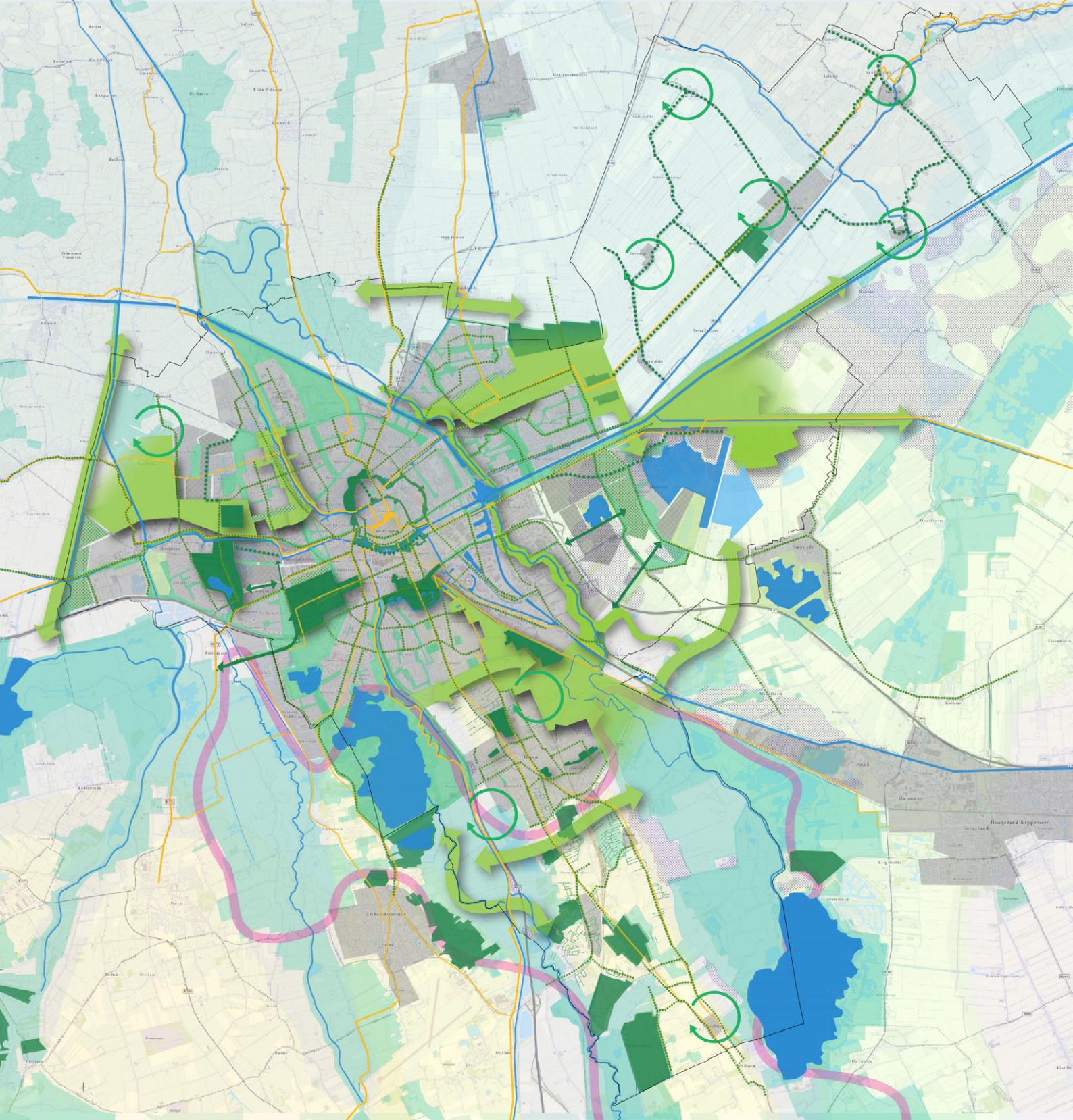
Alle aandachtsgebieden worden verder uitgewerkt en toegelicht in het groenuitvoeringsplan.

- Basis groenstructuur. Bestaand groen gevormd door stads- en wijkparken en verbindend groen
- Aandachtsgebieden versterken landschapsparken
- Rood ontwikkelt groen
- Verbeteren toegankelijkheid en gebruik parken
- Zoekgebied verbindend groen
- Verbeteren belangrijkste routes tussen stad en ommeland
- Overig groen: grotere groengebieden in particulier eigendom
- Zoekgebied dorpsommetjes
- NNN & Natura 2000
- Bossen en landgoederen
- Optimaliseren balans tussen recreatief gebruik, natuur- en landschapswaarden
- Gebiedsgerichte integrale aanpak tegengaan veenoxidatie en vastleggen CO2 onderzoeken
- Water
- Zoekgebied nieuw water
- Bestaande boomstructuur: behoud en versterken
- Nieuwe boomstructuur: in planvorming of onderzoek
- Houtwalherstel
- Bebouwd gebied
- Toekomstig bebouwd gebied
- Landschappelijke identiteit behoud en versterken
  - Wierdenlandschap op zeeklei
  - Wegdorpenlandschap op zeeklei
  - Wegdorpenlandschap op laagveen (beekdalen e.a.)
  - Wegdorpenlandschap op overgang klei-veen
  - Esdorpenlandschap op zand (Hondsrug e.a.)

Legenda Groenplan 2030.

Voor uitgebreide legenda's per instrument, zie de volgende pagina's

Groenplan 2030

Onder Basisgroen verstaan we:

Groene openbare ruimte, waar de gemeente in eerste instantie verantwoordelijk voor is. Gestreefd wordt naar versterking van de functionele kwaliteit en completering van de samenhang in het netwerk. Het basisgroen is opgebouwd uit de volgende aspecten:

- onderdeel van de relatie stad - ommeland;
- onderdeel van de Stedelijke Ecologische Structuur (en de toekomstige GES);
- cultuurhistorisch (landschaps-)element;
- functioneel groen, van belang op wijkniveau;
- afschermend groen langs infrastructuur.

Al het andere groen valt onder nevengeen. Het gaat om de overige openbare groene ruimte, vooral op het niveau van buurt en straat, waar nadrukkelijk gestreefd wordt naar medeverantwoordelijkheid en participatie van bewoners en beheerders bij de inrichting en het beheer. We nemen de uitgangspunten uit Groene Pepers (2009) over.

4.1 Robuust groen netwerk

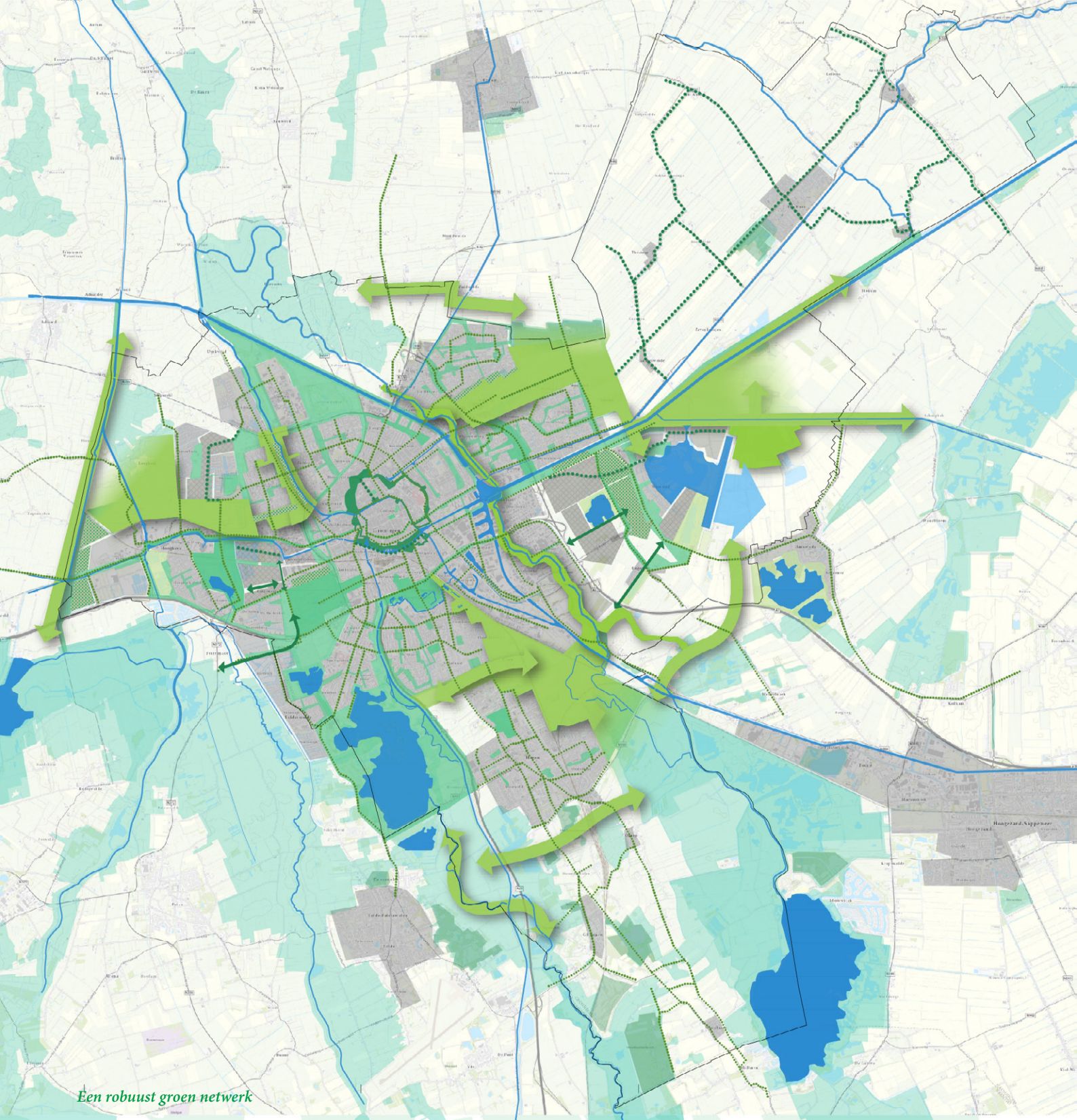

Kruidenrijke berm

We willen alle groengebieden binnen de gemeente zoveel mogelijk met elkaar verbinden. Elke inwoner kan straks via een groene straat of een brede laan naar groot groengebied lopen of fietsen, en van daaruit via een brede groenblauwe slagader naar het landelijk gebied. Deze robuuste verbindingen worden door de verdichtingsopgave, vooral in Groningen stad, steeds belangrijker. De verbindingen realiseren we door nieuw groen toe te voegen en door de benodigde

infrastructuur aan te leggen tussen groengebieden. In aanvulling hierop zetten we de functie van lokaal groen om van kijkgroen naar gebruiks- en verblijfsgroen. Een robuust netwerk zonder onderbrekingen is het ideaalbeeld: een netwerk voor de mens, voor koelte, en voor flora en fauna door de hele gemeente.

Een robuust groen netwerk

Legenda

- Basis groenstructuur. Bestaand groen gevormd door stads- en wijkparken en verbindend groen
- Aandachtsgebieden versterken landschapsparken
- Verbeteren toegankelijkheid en gebruik parken
- Rood ontwikkelt groen
- Zoekgebied verbindend groen
- Bestaande boomstructuur: behoud en versterken
- Nieuwe boomstructuur: in planvorming of onderzoek
- Bossen en landgoederen
- Bebouwd gebied
- Toekomstig bebouwd gebied

- NNN & Natura 2000
- Water
- Zoekgebied nieuw water

Maatregelen

- We verbinden groen met elkaar
- Het groene netwerk wordt multifunctioneel zodat mens, dier en plant zich vrij kunnen bewegen door stad en land
- We ontwikkelen groene aantrekkelijke fiets- en wandelverbindingen langs cultuurhistorisch waardevolle lijnen om dorp, stad en landelijk gebied met elkaar te verbinden
- We maken multifunctioneel groen
- We ontwikkelen de hoofdbomenstructuur door nieuwe bomenlanen aan te planten of door bestaande structuren te versterken
- We stellen een Gemeentelijke Ecologische Structuur (GES) op

Algemene principes voor een groen robuust netwerk

- *We verbinden groen met elkaar*
We koppelen losliggende snippers groen aan elkaar en realiseren samenhangend groen zodat er routes en rondjes ontstaan voor mens en dier.
- *Het groene netwerk wordt multifunctioneel zodat mens, dier en plant zich vrij kunnen bewegen door stad en land*
- Cruciaal is dat we zorgen voor voldoende maat bij vooral de groenblauwe 'slagaders', zodat diersoorten niet worden verstoord door recreanten. De oostoever van het Reitdiep bij Paddepoel is een geslaagd voorbeeld.
- *We ontwikkelen groene aantrekkelijke fiets- en wandelverbindingen langs cultuurhistorisch waardevolle lijnen om dorp, stad en landelijk gebied met elkaar te verbinden*
Langs die verbindingen planten we veel bomen aan met een grote soortendiversiteit, passend bij het landschap, vooral soorten met een hoge ecologische waarde toe te passen. We kiezen voor kruidenrijke vegetaties in plaats van gemaaide gazons voor meer ecologische diversiteit, kleurrijkere routes en betere bestandheid tegen droogte. De routes naar het landelijk gebied worden zo niet alleen aantrekkelijker, maar brengen zo ook een koeltenetwerk dat frisse lucht de stad in brengt.
- *We maken multifunctioneel groen*
We zetten kijkgroen om naar gebruiksgroen. Dit doen we door op cruciale plekken programma toe te voegen, het aanleggen van nieuwe paden en toepassen van goed beheer. Niet elke berm of plantsoen kan een parkje worden, maar we gebruiken de groenruimte zo veel mogelijk meervoudig.
- *We ontwikkelen de hoofdbomenstructuur door nieuwe bomenlanen aan te planten of door bestaande structuren te versterken*
De hoofdroutes voor auto's veranderen we in groene lanen met veel bomen aan weerszijden van de weg. Ook zoeken we ruimte voor bomen

in de middenberm. Bij terugplanten kiezen we voor dezelfde soort boom als in de rest van de laan, tenzij er een gegronde reden is om hiervan af te wijken. De zomereik is bijvoorbeeld zo sterk verbonden met het esdorpenlandschap rondom Haren, dat we eerder andere maatregelen toepassen tegen de eikenprocessierups (zoals het beter inrichten voor natuurlijke vijanden van de rups), dan eiken te vervangen door andere boomsoorten. Bij nieuwe laanstructuren is een mix van soorten wel een optie om risico's op ziektes en plagen te verlagen, die mede door klimaatverandering vaker kunnen plaatsvinden. We hanteren de boomstructuren zoals deze zijn vastgelegd in Sterke Stammen (2014) en het bomenbeleidsplan Haren (2010).

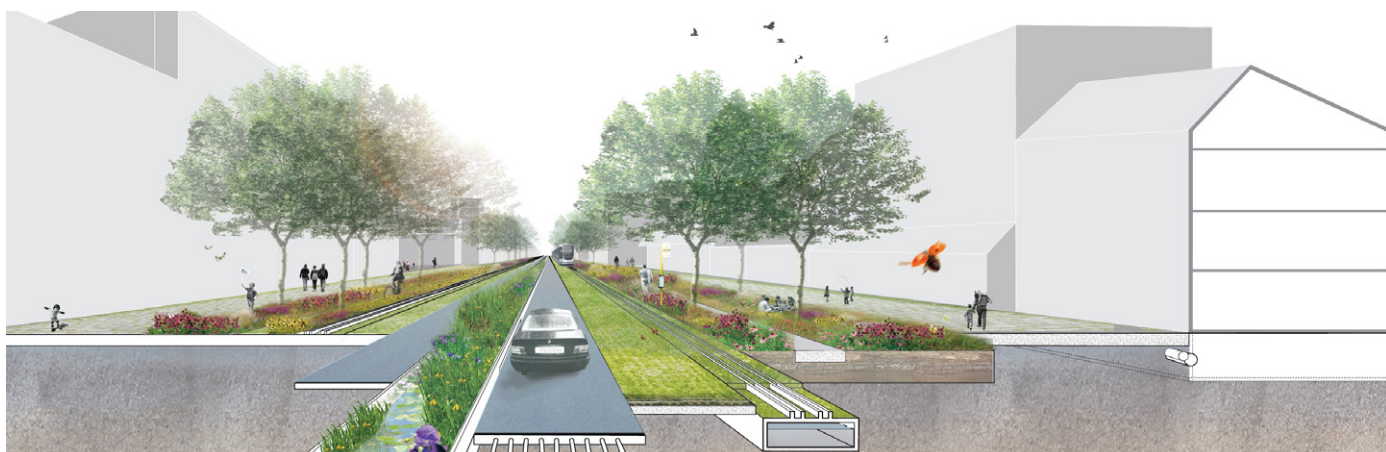
- *We stellen een Gemeentelijke Ecologische Structuur (GES) op*
Een plankaart geeft aan uit welke gebieden de GES is opgebouwd en welke knelpunten opgelost moeten worden om de verschillende gebieden met elkaar te verbinden. Daarnaast ook worden aangegeven hoe de GES planologisch beschermd kan worden. Planologische bescherming gebeurt op basis van differentiatie met daaraan gekoppeld specifieke regels om de kwaliteit van het netwerk als geheel te versterken. Planologische bescherming geschiedt via het Omgevingsplan.

Aandachtsgebieden

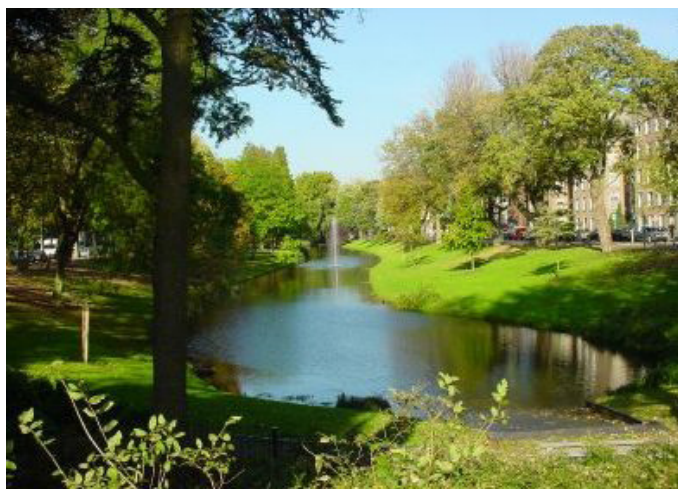
Bij het vervolmaken van het robuuste groene netwerk benoemen we een aantal aandachtsgebieden. Ten eerste gaat het om gebieden die aangehaakt gaan worden aan het netwerk waarbij groen het leidende principe is. We streven hier naar een landschappelijke groenzone, met ecologische waarde en recreatieve potentie. Het gaat hier om structurerende groeneenheden als belangrijke schakel tussen stad en ommeland. De aandachtsgebieden zijn:

1. De groene lob Westflank;
2. De groene lob Haren en Helperzoom;
3. Het terugbrengen of beter zichtbaar maken van de Hunzezone;

*Duurzame straatprofielen die water opvangen, ruimte bieden aan biodiversiteit, een mooie leefomgeving creëren en bewegen stimuleren
Referentie "Ideale straatprofiel" Bieke van Hees en LAMA Landscape architects*

*Water als groenblauwe aders door de stad
Referentie Heemraadspark, Rotterdam*

*Groene boulevard waar klimaatadaptatie en ecologie samen komen.
Referentie sfeerimpressie Fleet Street, London (national park city)*

*Autovrije straten waarin klimaatadaptatie en ecologie samenkomen
Referentie wadi Leiden*

*Ruim opgezette toegangsweg met veel groei ruimte voor bomen.
Referentie Pollendam, Harlingen*

4. Een verbinding tussen Meerstad en het Zuidlaardermeer;
5. Doortrekken Kardings Ontzet naar Koningslaagte;
6. De oost-west georiënteerde verbindingen over de Hondsrug tussen het dal van de Drentsche Aa en de Hunze;
7. De verbinding tussen het Stadspark en Onlanden.

Ten tweede zijn er aandachtsgebieden waarbij de realisatie van een robuust groennetwerk meelift bij ruimtelijke ontwikkelingen: Rood ontwikkelt groen.

De aandachtsgebieden zijn:

1. Groene linten Meerstad;
2. Noordrand stadspark in relatie tot ontwikkeling het Suikerfabriekterrein;
3. Zuidrand Vinkhuizen;
4. Zuidrand Beijum grenzend aan Kardingse;
5. De Held III;
6. Westrand van Westpoort.

Boombeleid

Het boombeleid van de nieuwe gemeente Groningen wordt vooralsnog gevormd door twee documenten: Sterke Stammen Gemeente Groningen (2014) en Bomenbeleidplan Haren (2010) Daarin worden verschillende termen gebruikt ten aanzien van boomstructuren.

Hoofdbomenstructuur Sterke Stammen

De bomenstructuur definiëren wij als de ruimtelijke en functionele samenhang van bomen, zowel met elkaar als met de omgeving. We maken binnen de bomenstructuur onderscheid tussen hoofdstructuur en nevenstructuur. De hoofdstructuur bestaat uit bomen op stadsniveau en wijkniveau. Cultuurhistorie, Water, hoofdwegen, parken en pleinen. Bij de nevenstructuur gaat het om bomen in de buurten.

Boomstructuren Bomenbeleidplan Haren

Bovenlokaal

Hiermee worden laanstructuren aangeduid die vanuit historisch perspectief langs belangrijke transport- en/of verbindingswegen liggen. Deze lanen lopen parallel

aan de hoger liggende Hondsrug en zijn doorgaans voorzien van een dubbele rij bomen van de eerste grootte. Naast deze historische structuren zijn ook de laanbeplantingen langs nieuwe uitvalswegen die de gemeente met de snelweg A28 verbinden en de wegen die Haren verbinden met het gebied ten oosten van de gemeente als bovenlokale structuren aangemerkt.

Lokaal

Deze boomstructuren hebben beleidsmatig een lagere status dan bovenlokale structuren en bevinden zich met name binnen de dorpskernen en vervullen hun gebruiksfunctie op niveau van wijk of wijkontsluiting. Het betreft functionele laan- straat- en parkbomen of boomwallen. Veel van deze structuren staan in het kenmerkende “Harens profiel”, waarin brede grasbermen aan weerszijden van de weg aanwezig zijn met soms een extra groenstrook tussen de stoep en de voortuinen.

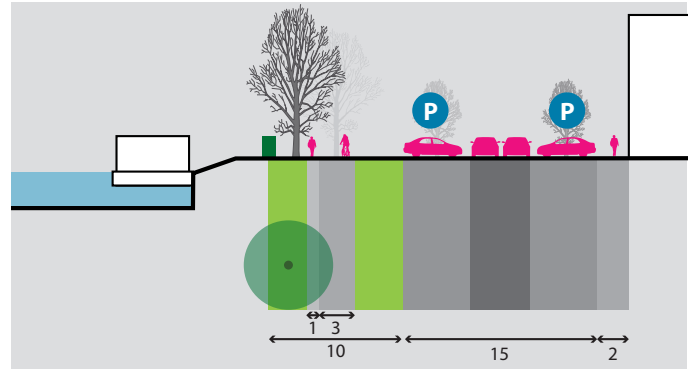
Alle bomen andere bomen vallen onder de categorie ‘overig’.

In 2023 gaan we een nieuw bomenbeleidplan opstellen. Dit wordt onderdeel van het Uitvoeringsplan.

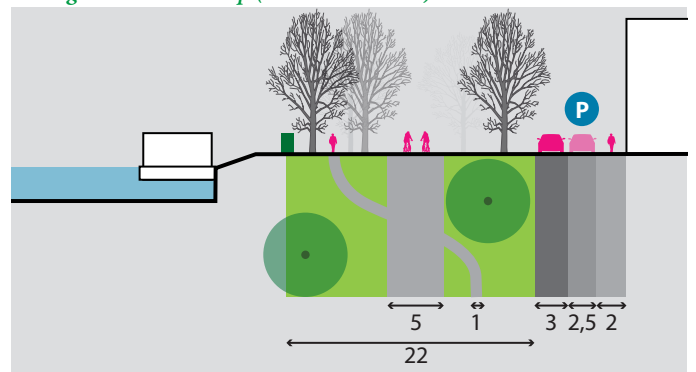
Reitdiep (Wilhelminakade): de auto staat centraal

Huidige situatie Reitdiep (Wilhelminakade)

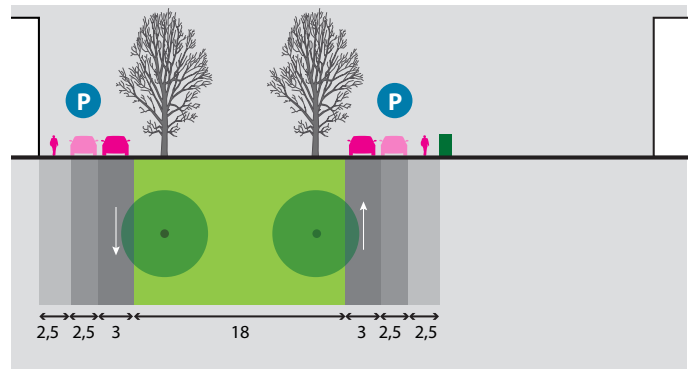
Reitdiep richting ommeland, brede groenblauwe ader

Reitdiep (Wilhelminakade): ruimte geven aan groen en recreatie

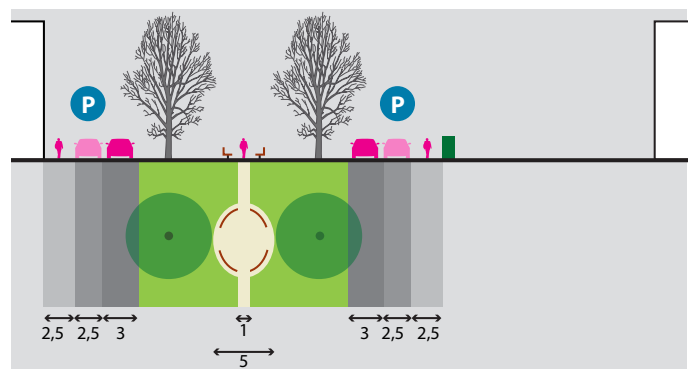
Ubbo Emmiusingel, wandelen in het groen wordt ontmoedigd

Bestaande situatie Ubbo Emmiusingel: kijkgroen

Impressie Ubbo Emmiusingel, gebruiksgroen in plaats van kijkgroen

Visie situatie Ubbo Emmiusingel: gebruiksgroen

4.2 Aantrekkelijke en diverse groengebieden

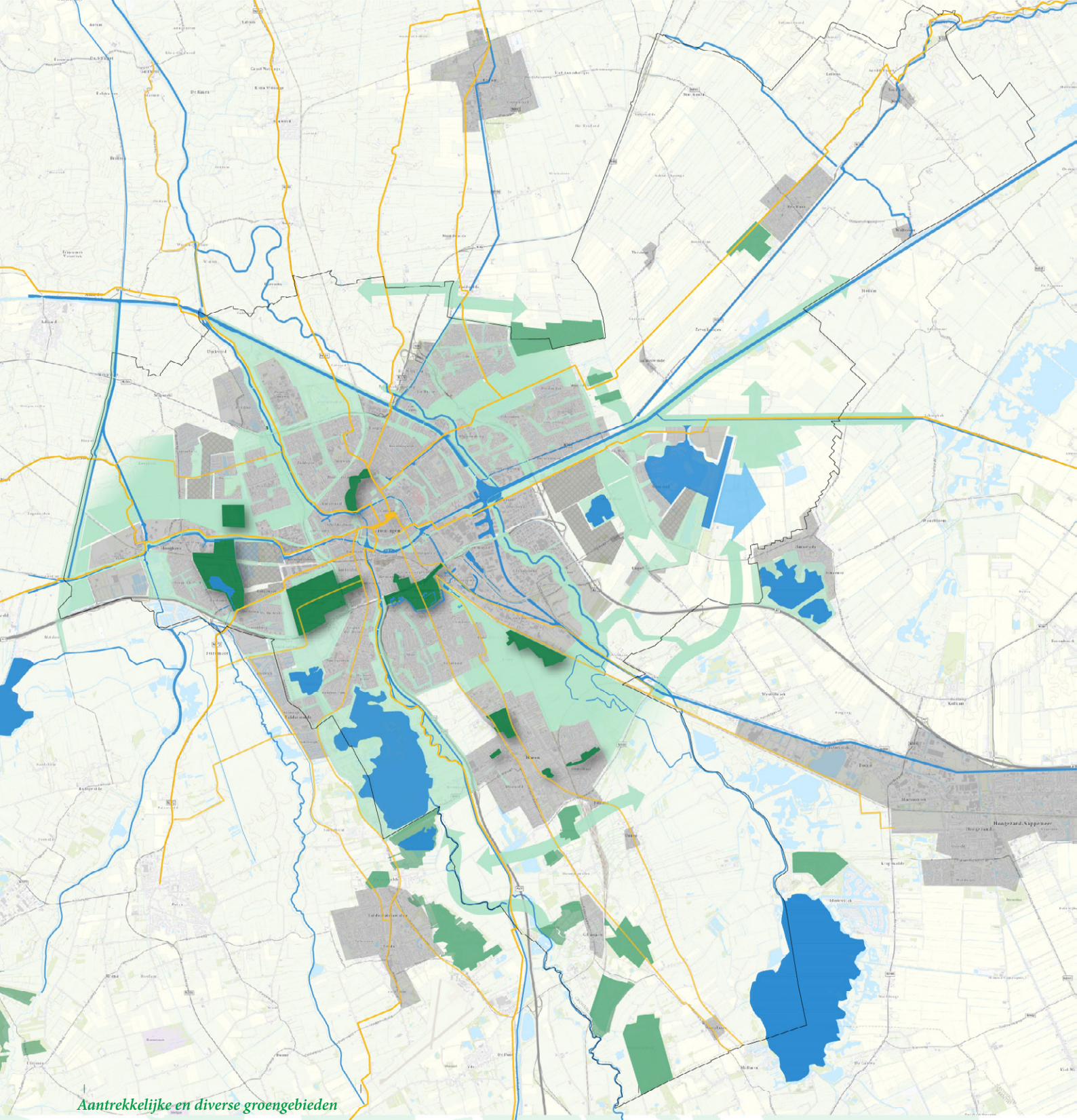

Ecologisch en recreatief waardevolle parken creëren. Referentie Vlinderhof in Maximapark, Utrecht, dat wordt onderhouden door vrijwilligers.

Binnen het robuuste groennetwerk zijn de parken en de grotere groengebieden de belangrijkste schakels. Het zijn bestemmingen voor inwoners voor het maken van een korte wandeling, om gezellig te barbecueën, een rondje te joggen of juist op een stille plek tot rust te komen. Naarmate de stad groeit en drukker wordt neemt ook de druk op de parken toe. Voldoende aantrekkelijke en diverse parken dragen bij aan het verspreiden van de druk. In het Noorderplantsoen is het tijdens de mooie zomerdagen bijvoorbeeld nu al erg druk, terwijl tegelijkertijd het Stadspark heel weinig

mensen trekt. Ook in 'Groene Pepers' hebben we het belang van een betere inrichting en beheer van het Stadspark al aangekaart, en nu het Suikerunieterrein wordt ingericht en het Stadspark zal worden omringd door de stad, wordt dit alleen maar belangrijker. Grotere parken en groengebieden hebben een andere functie dan wijk- en buurtgroen. Waar in het Stadspark ruimte is voor festivals, in Kardingse veel ruimte is voor sport en beweging en het Paterswoldsemeer vooral wordt gebruikt voor water- en oeverrecreatie, zijn de wijkparken juist belangrijk voor het dagelijkse contact

Aantrekkelijke en diverse groengebieden

Legenda

- Basis groenstructuur. Bestaand groen gevormd door stads- en wijkparken en verbindend groen
- Verbeteren toegankelijkheid en gebruik parken
- Routes
- Bossen en landgoederen
- Bebouwd gebied
- Toekomstig bebouwd gebied
- Overig groen: grotere groengebieden in particulier eigendom
- Water
- Zoekgebied nieuw water

Maatregelen

- Groengebieden onderscheidend door identiteit
- Kwaliteit door passend en goed beheer
- Elk park heeft zijn eigen programma
- Groengebieden zijn goed bereikbaar
- Faciliteiten binnen groengebieden bevordert beweging
- Combinatiefunctie in het groen
- De juiste plant op de juiste plek

met groen. Ze verdienen daarom onze bijzondere aandacht. In het landelijk gebied zijn er kansen voor nieuwe dorpsbossen om zo meer gebruiksgroen op korte afstand van de dorpen toe te voegen. Zo kan recreatie en ecologische waarde worden toegevoegd in een landschap waar de openheid hoog wordt gewaardeerd, en tegelijkertijd CO₂ worden opgeslagen.

Algemene principes voor aantrekkelijke en diverse groengebieden

- *Groengebieden onderscheidend door identiteit*
We versterken de uitgesproken eigen karakters van de parken en gebruiken dit ook om de gebruiksdruk binnen de gemeente te verdelen.
- *Kwaliteit door passend en goed beheer*
Het beheer bepaalt uiteindelijk de kwaliteit van het park. Het beheer staat onder druk. We doen onderzoek hoe we het groen slimmer kunnen beheren. Juist bijzondere plekken als het Stadspark en het Noorderplantsoen die nu al, of in potentie, veel mensen trekken, is goed beheer essentieel. Het Noorderplantsoen wordt nu al op het hoogste niveau onderhouden. Andere parken en grote groengebieden gaan we op een hoger niveau beheren waardoor deze plekken zich kunnen onderscheiden.
- *Elk park heeft zijn eigen programma*
Binnen het park zorgen we voor goede programmering en gebruiken we faciliteiten als trekker. Er liggen kansen voor samenwerking met bijvoorbeeld horecaondernemers om mensen een bestemming te geven in het park. Het paviljoen in het Noorderplantsoen is hiervan al een goed voorbeeld. Het Anafora parkrestaurant in het Maximapark in Utrecht is een ander goed voorbeeld van het combineren van een bosspeeltuin met een horecapaviljoen.
- *Groengebieden zijn goed bereikbaar*
De bereikbaarheid van parken vergroten we door ze beter te verbinden met het stedelijk weefsel. De parken worden aan wijken verknoopt via duidelijke groene straten waarover het prettig wandelen en fietsen is (zie voorbeelden). Parken krijgen daarnaast ook een duidelijke entree.

- *Faciliteiten binnen groengebieden bevordert beweging*
Binnen een park zijn goede begaanbare paden essentieel voor sporten en bewegen. De brede asfaltpaden in het Noorderplantsoen tussen de grote bomen door nodigen perfect uit voor een rondje joggen, terwijl de soms slecht begaanbare halfverharde paden in het Stadspark dit veel minder doen.
- *Combinatiefunctie in het groen*
We verbinden diverse opgaven met de parken. Het bergen van water uit omliggende wijken kan een kans zijn, bijvoorbeeld in combinatie met een waterspeeltuin.
- *De juiste plant op de juiste plek*
Beplanting met een hoge ecologische waarde die ook goed bestand is tegen pieken van water of juist droogte heeft onze voorkeur. In parken met een hoge cultuurhistorische waarde zoals het Stadspark of het Noorderplantsoen kiezen we soms voor exoten om bij te dragen aan de sierwaarde en cultuurhistorische rijkdom van het park.

Aandachtsgebieden Aantrekkelijke en diverse parken

We zien dat de gebruiksdruk tussen de verschillende parken groot is. We gaan de gebruiksdruk meer spreiden zodat het in alle parken aantrekkelijk verblijven is. Om de aantrekkelijkheid te vergroten is het noodzakelijk programma toe te voegen aan parken en ze daarmee onderscheidend maken van elkaar. We richten ons op de volgende parken:

1. Stadspark
2. Noorderplantsoen
3. Park Ruskenveense plas, als toekomstig uitloopgebied voor het Suikerfabriekterrein
4. Zuiderplantsoen
5. Westpark
6. Biotoop en Hortus Haren – verkenning in samenwerking met Rijksuniversiteit

Het Stadspark als voorbeeld: met 94ha kansen om een toppark te maken! Nu een te laag beheerniveau dat niet past bij een 'stadspark'

Ook in het Stadspark: grote open ruimten met weinig programma

Voorbeeld van een park met recreatieve trekker: Anafora restaurant met bosspeeltuin in Maximapark, Utrecht

*Parken zijn plekken voor sporten en spelen
Referentie 'Sporten, spelen, bewegen en ontmoeten in Groningen'*

Het Stadspark bij de Peizerweg: onduidelijke entree richting de Suikerunie

Parken hebben een duidelijke en aantrekkelijke entree. Referentie Park Valkenberg, Breda

De Concourslaan in het Stadspark: nu de hoofdlaan dwars door het park die in directe verbinding staat met de toekomstige toegang van het hoofdstation

Het verlengde van de Concourslaan: de Parkweg in de Grunobuurt. Veel verharding en ruimte voor auto's, een kans voor een groene loper van hoofdstation tot park

4.3

Gezonde woon-, werk- en winkelgebieden

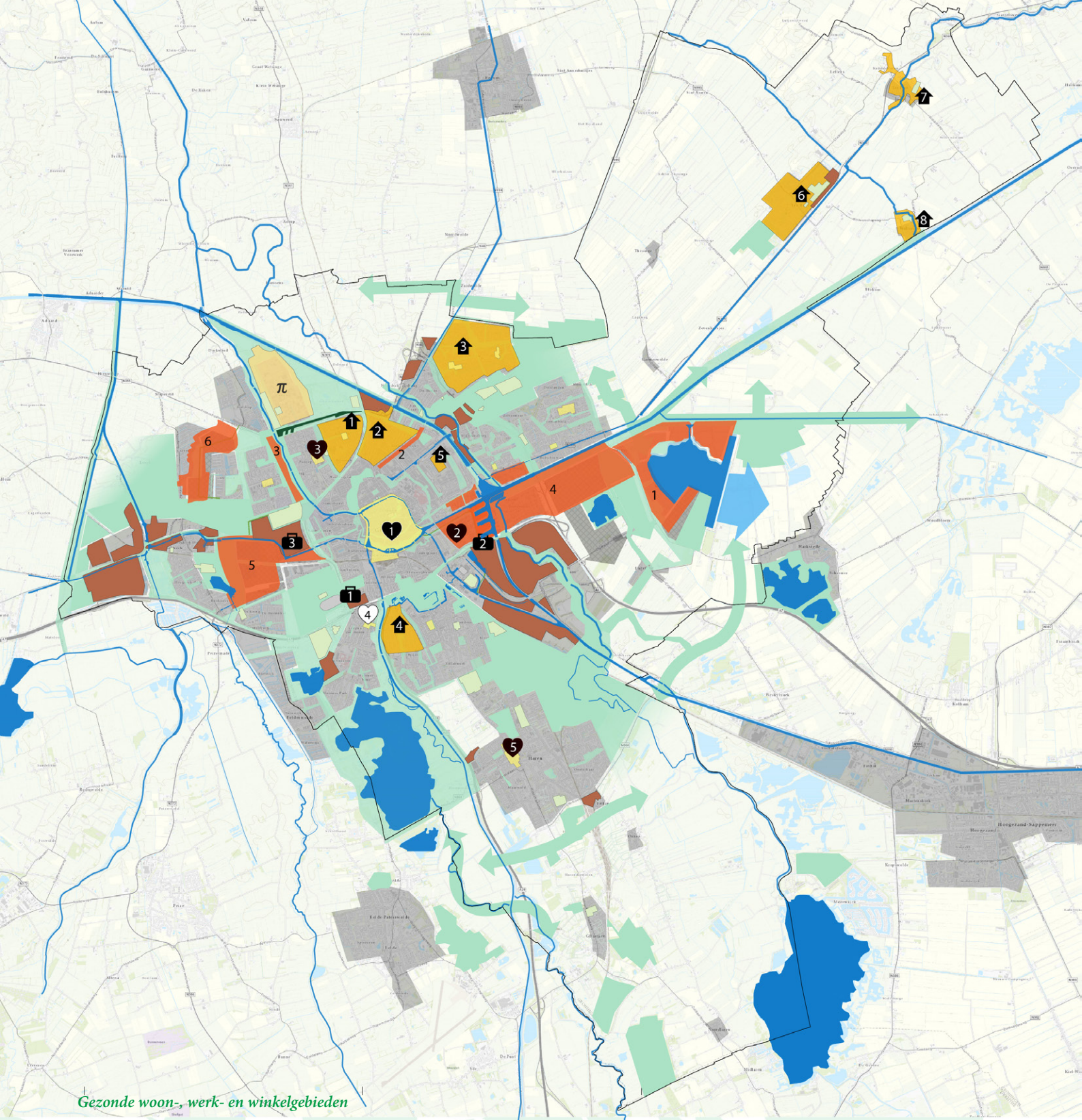
Minder verharding, meer groen. Referentie Werkspoorpad, Utrecht. Samen met ondernemers is een plan gemaakt voor het efficiënter inrichten van de wegen en parkeerplaatsen waardoor er openbare ruimte vrij kwam. Uiteindelijk is een groen rondje ontstaan voor mensen die hier werken of in de buurt wonen.

Met het oog op toekomstige opgaven is juist in de woon-, werk-, en winkelgebieden de meeste winst te behalen met groen: het zijn de warmste plekken binnen de gemeente en het zijn ook de plekken waar als eerste wateroverlast plaatsvindt bij een stevige piekbui. Om de stad en onze dorpen hier beter op in te richten gaan we zoveel mogelijk ontharden: tegels eruit en groen ervoor terug. Gras warmt namelijk minder snel op dan tegels, bomen geven schaduw, en in onverhard terrein kan water gemakkelijk infiltreren.

Verkoeling is slechts een van de bijdragen van groen aan gezondheid van onze inwoners, een groenere omgeving nodigt ook meer uit tot bewegen en ontmoeten.

Het realiseren van een gezonde en groene omgeving kan de gemeente niet alleen: juist op het belangrijke 'haarvaten'-niveau is veel grond in eigendom van inwoners, bedrijven, woningcorporaties of andere organisaties.

Gezonde woon-, werk- en winkelgebieden

Legenda

- Wijk- en dorpsvernieuwingsgebieden
- Prioritaire gebieden
- Grote ontwikkelgebieden
- Werklocaties
- Prioritaire locaties
- Winkelgebieden
- Prioritair winkelgebied
- Winkelgebied
- π Campus
- Sportvelden
- Bebouwd gebied
- Basis groenstructuur. Bestaand groen gevormd door stads- en wijkparken en verbindend groen

Maatregelen

Principes voor meer groen in de straat

- Meer bomen door slimme ordening ondergrond
- Meer in biodiversiteit haarvaten van bebouwd gebied
- Een groene basisstraat / leefstraat
- Vergroenen locaties kwetsbare doelgroepen

Principes voor samenwerken

- Een nieuwe dag, een nieuwe boom
- Samen komen we verder: voortzetten bestaande groenparticipatieprojecten

Principes voor groene winkel- en werkgebieden

- Groene werklocaties en bedrijventerreinen
- Aantrekkelijke winkellocaties door minder aaneengesloten verharding

Procesmaatregelen

- Een goed begin is het halve werk: Groen aan voorkant proces
- We maken werk met werk
- Paragraaf Groen en Klimaatadaptatie in advisering
- Groeninvesteringsfonds
- Natuurinclusief bouwen als uitgangspunt
- Menukaart Groene gevels
- Sleeping beauty's

Selwerd, Maluslaan - nu. Klimaatmanifestatie Groningen. Een ontwerp voor Selwerd door Strootman Landschapsarchitecten (2020)

Selwerd, Maluslaan - visie. Klimaatmanifestatie Groningen. Een ontwerp voor Selwerd door Strootman Landschapsarchitecten (2020)

Selwerd, Esdoornlaan - nu. Klimaatmanifestatie Groningen Een ontwerp voor Selwerd door Strootman Landschapsarchitecten (2020)

Selwerd, Esdoornlaan - visie. Klimaatmanifestatie Groningen Een ontwerp voor Selwerd door Strootman Landschapsarchitecten (2020)

Bovenstaande beelden komen uit de klimaatmanifestatie Groningen: ontwerpen aan het stadsklimaat, waar naast voorstellen voor Selwerd, ook is gestudeerd op het Damsterplein door OTO en de Bedumerweg door De Urbanisten.

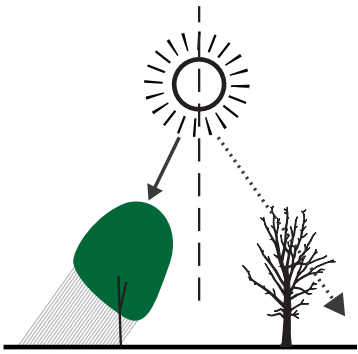
Oefenrichtlijnen voor klimaatbestendig groen

Bij het maken van ontwerpen voor de openbare ruimte hanteren we de ontwerprichtlijnen stedelijk groen. Met deze richtlijnen maken we een hittebestendige inrichting. In de Uitvoeringsagenda Klimaatbestendig Groningen 2020-2024 benoemen we al principes op hoofdlijnen die ook voor het groen van toepassing zijn. In alle keuzes die we maken houden we bijvoorbeeld rekening met de hoogte-breedte verhouding van de straat, zorgen we voor schaduw in de periodes met meeste zonnestraling en passen we bij voorkeur

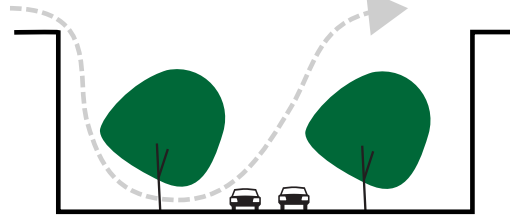
loofbomen toe die in de zomer voor schaduw zorgen en in de winter zon doorlaten. In straten met veel verkeer vermijden we het tunneleffect: onder boomkronen is voldoende ruimte voor windcirculatie. Toe te passen soorten zijn ook hitte-, droogte-, koude- en zoutbestendig.

Op de volgende pagina zijn een aantal principes verbeeldt die gebaseerd zijn op de uitvoeringsagenda van de gemeente (2020) en het onderzoek van Wiebke Klem aan de Wageningen Universiteit op het gebied van hittestress in de stad (2017).

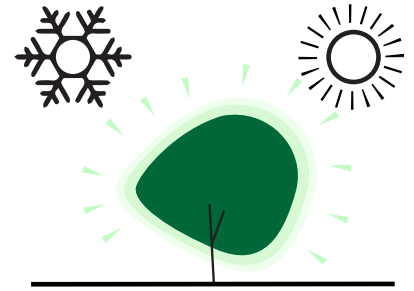

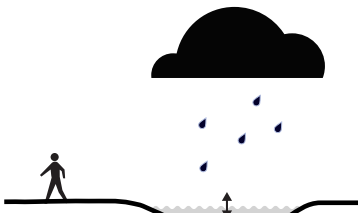
Kiezen voor bomen die schaduw geven in de zomer en licht doorlaten in de winter

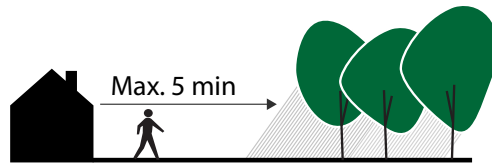
Voorkomen tunneleffect door soortkeuze en plaatsing

Kiezen voor bomen die bestand zijn tegen hitte, droogte, kou en zout

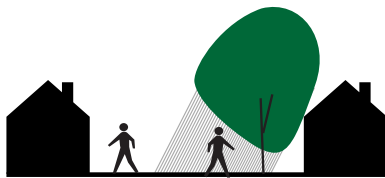
Toevoegen openbaar groen en inrichten om (piek)buien op te vangen

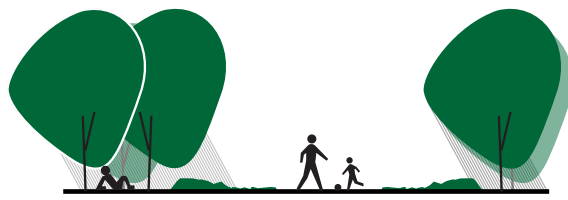
Zorgen voor koele verblijfplekken op max. 5 min loopafstand

Stimuleren klimaatadaptief bouwen om piekafvoer te vertragen en verminderen opwarming stedelijk gebied

Straten inrichten met een 'zon'- en 'schaduwkant'

Variatie in vegetatie voor diverse temperatuurbeleving

Voorbeelden van oefenrichtinglijnen voor klimaatbestendig groen

Principes voor meer groen in de straat

- *Meer bomen door slimme ordening ondergrond*
Het gebruik in de ondergrond bepaalt in het bebouwd gebied wat er bovengronds mogelijk is. We zullen slim omgaan met kabels en leidingen om ruimte te maken voor groen, bijvoorbeeld door kabels en leidingen plaatselijk te bundelen in kabelgoten. We maken daarover afspraken met kabelmaatschappijen bij nieuwe ontwikkelingen en grijpen kansen voor bundeling van kabels en leidingen als straten open moeten.
- *Meer biodiversiteit in bebouwd gebied*
Hier kiezen we steeds vaker voor extensief beheerde kruidenvegetaties in plaats van strak gemaaide gazons. Kruidenrijke vegetatie bieden veel meer diversiteit, plekken voor dieren om te schuilen, veel meer bloemen voor insecten, en zijn bovendien beter bestand tegen droogte. Gazons moet bovendien veelvuldig worden gemaaid. Voor een goede kruidenrijke vegetatie is het juist de opgave om zo min mogelijk te beheren. Kiezen voor kruidenrijke mengsels is ook het leren houden van 'bruin': in de winter is het geen strak groen beeld, maar daar staat het spectaculaire lente- en zomerbeeld tegenover.
- Een groene basisstraat / leefstraat
Openbare ruimte is openbaar, parkeren in de openbare ruimte is niet langer vanzelfsprekend. Door parkeren uit de straat te halen en meer te clusteren, wordt het aantrekkelijker om korte afstanden met de fiets of lopend af te leggen, en ontstaan er bovendien kansen voor meer groen in de straat. In de Leidraad openbare ruimte benoemen we richtlijnen hoe dit te realiseren is.
- *Vergroenen locaties kwetsbare doelgroepen*
De omgeving van kwetsbare doelgroepen heeft een groene inrichting om hittestress tegen te gaan. Kinderopvanglocaties, basisscholen, wijken met relatief veel ouderen en de omgeving van ziekenhuizen hebben een groene inrichting zodat er voldoende koelplekken zijn.

Principes voor samenwerken

- *Een nieuwe dag, een nieuwe boom*
Groen in de directe woonomgeving wordt als belangrijk ervaren. Bomen hebben door hun omvang een grote impact op een aantrekkelijke groene straat en dragen ook bij aan verkoeling. Het is echter niet altijd mogelijk bomen in de openbare ruimte aan te planten. Daarom stimuleren we de aanplant van bomen in voor- en achtertuinen. Onze inwoners kunnen een boom krijgen voor hun eigen tuin. De bomen die wij aanbieden hebben een minimale grootte en hebben ecologische waarde. Daarnaast moet de boom 50 jaar kunnen groeien in de voor- of achtertuin waarin hij wordt geplant zonder dat hij te groot wordt.
- *Samen komen we verder: voortzetten bestaande groenparticipatieprojecten*
Inwoners krijgen kansen om zelf hun omgeving te vergroenen en klimaatbestendig in te richten. Nu al kan een inwoner een geveltuintje aanleggen via Operatie Steenbreek, subsidie op groene daken krijgen en een regenton met korting via de gemeente aanschaffen.

Principes voor groene winkel- en werkgebieden

- *Groene werklocaties en bedrijventerreinen*
Bedrijventerreinen richten we niet langer in als 'dozen' op een parkeerplaats, maar als gebouwen in een groene omgeving: de mens is het uitgangspunt en niet de auto. Bedrijventerreinen liggen veelal aan de randen van de stad of de dorpen, maar hebben vaak beperkte toegang tot het landschap dat om de hoek ligt. Samen met bedrijven kijken we waar bedrijfsommetjes kunnen worden aangelegd door het terrein en in het landschap. Door de omgeving en routes te vergroenen, wordt het ook aantrekkelijker om met de fiets naar het werk te gaan.
- *Aantrekkelijke winkellocaties door minder aaneengesloten verharding*
We gaan grote aaneengesloten verhardingsvlakken

*Ontmoetings - en ontspanningsplekken.
Referentie Chiswick park, London.*

*Groene parkeerplaatsen.
Referentie Monnikenhuisen, Arnhem.*

*Groen dak /dakterras op platte daken of parkeergarages.
Referentie Stadstuin Kempkensberg, Groningen*

*Bovengrondse waterafvoer.
Referentie Woerden.*

Een prachtig voorbeeld van een geveltuintje in Groningen

zoveel mogelijk voorkomen. We maken ruimte voor groen op bijvoorbeeld grote parkeerterreinen rondom winkelcentra, dorps- en stadspelen.

Procesmaatregelen

- *Een goed begin is het halve werk: Groen aan voorkant proces*
Aan het begin van projecten zijn de kaders vanuit groen en klimaatadaptatie geformuleerd en opgenomen in startaanvragen. Daarmee zijn groen en klimaatadaptatie onderdeel van een integrale opgave.
- *We maken werk met werk*
Op veel plekken wordt in de openbare ruimte gewerkt. We zorgen voor afstemming tussen de verschillende beleidsterreinen bij voorbereiding van projecten en trekken gezamenlijk op om de gemeentelijke doelen te behalen.
- *Paragraaf Groen en Klimaatadaptatie in advisering*
In advisering over ruimtelijke ontwikkeling benoemen we in een paragraaf Groen en Klimaatadaptatie welke maatregelen we treffen en waarom.
- *Groeninvesteringsfonds*
Om meer groen te realiseren, gaan we een groeninvesteringsfonds oprichten. We willen vanuit het fonds jaarlijks 100 extra bomen in de openbare ruimte aanplanten. We gaan onderzoeken op welke wijze we het fonds gaan inrichten.
- *Natuurinclusief bouwen als uitgangspunt*
We werken een voorstel uit voor natuurinclusief bouwen bij nieuwe ontwikkelingen. Aan de hand van de regeling kunnen ontwikkelende partijen zelf kiezen welke maatregelen zij willen toepassen om gebouwen natuurinclusief te maken en op deze wijze een bijdrage te leveren aan de biodiversiteit.
- *Menukaart Groene gevels*
De vergroeningsopgave is ook in te vullen door meer verticaal groen toe te passen. We stellen een menukaart Groene gevels op waarmee we pandeigenaren willen verleiden om met eenvoudige en goedkope maatregelen gevels te

voorzien van beplanting.

- *Sleeping beauty's*
De voormalige gemeente Groningen heeft inwoners gevraagd betekenisvolle groenplekken in de directe woonomgeving aan te dragen die niet vergeten mogen worden en wakker gekust moeten worden. We gaan de reeds ingediende betekenisvolle groenplekken aanvullen met die uit de voormalige gemeenten Haren en Ten Boer en gaan met inwoners nadenken hoe deze sleeping beauty's meer waarde kunnen gaan vervullen.

Aandachtsgebieden

Wijk- en dorpsvernieuwingsgebieden

Op verschillende locaties in onze gemeente werken we aan het verbeteren van de leefbaarheid en het gezonder ouder worden via wijkvernieuwing en dorpsversterking. De vergroening draagt bij aan deze doelstellingen. In de wijksvernieuwing- en dorpsversterkingsprojecten zetten we groen in om de leefkwaliteit in de openbare ruimte te versterken, de klimaatbestendigheid te vergroten en de verbinding te maken tussen de buurtbewoners onderling. Het gaat om de volgende aandachtsgebieden:

1. Selwerd
2. De Hoogte & Indische buurt
3. Beijum,
4. De Wijert-noord,
5. Oosterpark (cf healthy aging),
6. Ten Boer
7. Ten Post
8. Woltersum

Grote ontwikkelgebieden

Bij de grote ontwikkelgebieden bedoelen we projecten in de stad waar nu woningen worden gebouwd of waar nu plannen voor worden gemaakt. In deze gebieden is de ambitie om bij de planontwikkeling voldoende groen aan te brengen, dit robuust te maken door dit een goede maat te geven en zo mogelijk ook om het bestaande groen te versterken. Het groen in de nieuwe wijken heeft gebruikswaarde en draagt bij aan de klimaatbestendigheid van de wijk. Het gaat om de volgende gebieden:

1. Meerstad
2. Oosterhamrikzone
3. Reitdiepzone
4. Eemskanaalzone
5. Suikerfabriekterrein
6. De Held III

Werklocaties

Op een aantal plekken in de gemeente zijn plannen in de maak om werklocaties aantrekkelijker te maken. Het toevoegen van groen kan hierin een belangrijke rol vervullen. Door groen aan te brengen kunnen er pauzeommetjes in de directe omgeving van de werkplek gecreëerd worden. Daarnaast staan werklocaties vooral bekend als een verharde openbare ruimte met veel asfalt en bestrating. Door de gebieden te vergroenen maken we ze klimaatbestendig. We focussen ons in eerste instantie op de volgende werklocaties:

1. Martini Trade Park – relatie met Stadspark en de verbinding met het Hoofdstation verbeteren

2. Scandinavische Havens / Bornholmstraat
3. Hoendiep

Winkelgebieden

Winkelgebieden zijn de plekken in dorp en stad waar veel mensen samenkomen, en zijn vrijwel altijd in grote mate verhard. Dit maakt winkelgebieden tot echte hitte-eilanden. Door meer groen toe te voegen aan de openbare ruimte willen we koelteplekken aanbrengen en de winkelgebieden daarmee ook aantrekkelijker maken om in te verblijven. Van alle winkelgebieden focussen we ons eerst op de volgende gebieden:

1. Binnenstad
2. Sontplein
3. Winkelcentrum Paddepoel
4. Winkelcentrum Overwinningsplein
5. Centrum Haren

Gebiedsfoto's van de wijk Selwerd, een van de wijkvernieuwingsgebieden met prioriteit.

Linksboven: de wijk is groen, maar het groen is versnipperd en niet altijd goed bruikbaar, bovendien zijn de brede asfaltwegen niet altijd noodzakelijk.

Rechtsboven: de wijkvernieuwing vindt nu al plaats; op iniatief van bewoners worden er blokken geplaatst als experiment om het doorgaande verkeer om te leiden.

Linksonder: een verwaarloosde tuin, maar uitermate geschikt voor vlinders en andere insecten. Door inwoners voor te lichten over 'buurtnatuur' kunnen tuinen klimaatadaptief en biodiverser worden.

Rechtsonder: een inwoner is al begonnen met zijn tuin klimaatadaptief te maken.

4.4 Toekomstbestendig en toegankelijk landelijk gebied

Legenda

Landschappelijke identiteit versterken

- Aandachtsgebied behoud en versterken (landschaps)elementen
- Houtwalherstel
- Bestaande boomstructuur: behoud en versterken
- Nieuwe boomstructuur: in planvorming of onderzoek
- Landschapsontwikkelingsplan
- NNN & Natura 2000
- Gebiedsgerichte integrale aanpak tegengaan veenoxidatie en vastleggen CO2 onderzoeken
- Te ontwikkelen en versterken landschappelijke lobben: groen i.c.m. andere functies
- Dorpsommetjes
- Verbeteren belangrijkste routes tussen stad en ommeland
- Optimaliseren balans tussen recreatief gebruik, natuur- en landschapswaarden

Landschapstypen: behouden en versterken identiteit

- Wierdenlandschap op zeelei
- Wegdorpenlandschap op zeelei
- Wegdorpenlandschap op laagveen (beekdalen e.a.)
- Wegdorpenlandschap op overgang klei-veen
- Esdorpenlandschap op zand (Hondsrug e.a.)

Legenda visiekaart buitengebied pagina 77

Ondergrond

- Bebouwd gebied
- Toekomstig bebouwd gebied
- Basis groenstructuur. Bestaand groen gevormd door stads- en wijkparken en verbindend groen
- Bossen en landgoederen
- Water
- Zoekgebied nieuw water

Maatregelen

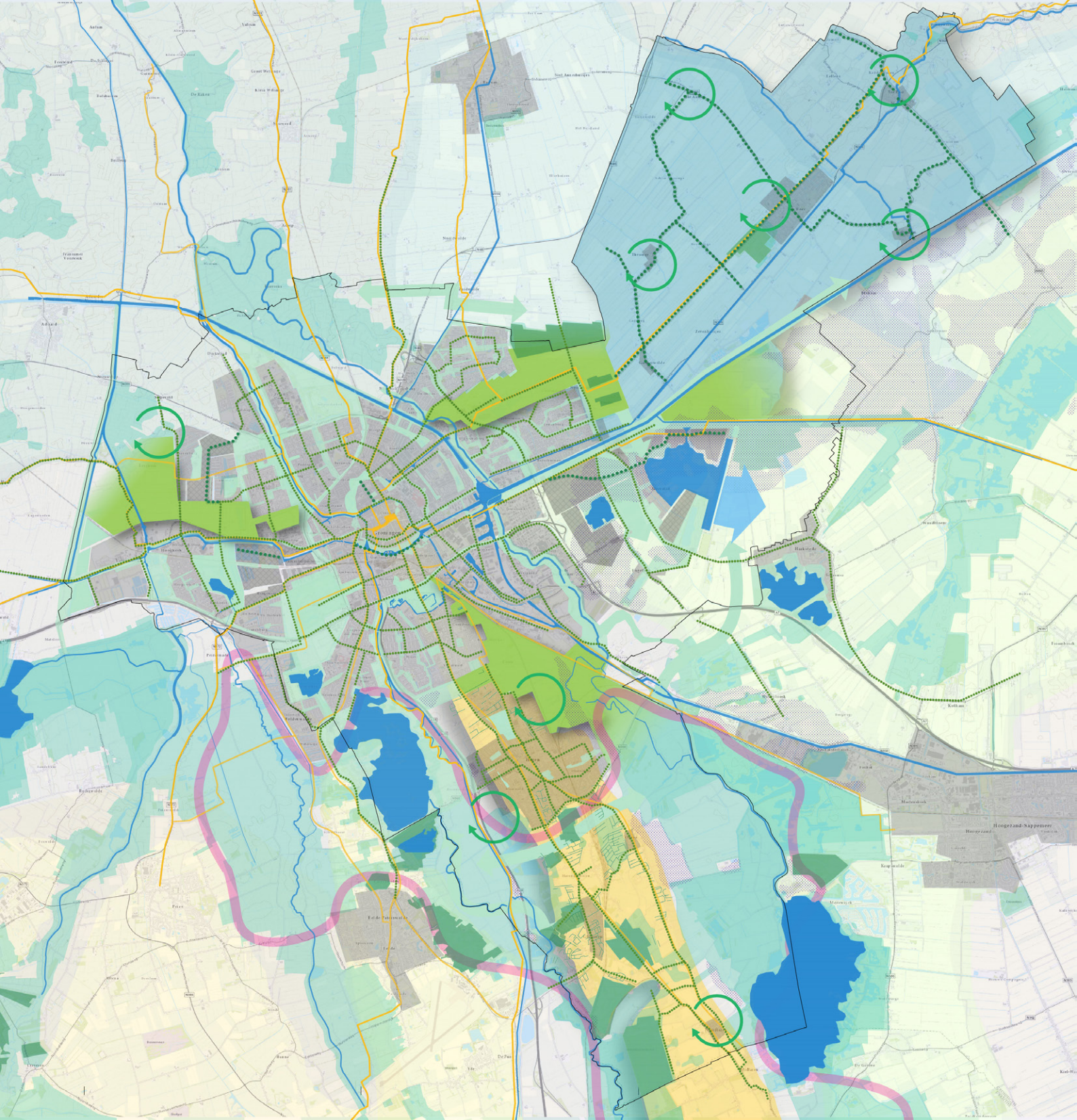
- We gaan de ontwikkeling van natuurinclusieve landbouw actief ondersteunen.
- We vergroenen het landelijk gebied waar mogelijk en kiezen altijd voor een gebiedsgerichte aanpak en het combineren van kansen.
- De overgangen stad/dorplandelijk gebied worden zachter door routes en beplanten
- We gaan de samenwerking met agrariërs en andere collectieven versterken.
- We benutten kansen voor het stimuleren van kortere ketens
- We onderzoeken of gemeentelijke gronden tijdelijk zijn in te zetten om de voedselnabijheid te vergroten
- We onderzoeken op welke wijze we onze pachtovereenkomsten kunnen verduurzamen door oog te hebben voor biodiversiteit en beheer van de gronden.
- We beschermen de kwetsbare openheid van onze agrarische landschappen zoveel mogelijk en beperken doorsnijdingen met grootschalige infrastructuur.
- Om de kwaliteit van het landschap te waarborgen worden ruimtelijke ontwikkelingen in het landelijk gebied altijd voorzien van een erfbeplantingsplan.
- We verkennen de mate waarin rust en stilte zijn te ervaren en de maatregelen om deze waarden te behouden en te versterken.
- We behouden en versterken landschapselementen door landschapsprojecten uit te voeren o.a. voortkomend vanuit de cultuurhistorische waardenkaart
- We onderzoeken met onze gebiedspartners de mogelijkheden om het recreatieve gebruik te zoneren rekening houdend met natuur- en landschapswaarden.
- We beheren de bermen in het buitengebied in principe op een ecologische wijze.
- Met onze gebiedspartners onderzoeken we hoe veenoxidatie is tegen te gaan en hoe we CO₂ kunnen vastleggen.

De gemeente Groningen heeft een heel gevarieerd buitengebied: het besloten landschap op de Hondsrug, geflankeerd door beekdalen in het zuiden, het wierdenlandschap in het noorden, afgewisseld met weidse kleilandschappen in het oosten en westen. Het landelijk gebied is in transitie en staat voor grote opgaven: de landbouw zal stap voor stap duurzamer en natuurinclusiever moeten produceren, de energieopgave zal ook in het buitengebied gestalte krijgen via zonneparken en mogelijk windturbines, forse gebieden voor waterberging zijn gerealiseerd,

waterbeheer blijft – met het veranderend klimaat – een opgave die aandacht behoeft en veenoxidatie is plaatselijk een opgave. Er wordt gezocht naar locaties waar bos & hout kan worden aangeplant, om zo bij te dragen aan CO₂-reductie. Ten noordoosten van de stad speelt de versterkingsopgave en ten zuiden is het borgen, herstellen en gezondeer toegankelijk maken en houden van de unieke natuur- en landschapswaarden een opgave.

Bij onze visie op een aanpak van groen en landschap in

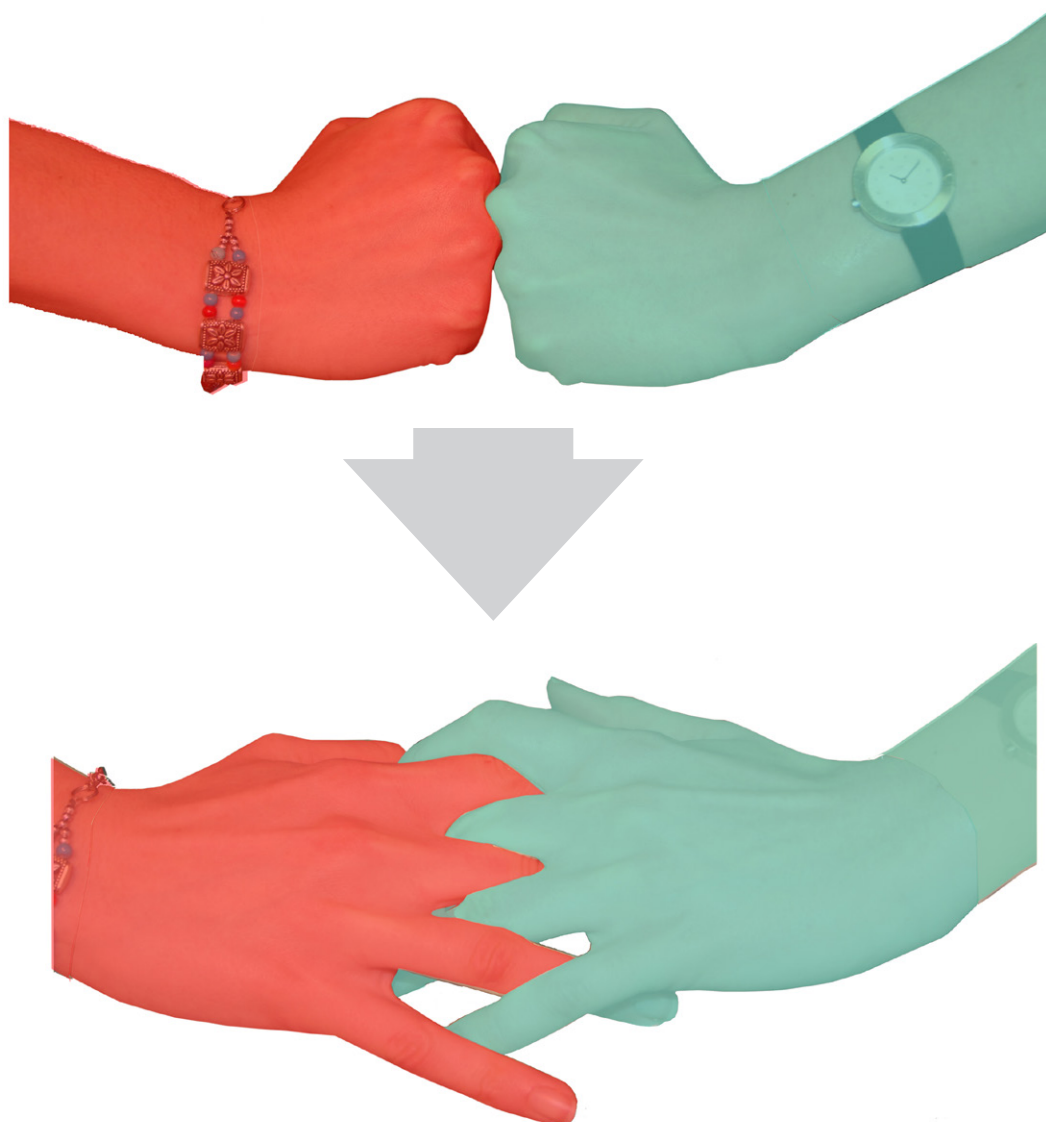

^ Een toekomstbestendig en toegankelijk buitengebied. Voor legenda zie vorige pagina.

<< Priortiair buitengebied: het kleigebied rondom Ten Boer

< Priortiair buitengebied: het beekdal- en esdorpenlandschap rondom Haren

Van een harde, naar een geleidelijke overgang tussen stad en landelijk gebied

het landelijk gebied is 'meer, beter en bereikbaar groen' net als in bebouwd gebied het doel. Bij 'meer en beter' draait het om het in de juiste verhouding bedienen van erfgoed, natuur, voedselproductie, klimaat en de (recreatieve) waarde voor de mens. De gemeente heeft in het landelijk gebied maar weinig eigen grond en dus is ook hier de noodzaak tot samenwerken om het landelijk gebied te vergroenen groot.

Algemene principes

Landbouw: duurzaam, natuurinclusief en 'korte ketens'

Als gemeente handelen we vanuit onze ambitie voor een duurzamere voedselproductie, korte ketens en natuurinclusieve landbouw. Een transformatie naar een meer duurzame landbouw mét voldoende inkomen

voor de boer, vraagt vooral op Europees- en rijksniveau maatregelen. Als gemeente is onze rol in relatie tot landbouw relatief bescheiden. We steunen waar dat kan en leggen als gemeente accenten op onderwerpen waar we lokaal het verschil kunnen maken: :

- We gaan de ontwikkeling van natuurinclusieve landbouw actief ondersteunen en nemen daarbij vooral een netwerkrol aan.
- We gaan de samenwerking met (collectieven van) agrariërs versterken.
- We benutten kansen voor het stimuleren van kortere ketens, waarbij 'onze' boeren, via een gezonde bedrijfsvoering, ook gezond voedsel produceren;
- We onderzoeken of gemeentelijke gronden tijdelijk of langdurig zijn in te zetten om de

voedselnabijheid te vergroten, bijvoorbeeld om initiatieven uit de samenleving te kunnen faciliteren.

Aandacht voor het erf

- We hebben extra aandacht voor het erf en koersen op behoud en versterken van de waarden van het erf in het landschap bij verwachte ontwikkelingen. Of het nu functiewijzing van (forse) oude boerderijen betreft, (door)ontwikkelen van recreatief medegebruik of vergroten van kansen voor korte ketens: we kijken of onze omgevingsplannen voldoende op verwachte ontwikkelingen inspelen en hebben daarbij extra aandacht voor het borgen van erfgoed, natuur- en landschapswaarden.

- Bij ruimtelijke ontwikkelingen in het landelijk gebied vragen we altijd een erfbeplantingsplan. Daarbij verwachten we dat een ontwikkeling niet alleen een verbetering voor de gebouwen, maar ook voor het groen op/rond het erf oplevert. We gaan daar een standaard voor ontwikkelen;

Klimaat: kansen voor vergroenen landschap onderzoeken

- We vullen de door rijk en provincie geïnitieerde opgave naar toevoegen van 'bos & hout' in, door voor de hele gemeente te onderzoeken waar op grotere schaal opgaand groen kan worden aangeplant. We zien de CO2-opgave als kans voor het vergroenen van het landelijk gebied en kiezen voor een gebiedsgerichte aanpak met de

Zorg voor makkelijke toegang tot het landelijk gebied vanuit de dorpen.

eigenheid van landschapstypen als uitgangspunt. Het onderzoek 'bos & hout' doen we in nauwe samenspraak met bewoners, gebruikers en eigenaren.

- Bij ontwikkeling van zon- of windenergie in het landschap zoeken we altijd naar koppelkansen voor landschapsversterking, recreatie, natuur en vergroening. Van elke zon- of windontwikkeling verwachten we dat het bij voorkeur de kwaliteiten van het landschap versterkt.

Landschappelijke identiteit en kwaliteit borgen en versterken

- We inventariseren en waarderen via de Cultuurhistorische Waarden Kaart (onder meer) alle waarden van landschappen, verkavelingen en landschapselementen; Dat is al gebeurd voor Ten Boer en Groningen en gebeurt dit jaar voor de voormalige gemeente Haren. De waarden worden in onze omgevingsplannen beschermd: op zo'n manier dat bij elke ruimtelijke afweging de cultuurhistorische waarde óók van groen en landschap een factor is.
- We zetten extra aandacht op het beschermen en herstellen van de landschapswaarden in het nationaal park Drentse Aa, samen met onze partners. Functies/functiewijzigingen op het gebied van onder andere landbouw, wonen, recreatie, en opgaven met betrekking tot CO2 water en recreatie dragen altijd bij aan de versterking van de kwaliteiten van het Nationaal Park.

- De overgangen stad/dorp-landelijk gebied worden zachter door bij elke uitbreiding bewuster aandacht te hebben voor het groen vormgeven aan de wijk- of dorpsrand;
- We verpachten al gemeentegrond aan derden en afspraken zijn vastgelegd in pachtovereenkomsten. We onderzoeken op welke wijze we de pachtovereenkomsten kunnen verduurzamen door oog te hebben voor biodiversiteit en beheer van de gronden.

Vergroten toegankelijkheid, in balans met natuur- en landschapswaarden

- We zetten in op het herstellen (Paddepoelsterbrug) of verbeteren van de relatie tussen stad of dorp en landelijk gebied. Door routes te realiseren of herstellen, gebieden (lobben) aan te wijzen waar we die relatie bewust introduceren en door met dorpen aan ommetjes te werken.
- In en rond NNN gebied en Natura 2000 gebied zijn rust en stilte belangrijke kwaliteiten. We krijgen signalen dat er in (delen van) die gebieden sprake is van recreatieve overdruk. We onderzoeken de effecten van druk op de natuurwaarden en verkennen samen met onze partners de eventuele maatregelen die nodig zijn.

Vinkhuizen-Noord, Brillantstraat. Markante groene overgang van stad naar landelijk gebied

Haren. De nieuwe bebouwing grenst nu op een harde manier aan het open landschap

Oude Adorperweg. Op nog geen 15 minuten fietsen van het centrum van Groningen, prachtig uitgestrekt Gronings landschap

Groningse slingertuin. Prachtig voorbeeld van een groen erf.

Project: herstel houtwallen en hagen Haren

Kansen voor een groen buitengebied. Referentie knooperf.

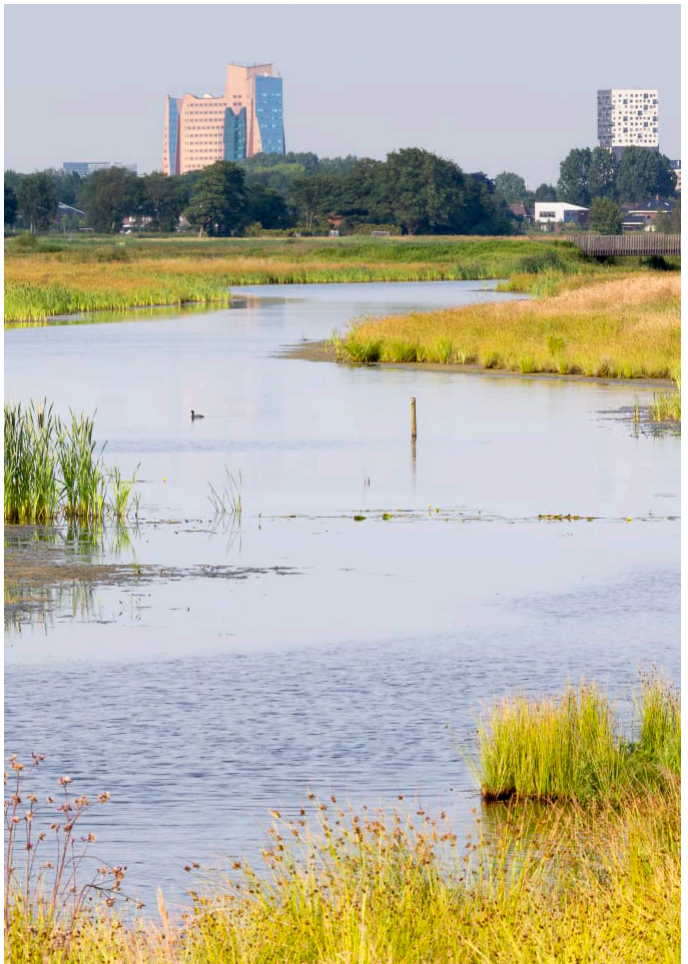

Referentie prijsvraag Brood en Spelen (CRa): Melk en Noot (De Melkbrouwerij en MTD) Een alternatief multifunctioneel landbouwsysteem met een combinatie van stripgrazen en eetbare, productieve houtwallen.

Zorg voor makkelijke toegang tot het landelijk gebied vanuit de stad

^ Pingoruïne in
natuurgebied
Appelbergen

^> De Onlanden

Aandachtsgebieden

Onze aanpak van groen en landschap in het buitengebied is voor een groot deel niet aan specifieke locaties toe te schrijven. Dat geldt voor de acties genoemd onder:

- Onderzoek aanplant Bos & Hout
- Landbouw: duurzaam, natuurinclusief en 'korte ketens'
- Aandacht voor het erf
- Inventariseren en waarderen groen en landschap via de CWK
- Aanpak gemeentelijke gronden
- Extra aandacht voor vergroenen stads- en dorpsranden

De aanpak die wel op kaart te duiden is, is weergegeven op de kaart op pagina 77 en lichten we hieronder toe.

Nationaal Park Drentsche Aa: Landschappelijke identiteit verder versterken

We zetten ons in om de identiteit van het nationaal landschap in onze gemeente verder te versterken en daarmee tevens de ecologische en recreatieve waarde te vergroten. In het Gorecht zetten we in op herstel van onder andere houtwallen, hagen en het aanvullen van laanbeplantingen. Ook starten we nieuwe projecten op zoals het realiseren van natuurerven, het herstellen

van pingoruïnes. Bij het uitwerken van de opgaven in het uitvoeringsplan hanteren we onder andere het Landschapsuitvoeringsplan Haren 2005.

Onderzoek combi recreatie – natuur in NNN-gebieden (in het zuidelijk deel van de gemeente)

Vooral in het zuidelijk deel van de gemeente horen we geluiden dat de natuur te leiden heeft onder recreatieve druk. Dat wordt genoemd voor de Onlanden, het Zuidlaardermeergebied en delen van de Hondsrug. We onderzoeken dit samen met onze partners en nemen indien nodig maatregelen.

Landschapsontwikkelingsplan Ten Boer

De opgaven in het buitengebied van Ten Boer achten we vanwege de combinatie van aardbevingen, transitie in de landbouw, klimaat & energie zo fors, dat we er extra aandacht op willen richten. Het versterken van natuur-, landschaps- en recreatieve waarde met oog voor een duurzame, gezonde landbouw, is onze ambitie. We onderzoeken hoe we de verschillende opgaven in het gebied kunnen bundelen in een landschapsontwikkelingsplan (zoals Haren dat in 2005 al ontwikkelde).

Westpoort en Polder Lageland: vernieuwen identiteit gekoppeld aan de energieopgave

In de Next City en ons energiebeleid zijn de landschappen bij Westpoort, polder Lageland en Roodehaan/de Vork aangewezen als onderzoeksgebied voor realisatie van grootschalige energieopwekking. Deze ontwikkelingen benaderen we integraal en we hebben de ambitie om voor elk gebied te koersen op een (nieuwe) identiteit, waarin op een nieuwe manier náást energieopwekking, ook groen, landschap, recreatie en ecologie versterkt kunnen worden.

Dorpsommetjes

Voor de bewoners van de dorpen in de gemeente is het hebben van voldoende aantrekkelijk groen voor dagelijks gebruik, het dagelijkse ommetje van belang. In enkele dorpen horen we dit geluid sterker dan in andere: Engelbert, Garmerwolde, Middelbert, Noordlaren, Onnen, Ten Boer, Ten Post, en Woltersum. Samen met de bewoners van deze dorpen gaan we actief proberen dorpsommetjes te realiseren. Bij het realiseren van dorpsommetjes hebben we oog voor natuur- en landschapswaarden en kijken we of een combinatie met realisatie ‘bos & hout’ kansrijk is.

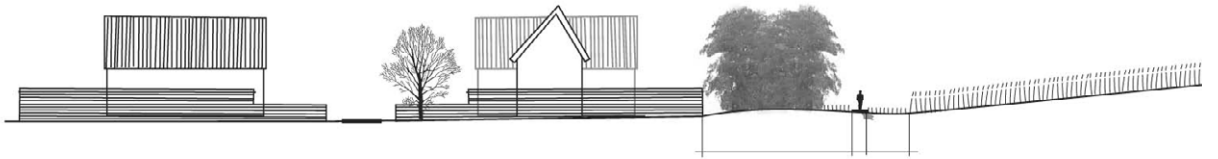
‘Lobben’ en routes die Stad en Ommeland met elkaar verbinden

We ontwikkelen meer groene aantrekkelijke fiets- en wandelverbindingen langs cultuurhistorisch waardevolle lijnen om dorp, stad en landelijk gebied met elkaar te verbinden. Langs die verbindingen planten we – waar passend- bomen aan en kiezen voor kruidenrijke vegetaties passend bij het landschapstype. De routes naar het landelijk gebied worden zo niet alleen aantrekkelijker, maar creëren ook een koelnetwerk dat frisse lucht de stad in brengt. Daarnaast focussen we op groene lobben die de relatie stad-landelijk gebied-dorp versterken. Deze willen we als landschappelijke parkzones voor multifunctioneel gebruik inzetten (voedsel, recreatie, natuur, water etc). Per lob worden plannen uitgewerkt, op de specifieke situatie en opgave toegespitst.

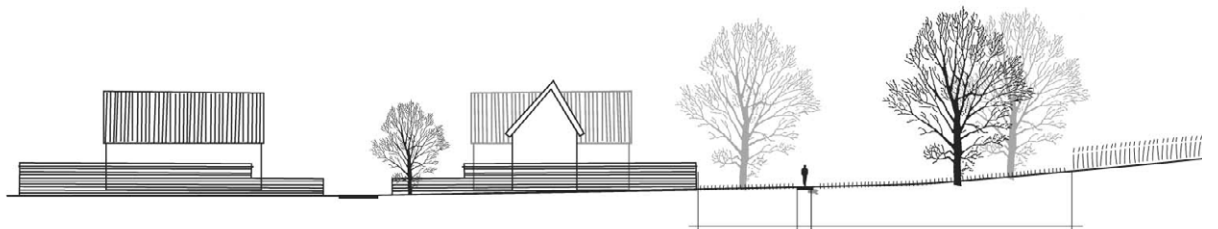
*^ De Stadsweg richting Ten Post
^> Polder Lageland*

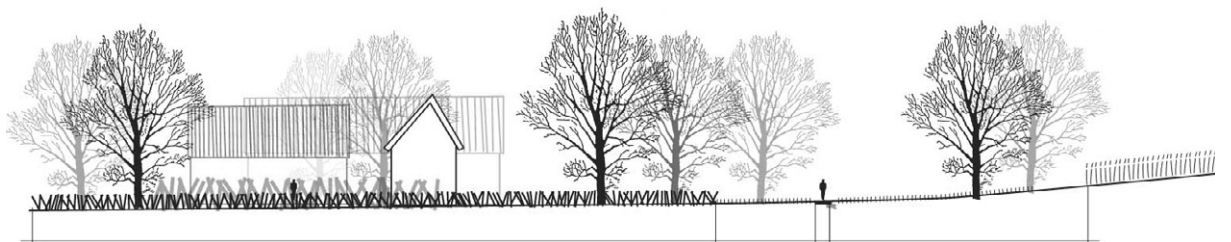
Principes stads- en dorpsranden

Principe 1: 'Gordijn' wordt een gesloten houtwal en een pad aangelegd op de grens van dorp en buitengebied. Voordeel is de visuele afscherming, de mogelijkheid om een ommetje te maken en het beperkte ruimtebeslag.

Principe 2: 'Vitrage' wordt een transparante zone van bomen in gras aangelegd met een pad op de grens van dorp en buitengebied. Voordeel is de zichtbaarheid van het dorp vanuit het buitengebied en vice versa, en de mogelijkheid om een ommetje te maken.

Principe 3: 'Tuinenrand' wordt een zone met grote tuinen en een pad aangelgd aan de rand van het dorp, die zorgt voor een zachte overgang van dorp naar buitengebied. Voordeel is dat de rand wordt gemaakt door particulier groen, zoals dat al eeuwen gebeurt.

Principe 1 : 'Gordijn'

Principe 2: 'Vitrage'

Principe 3: 'Tuinenrand'

BIJLAGE

Hooflaan

Beheer met schapen langs de Hooflaan in Haren

Groene ideeën die zijn ingediend tijdens de inspraakperiode

Algemeen

1. Struikgewas aanplanten voor vogels, insecten en zoogdieren.
2. Zo veel mogelijk eetbaar groen plaatsen.
Walnoten, tamme kastanje en fruitbomen
3. toepassing van groene daken, toepassing van hangende tuinen, creëren van “bakken” van 1 m³ rond bomen om water op te vangen bij hevige regenval.
4. Kunnen boomspiegels ook worden ingezaaid?
Worden nu keurig gewied door plantsoendienst.
5. Maak een Verhalenbos. Daarmee maak je een ommetje in een groene omgeving. Men ontdekt de natuur, o.a. doordat er informatie over vogels kan worden gedeeld. Draagt bij aan betrokkenheid aan natuur.
6. Wat leuk dat ik wordt uitgenodigd om mijn groene wensen in te dienen. Mijn voorstel is een avonturenbos. Dat zou in het stadspark kunnen waar binnenkort het hertenkamp opgedoekt wordt. De ligging is gunstig naast de speeltuin, geen gemotoriseerd verkeer in de buurt, voor veel stadjsers bekend en goed bereikbaar. Het hoeft niet heel prijzig en ingewikkeld te worden, een berg zand en boomstammen en takken doen al veel. Het kan natuurlijk ook veel mooier met een parkrancher of boswachter te paard of op een e-bike. Boomhutten en water om een kletsboot in te halen. Een bloemenweide. Ik stuur een link van een al bestaand avonturenbos mee, kijk ook even naar de subsidiegevers! <http://avonturenbos.nl/plattegrond/infopaneel%20avonturenbos%20stekkenberg.pdf>
7. Change the name of the city to “Groeningen”
8. Indiener vraagt aandacht voor samenwerking met particulieren en ziet graag concrete plannen om hen te overtuigen van voordelen meer groen en aanplant bomen of planten Bijvoorbeeld door: een competitie tussen inwoners voor de mooiste en groenste balkon / tuin / muur / dak / straat / etc. van Groningen.
9. Initiatief bezorgdienst lokale producten:
Schrijf een prijsvraag/initiatiefprocedure uit om lokaal in de gemeente geproduceerde groenten, fruit, zuivel en vlees bij de mensen te krijgen. Hierbij kan bijvoorbeeld gedacht worden aan een lokale bezorgdienst. Betrek hierbij boeren, volkstuinen en andere lokale voedselproducenten.
10. Dag voor de Groningse natuur:
Ontwikkel een dag voor de Groningse Natuur. Denk hierbij aan rondleidingen door gebieden, informatie over de natuur, hoe creëer je zelf een natuurlijke tuin, kunst en natuur, etc. Lokale voedselproducenten kunnen zich hier ook presenteren.
11. Pas permacultuur toe:
  - voedselbossen! Rondom Groningen!
Groene strook. gemengd met volkstuintjes. (Biologische tuiniersvereniging Groningen) animo zal door crisis verhogen. (Tuin in stad)
  - team ontwikkelen van de topmensen
Heemstuin, maar ook biologie afdeling RUG.
  - schoffelaars van gemeente cursussen geven en omtoveren in permacultuur experts.
12. Vergroenen van de stoep door meer geveltuintjes aan te leggen. Je kunt ook denken aan strookjes om containers, lantaarnpalen enz.
13. Idee: Windenergie in de wijken: in de stad windenergie beschikbaar maken, bijv. op hoge reclamepalen. Breng ze onder bij Grunneger Power evt., maak de burgers mede-eigenaar
14. Idee Zonnepanelen: Vraag de Groningers hun daken –gratis- ter beschikking te stellen. Neem als gemeente alle kosten op je.
15. Meer waterelementen in de gemeente:
een waterplein of fontein in het stadspark, Noorderplantsoen of de Vismarkt. Rondom de sproeiers zou je een pad en of groen kunnen maken. Maar ik zou dus met name meer speelsheid d.m.v. van waterfonteinen willen zien in onze stad.
16. Behouden van oude bomen. Nieuwe aanplant is leuk maar geen vervanging. Altijd een second opinion bij kap van dit soort bomen (bv beuk Guyotplein).

17. Aanplant van een groot wild bos bij Groningen in plaats van grasland.
18. Meer verwilderde plekken in de stad, goed voor dier en plant (en mensen).
19. Meer overhangend groen rond vijvers om jonge eenden te beschermen (gaan allemaal dood).
20. Minder plantenbakken meer verwilderde natuur.
21. Nieuwe aanplant bomen niet te dicht op elkaar, want dan moet je ze op termijn weer kappen. Mensen hechten zich vaak aan bepaalde bomen sneu als ze gekapt moeten worden.
22. Op een aantal plekken rond Groningen stilteplekken: natuur alleen voor beesten niet voor mensen.
23. Op plekken waar vijvers zijn de omgeving aantrekkelijker maken, is nu erg saai vaak.
24. Minder parkeerplaatsen voor auto's, meer ruimte voor groen en fietsenparkeerplaatsen.
25. Mijn idee als is om binnen het groenplan van de gemeente zo veel mogelijk gebruik te maken van autochtoon inheems plantmateriaal om zo de biodiversiteit in Groningen een extra impuls te geven. Daarnaast de nieuwe groen stroken ecologisch te beheren.
31. Steenhouwerskade (achterzijde Mediamarkt), daar staat een rijte bomen met daaronder kale grond, inzaaien met wildbloemenmengsel? Houdt misschien ook de geparkeerde fietsen weg.
32. Tuin op Mediamarkt: is al groen maar graag meer bloeiende struiken en bloemen, alles voor meer insecten en vogels.
33. Is het ook mogelijk om een mooi sedumdak te maken boven op de schuine daken van het Stadsbalkon (fietsenkelder) voor het Groninger Station?
34. Park op het casino terrein aan het Kattendiep.
35. Een lindeboom op de Grote markt
36. Vergroenen van het Ebbingekwartier door bijvoorbeeld slingerplanten en klimplanten toe te passen, zoals in de Tuinstraat. Daarnaast is op het Boterdiep ook genoeg plek voor meer groen.
37. Ebbingekwartier meer groen
38. Boterdiep: ruimte voor groen.
39. Langs de grachten meer groen.
40. Langestraat in het Ebbingekwartiers: Klimplanten (bloeiers) langs de gevel naar de lijnen laten lopen, waar de straatlantaarns aan hangen.
41. De Grote Markt zou een groene oase moeten worden.

Gebiedsgerichte ideeën

Gebied Centrum

26. Vergroening van het sterk versteende Ebbingekwartier.
27. Herestraat groener te maken, door grote bloembakken met bomen erin bv of ander groen in bloembakken van steen.
28. Sluiskade, bloeiende planten/struikjes voor flatgebouw. Drietal grote bloembakken op de ronding in de kade, daar waar geen schepen mogen afmeren. Voor meer insecten, vogels etc.
29. Groenstrook langs Prof. Van Hall pad (tegen stenen muur) inzaaien met wildbloemenmengsel en eventueel sterke bloeiende struiken (meidoorn etc.).
30. Westerhaven meer groen, grote bloembakken, of straatstenen eruit en daar mooie bloeiende en groene struiken inplanten.
42. Meer groen op de Vismarkt / Grote Markt en omgeving.
43. Veel bomen op het plein bij Forum. Is nu een tochtgat. Hetzelfde op de Grote markt.
44. Een extra veld in de stad om te zitten en te barbecueën en het dan verbieden in het Noorderplantsoen. Plantsoen is totaal overbelast.
45. Beste gemeente, wat een heerlijk plan om te vergroenen! Als bewoner van het Ebbingekwartier juich ik dit enorm toe. De hittestress in deze wijk is gigantisch, want alles is plat en kaal. We zouden hier heel graag meer bomen, groene daken en schaduwplekjes zien. En een beschutte buitenplek voor kleine én grotere kinderen om te spelen. We zijn zelf al bezig geweest door een groen schuurdak en zonnepanelen te nemen, onze mini tuin niet dicht te straten en een geveltuintje voor te vragen. Maar er moet echt meer gebeuren om deze wijk 's zomers aangenaam te houden.

46. Verticaal groen in de wijk: bijv groen in Langestraat op de blinde muur restaurant Florentin.
47. meer groen in de lucht. Aan de kabels met verlichting in ebbingekwartier.
48. meer vrijheid voor plaatsen van particulier groen in publieke ruimte.
49. groene boulevard langs water van Singelweg en Oosterhamrikkade tegenover DOT
50. Groningen: goud voor de gierzwaluw
Maak een gierzwaluwtil bij het hoofdstation. Het hoofdstation is de plek waar we gasten ontvangen in onze gemeente.

Gebied Oude Wijken

51. Realisatie rij struiken op de stoep aan de Bedumerweg (operatie steenbreek)
52. Twee nieuwe bomen op de hoek Reinautstraat/ Cortinghlaan.
53. Aandacht voor rewilding en "air&b" in de Oosterparkwijk waarbij het publieke groen minder netjes wordt onderhouden en rommeliger wordt. Deze vorm van stadsnatuur geeft meer ruimte aan natuurlijke processen, leidt tot completere ecosystemen en meer natuurbeleving. Dit kan door letterlijk woongelegenheden te bieden door airB&B's te plaatsen. In deze tijdelijke woningen kunnen insecten terecht zodat insectensterfte wordt tegengegaan. Duurzaam Oosterpark kan aan de hand van voorbeelden informatie bieden over de strook wildgroei en de airB&B's. Een ander idee is om samen te werken met scholen in de wijk en een buitenlokaal op te zetten.
54. Verloederd stuk grond met hekken op de hoek van de Johan de Witstraat en Bedumerstraat omvormen naar groen.
55. De Hoogte: meer aandacht voor ecologisch groen, middenterrein van de Hoogte groener, afstemmen op spelen en met de buurt
56. Het idee van kunstenaar Martin Borchert, GrunnGras, in zoveel mogelijk straten gaan doen: stukjes uit stoeptegels halen en er laag blijvende bijen- en vlinderplantjes zetten, zie pilot in de

Adelheidstraat. Heel graag ook in mijn buurt (Akkerstraat). <https://www.operatiesteenbreek.nl/grunngras-oude-stoeptegels-woorden-open-stoeptegels/>

57. Samen met burens en buurt (Ceramstraat nr. 16) plantenbakken aan de balkons te hangen. Als iedereen een bak met een goed substraat zou krijgen en een setje geschikte planten ontstaat er op een simpele manier een veel groenere omgeving en wordt het geluidsoverlast ook wat beter gedempt. Het groen zal sterk bijdragen aan een positieve beleving van de omgeving, de gemeenschapszin en daardoor indirect een verbetering in gedrag teweeg brengen.
58. Verbeteren groenstructuur West-Indische buurt, tussen Oosterhamriklaan en West-Indische Kade. Hofjes en straten in de buurt gelijkwaardig inrichten. Heggen en bomen zijn in een aantal straten van een lage kwaliteit en zouden opgewaarderd moeten worden naar het niveau van bijvoorbeeld de Marowijnestraat en St. Eustatiusstraat.
59. De Vereniging 'Het tweede Schilderskwartier', een bewonersorganisatie in de Schildersbuurt, heeft vorig jaar een werkgroep ingesteld voor de herinrichting van het H.W. Mesdagplein. De werkgroep doet voorstellen om de variatie in groen te verhogen en de toegankelijkheid en het verblijf te verbeteren zodat het als ontmoetingsplaats gaat fungeren.
60. Geveltuinjes in de HW Mesdagstraat en alle boomspiegels in de HW Mesdagstraat en de Taco Mesdagstraat met dezelfde hekjes omheinen en 'groen' maken met plantjes. Ook het HW Mesdagplein kan wel een vergroeningsbeurt gebruiken.
61. Groene strook tussen de Oosterhamrikkade en busbaan inzaaien met bloemenzaad ten gunste van bijen. Vanaf bushalte Oliemuldersbrug tot de Zaagmuldersbrug.
62. Boomspiegels beplanten (Professorenbuurt), tegen fietsparkeren tegen bomen honden- en kattenpoep/plas.

63. Infobordjes met telefoonnummer milieudienst. Mensen kunnen bellen om oude fiets op te halen. Deze borden in elke straat plaatsen (Professorenbuurt). Hiermee groen zichtbaarder.
64. In de Leeuwarderstraat meerdere groenstroken beplanten zoals al is gedaan (te denken aan de beide uiteinden van de straat, rondom de afvalcontainers, de knikken bij de bochten in de straat).
65. Ik woon aan een kaal grasveld langs de Oosterhamriklaan tussen de Antillenstraat en de Korreweg. Volgens het Groenplan is dit onderdeel van het basisgroen. Daar ben ik heel blij mee, want dan blijft het groen ongetwijfeld behouden. Het open grasveld zorgt ook voor overlast voor aanwonenden van de Berlagehof, onder andere door diefstal. Is het mogelijk om dit grasveld een wat minder open karakter te geven? Ik denk hierbij bijvoorbeeld aan wat bloemenperkjes en/of klein struikgewas. Toen de Berlagehof in ontwikkeling was werd voorgespiegeld dat dit grasveld een mooier aanblik zou worden. Helaas is daar dus nog niets van terecht gekomen.
66. Uitvoering geven aan het plan Statige Lanen Schilderswijk
67. Groene verbinding tussen Noorderplantsoen en Singels (via Melkweg, Westersingel en Noorderpoortcollege) verbeteren
68. Maak van A-weg een groene verbinding tussen binnenstad en Suikerunieterrein en Stadspark
69. Vier plekken in de Schilderswijk zijn in te richten als postzegelparken annex de verbetering van het Blekerplantsoen.
70. Verbeteren en vergroten groeiplaats van bomen, en combineren met het oplossen van fietsparkeerproblematiek in de Schilderswijk
71. Grote verhardingsvlakken vergroenen en daarmee wildparkeren van auto's en stoepfietsen tegengaan in de Schilderswijk.
72. Geveltuinjes aanbrengen in Schilderswijk
73. Overleg gemeente-kwartieren en vastgoedeigenaren om binnentuinen, voorgevels en daken in de Schilderswijk te vergroenen.

Gebied Oost

74. Overbodige bestrating aan de Jaltadaheerd verwijderen en een klein park realiseren ter hoogte van het pleintje nr. 117 en het perkje voor ter hoogte van nr. 128 t/m 132 uitbreiden langs de hele strook. Dit ten behoeve van planten en insecten. Waar mogelijk delen trottoir/trapje vervangen door perkje voor planten.
75. Omwonenden hebben een plan gemaakt om het gebied bij de Akeleiweg / Lavendelweg / Korianderweg te veranderen in een soort parkje/ontmoetingsplek. Er wordt meer groen toegevoegd en ook voorzieningen om bewegen te bevorderen.
76. Graag denk ik mee over de invulling van dit stukje stadsrand (hoofdzakelijk percelen Noorddijk B 2562 en 2557), ik heb hiervoor ideeën die ik nog concreet wil uitwerken in combinatie met het aangaan van het gesprek in de wijk, wellicht samen met de gemeente. Mijn uitgangspunten hierbij zijn:
  - toegankelijker maken van bestaand groen en natuur;
  - behoud van huidige structuren (bos, water, hoogteverschillen),
  - bijdragen aan de ecologische opgaven, “zoekgebied robuuste verbinding” (concept Vitamine G, pag. 31 kaart “aaneengesloten groene verbinding maken” groene pijlen C + B),
  - afweging welke recreatieve functies passend zijn, elkaar versterken en een goed samenhangend geheel vormen.

Gebied Zuid

77. Oorspronkelijke delen van het Helperdiepje weer verbinden voor natuurbeleving en recreatie (voor roeiboot, kano of supboard).
78. Huidige fiets/wandel verbinding tussen de Engelse Kamp en de Coendersweg minder “jaren 70” te maken door de huidige asfalt verbinding te vervangen door een mooie natuurlijke brug.
79. Kruising Paterswoldseweg - Laan van de Vrijheid en Overwinningsplein vergroenen.

80. Eerste deel van de Linie (met name De Zaayer) te beschermen voor hitte en het fijnstof van de ringweg, door extra groen aan te planten.
  81. Aan de Vondellaan in de Weyert-Noord is een behoorlijk aantal binnentuinen achter de flats waar alleen gras groeit. De struiken achter de flats zijn jaren geleden verwijderd. Hier is ruimte genoeg voor een fruitbos of rozenperken. Het verse fruit aan de (veelal arme) bewoners geven.
  82. In het Julianapark in de Wijert ligt een groot mycelium van de Grote Parasolzwam. Ook de reuzenchampignon is daar te vinden. Beiden eetbare, smakelijke paddenstoelen. Dat bracht mij op het idee om eetbare planten, notenbomen, fruitbomen, heesters met bessen etc. als thema voor dit park te nemen. In de Wijert zijn sowieso veel projecten met betrekking tot duurzaamheid en voeding. Daar zou een park vol fruit, noten, bessen en eetbare paddenstoelen een leuke aanvulling op zijn. Bovendien zal het bewoners in alle leeftijdscategorieën aanspreken.
  83. De zuidelijke singels in de binnenstad omtuinieren naar horticulturele tuinen zoals ze in Parijs hebben. Met een mooi Jugendstil hek eromheen.
  84. Heemstuin in stadspark advies vragen over soorten (wild/stinzen) planten. Die in de natuurgebieden kunnen worden ingezet.
  85. Idee: tussen de Du Perronlaan en de Brederoschool een deel van de bomen nu kappen en daar jonge bomen voor in de plaats zetten, om daarmee te voorkomen dat ze over enkele jaren allemaal gekapt moeten worden.
  86. Het Kingplein aan de M.L. Kingstraat vergroenen door bijvoorbeeld een aantal bomen te plaatsen en zitmogelijkheden te creëren.
Ik heb dit plan ook reeds bij de gemeente ingediend onder nummer 115269-2020 maar (nog) geen antwoord gekregen.
  87. De Rijksstraatweg tussen Groningen en Haren is prachtig, maar zou groener gemaakt kunnen worden door aan één kant een fietspad te behouden en aan de andere kant een breder, goed begaanbaar wandelpad met meer groen eromheen voor wandelaars / hardlopers.
  88. Ik mis groen bij het Helperplein. Het zou mooi zijn om daar, net als in bijvoorbeeld Haren, een pleintje te hebben met bomen, bankjes of andere begroeiing.
  89. Meer bomen langs het Hoornsediep Grunobuurt, daar is nog ruimte.
  90. Vergroenen De Linie
In de wijk is veel bestrating. Wij willen graag dat er op meer plekken groen wordt aangelegd. Plannen werken we graag met de gemeente uit.
  91. Uitgebreid voorstel van de Vleermuiswerkgroep voor de inrichting van het Zuiderplantsoen.
- Gebied West**
92. Alle bomen laten staan en aanvullen met nieuwe zoals aan de Voermanstraat westzijde.
  93. Langs het Reitdiep herplant van dode boom.
  94. Aanplant meer (groot) groen aan de Arduinlaan in de wijk Vinkhuizen.
  95. Rand van het grasveld bij de Boraxstraat/ Dolomietstraat voorzien van schaduwgevende bomen. Recreatiemogelijkheden worden vergroot en het zorgt voor meer verbinding voor dieren met het bestaande groen.
  96. Rij bomen aanplanten ter hoogte van de fonteintjes in het Boraxplantsoen. Dit is mooi en er ontstaat meer schaduw voor spelende kinderen en ouders.
  97. De Arduinlaan in Vinkhuizen ontsluit de achterliggende buurt in Vinkhuizen. De toegangsweg kan meer uitstraling krijgen als de aanwezige bomen worden vervangen door aantrekkelijk (groot) groen.
  98. Na kap en snoeien is het oude kerkhof aan de Kerkstraat in Hoogkerk een puinhoop. Idee is om nieuwe bomen planten op het oude kerkhof. Er leven vleermuizen, padden, kikkers, vogels, bijen, vlinders, libellen en andere insecten. Net als vroeger toen het kerkhof omringd werd met hoge bomen. Het zou mooi zijn als er ook meer groen in de omgeving bijkomt, bijvoorbeeld op de geluidswal.
  99. Schuttingen Pleiadenlaan tegenover flats. Dat kan

- groener!
100. In de straten en Ruskenveense plas Hoogkerk tropische planten poten en strandgevoel geven.
  101. Middenberm van de Professor Uilkensweg in de wijk Reitdiep voorzien van voetpad in combinatie met bomen, struiken, bloemen en bankjes vanwege ontbrekend trottoir.
  102. Een van de drie speeltuinen aan de Voermansstraat heeft weinig schaduw. Door deze speeltuin te voorzien van bomen en struiken ontstaat er meer schaduw, sfeer en variatie. Het is de final touch voor de renovatie van dit deel van Paddepoel.
  103. Inrichtingsidee voor de Voermanhaven, waarin onder andere wordt voorgesteld om de huidige tuintjes te vergroten, plantenbakken te plaatsen en gevels te vergroenen. Nadere studie naar mogelijkheden nodig.
  104. Op Zuiderweg, ter hoogte van nummer 277, 279 en verder terug, ligt in het midden van de weg een lelijk stukje verhoogd asfalt als scheiding van de 2 banen. Dit is niet mooi. Misschien een idee om deze strook "groen" te maken?
  105. Ideeën voor Westpark tussen vinkhuizen en Hoogkerk:
    - Tarralaan: haal heel veel asfalt weg, houd parkeerplekken over voor de scouting en schooltuintjes.
    - Parkeerplaats tuin in de stad : asfalt weghalen
    - Scouting club Kipling: onderzoek gebruik voor zonnepanelen.
    - Tarralaan voetpaden afsluiten met paaltjes of grote kei : scheelt veel afval en overlast van automobilisten
    - Meer toezicht als het schemer wordt
  106. In Reitdiepwijk weinig bomen en we missen nog steeds een park in samenwerking met bewoners
  107. Het trottoir aan de Diamantlaan 45 inrichten met groen. Dat gaat het parkeren, dat niet is toegestaan, tegen. Het winkelplein Vinkhuizen is erg kaal. Hier ligt een kans om een gedeelte van het trottoir in te richten als plantsoen. Het plantsoen kan geadopteerd worden door omwonenden.
  108. In de wijk Reitdiep is jaren geleden het plan voor de Groene Enclave uitgewerkt samen met de gemeente. Wellicht is het een idee om de Groene Enclave alsnog te realiseren.
  109. Samen met Lefier willen we de ruimtes tussen de Pollux-, Morgenster-, en Castorflat verfraaien met meer groen, bloemen, (fruit)bomen en verhoogde moestuinen. Graag willen wij samen met de gemeente de natuurbeleving dichterbij huis brengen en opwarmen van de aarde tegengaan.
  110. Wilgen planten langs Aquamarijnpad en Leegeweg.
  111. Bomen voor schaduw bij de speeltuin Aquamarijnpad en Baldwinstraat . Daar is geen beschutting bij mooi weer. Bomen zijn een mooie groene oplossing.
  112. In de bestemmingsplannen voor de nieuwe wijk De Held III ruimte maken voor een groene corridor die de natuur in Gravenburg met het Roege Bos verbindt. Bijvoorbeeld met een bijenlint of groencorridor.
  113. In de wijk Gravenburg zelf vergroenen met meer bomen en bloemen om zo de soortenrijkheid te vergroten. We bieden daarbij aan om mee te denken en te helpen draagvlak te vinden om de gemeentelijke ambitie om 1000 bomen per jaar te planten voor een deel te helpen invullen. Wij willen graag bomen in en rondom onze wijk opnemen!
  114. De Zernikecampus is een locatie in Groningen waar dagelijks duizenden studenten en medewerkers werken, sporten & studeren. Daarnaast wordt het gebied ook voor recreatie gebruikt. Voor het werkgenot en de gezondheid van alle Groningers die zich (in normale tijden) massaal op de campus bevinden, kan het waardevol zijn om te onderzoeken of vergroening van de campus zelf mogelijk is.

Gebied Haren

115. Blekenweg in Haren voorzien van bomen om hittestress tegen te gaan. Niet alleen de lege boomspiegels benutten maar ook de rest van de straat.
116. Grasvelden rondom parkeerplaats aan de Boerhoorn in Glimmen inzaaien met kruiden en wilde bloemenmengsel i.c.m. stinzenbeplanting. Aanvullen met mogelijk appelbomen of andere fruitbomen rondom kavels die nog niet zijn ontwikkeld. Geplante bomen als vervanging van eerdere kap graag vervangen. Bomen toevoegen als vervanging van bomen die zijn dood gegaan.
117. Voor Glimmen en omgeving zijn de volgende ideeën:
  - Versterken van de ecologische functie van tuinen op basis van gebruik van inheemse planten
  - Versterken van de wateropvangfunctie van tuinen door verminderen en voorkomen van verstening en door het stimuleren van het opvangen en opslaan van water in regentonnen.
  - Vergroenen van daken, waar mogelijk
  - Herstellen en aanleggen van houtwallen, hagen en vogelbosjes met inheemse bomen, struiken en planten
  - Het aanleggen van bijenidylles op verweesde stukjes grond en gazons
  - Het aanleggen en inzaaien van soortenrijke bermen
  - Het ophangen van nestkasten, vleermuiskasten en bijenhôtels
  - Het betrekken van de school en de leerlingen bij dergelijke projecten
  - In verband met de preventieve bestrijding van de eikenprocessierups vanwege de vele eiken in het dorp
  - Het streven naar een gifvrije omgeving door de vanzelfsprekendheid van gebruik van bestrijdingsmiddelen te ontmoedigen
  - Het opzetten van dorpsmoestuinen en boomgaarden
- Het inventariseren van de huidige natuurwaarden, inclusief die van de bomen, in het dorp; het monitoren van wat er aan natuurlijke rijkdommen is in Glimmen en het nemen van soortspecifieke, ondersteunende maatregelen (voor vleermuizen, uilen, zwaluwen, bijenhôtels, enz.).
118. Herplanten van de bijzondere laan in het Quintusbos, vanwege de vele dode bomen.
119. Goed onderhoud parkeervoorzieningen bij eigendommen Staatsbosbeheer.
120. Vergroening zone tussen A28 en Noord-Willemskanaal.
121. Ontwikkel een ecologische verbindingzone over de Onneres die het Zuidlaardermeergebied verbindt met de Drentsche Aa. Bij de ontwikkeling van deze zone moeten de mogelijkheden voor agrarisch natuurbeheer en de uitbreiding van de natuurbeheersgebieden en het Natuur Netwerk Nederland worden benut.
122. Verbeter de faunavoorzieningen in de in het LOP 2004 aangewezen ecologische verbindingzones met name die in Haren Noord en ter hoogte van Onnen.
123. Herstel en verbeter de faunavoorzieningen onder en over de A28, het Noord-Willemskanaal, de Rijksstraatweg, het stationsgebied van Haren en de spoorlijn Groningen Assen. Zet daarbij in op een grote faunapassage onder de A28 zoals voorzien in eerdere plannen (RWS 2004).
124. Ontwikkel in samenspraak met de aanwonenden van de zandwegen gebiedsbeheerplannen voor de afzonderlijke gebieden met veel zandwegen. In deze plannen moet worden vastgelegd welke verkeersmaatregelen nodig zijn, welke natuur- en cultuurhistorische waarden kunnen worden hersteld en versterkt en welk onderhoudsregime van toepassing is.
125. Ontwikkel in samenspraak met de Stichting Landelijk Gebied Haren en de natuurorganisaties beheer- en uitvoeringsplannen voor de bescherming en presentatie van de natuurlijke en cultuurhistorische elementen zoals de essen, uitblazingslaagten, pingo's, stijlandren, verloren

hunebedden, grafvelden, historische landwerken/ versterkingen, grafheuvels en andere historisch geografische elementen in het landelijk gebied van Haren.

126. Ontwikkel in samenspraak met de natuurorganisaties een uitvoeringsplan voor het reguleren van de recreatieve- en de verkeersdruk op de zandwegen rond en in het Noordlaarderbos en de Appelbergen.
127. Stel een bomenstructuurplan voor herstel van het karakter van de historische lanen (zoals onder meer de Rijksstraatweg, de weg Haren- Onnen-Noordlaren) en de overige lanen. Besteedt daarbij aandacht aan de betekenis van de lanen voor het vergroten van de biodiversiteit, de faunapassages (e.g. eekhoorns), de vleermuisroutes en het herstel van de faunapassages en vleermuisroutes waar ze recentelijk nog zijn verdwenen (Besloten Venen, Omgeving station, Helperzoom).
128. Vergroot de biodiversiteit door ecologisch bermbeheer. De nieuwe standaard zou moet zijn dat bermen ecologisch worden beheerd, tenzij...
129. Benoem een projectgroep onder leiding van de gemeente met vertegenwoordigers van de bewoners, de SLGH en Staatsbosbeheer die een plan maken voor een zorgvuldige integrale aanpak van integrale opwaardering van de Hoge Hereweg.

Gebied Ten Boer

130. De Dorpsvisie Thesinge (2016, geactualiseerd in 2019) bevat concrete voorstellen die in de uitwerking van het Groenplan meegenomen kunnen worden:
  - Aanleggen van struwelen in het landbouwgebied rond Thesinge.
  - Creëren van ommetjes, verbeteren van wandel-, fiets- en vaarmogelijkheden (bijv. rondom het kloosterterrein, doorgaande fietsroute naar Zuidwolde, Kardingermaar verbinden met het Damsterdiep).
  - Aanplanten van nieuwe bomen i.v.m. de essensterfte.
131. Hamplaats in Ten Boer vergroenen en

herinrichten met bankjes, (fruit)boompjes en bloeiende struiken zodat een “groene long” naast het winkelcentrum ontstaat. Daarnaast dienen de kliko's uit het zicht te komen.

132. In de A.H. Homanstraat Ten Boer een aantal insectvriendelijke bomen planten op het grasveld bij de woningen nr. 27. Maar ook op andere plekken in Ten Boer en andere dorpen en de stad. Mooi idee om een groene long te creëren van de Hamplaats naar het Koopmansplein in Ten Boer, betrek dan ook het zorgcentrum erbij. Ook hier is al het nodige groen.
133. Concrete ideeën voor Woldwijk, Ten Boer:
  - Plek bieden aan initiatief Herenboeren
  - Natuurpad aanleggen en plasdrasgebied c.q. weidevogelgebied.
  - Het plan voor de Stadsweg kan moeiteloos worden doorgetrokken tot Ten Boer/ Lellens. Hier zijn bestaande fietspaden met brede stroken ongebruikt grasland.
134. Groener Garmerwolde
Verder zou het mooi zijn als in het voorjaar langs de Dorpsweg net zoveel narcissen zouden bloeien als in Lewenborg het geval is. En dat dan voortzetten in de zomer met andere kleurrijke bloemsoorten. Nu staan er enkel saaie heesters. We hebben op twee plekken in het dorp al een dorpsboomgaard. Die zouden gemakkelijk ‘verrijkt’ kunnen worden met allerlei bessenstruiken.

Samenwerkingspartners

135. Wij zijn Stichting MEERGroen , een burgerparticipatie stichting met als hoofddoel zoveel mogelijk maatschappelijk en politiek draag vlak te mobiliseren voor een verantwoord evenwicht tussen de menselijke samenleving en het omringende ecosysteem.
136. Neem contact op met de Stichting Groene Pedagogiek.

COLOFON

*Lewenborg, een wild park
aan de rand van Groningen
stad, ontworpen door
tuinarchitect Louis Le Roy*

Colofon

Gemaakt door een team vanuit de gemeente
Groningen en Strootman Landschapsarchitecten
Het team bestond uit:

Strootman Landschapsarchitecten

Berno Strootman
Remco van der Togt
Eva Willemsen

Gemeente Groningen

Wieteke de Boer
Ingrid Bolhuis
Tamara Ekamper
Marieke van der Heide
Guido Hummel
Lynke Koopal
Henk Langeveld
Klaas van Nierop
Martijn Schuit
Peter Teerhuis

Gemeente Groningen
Gedempte Zuiderdiep 98
9711 HL Groningen

STROOTMAN LANDSCHAPSARCHITECTEN

Funenpark 1-D
1018 AK Amsterdam
Nederland
T. +31(0)20-419.41.69
bureau@strootman.net
www.strootman.net

RE